

AZ IGAZ, ÉS ISTEN ELŐTT KEDVES ISTENI FÉ-
LELEMNEK AZ ÉDES ATYAI EGYETLEN EGY-
HEZ VALÓ BUZGO SZERETETEN, ÉS ERŐS
INDULATON VETT
DITSŐSSÉGES GYŐZEDELME.

MELLYRŐL,
AMAZ ISTEN-FELŐ, SZELID, ÉS ENGEDELMES
PSÁKNAK, NÉHAJ MÉLTÓSÁGOS SZÜLETETT
LIBER BARO LOSONTZI

BÁNFFI LÁSZLO

URFI Ö NAGYSÁGÁNAK,
AMAZ ABRAHÁMI HITTEL FEL-RUHÁZTATOTT
URI FÉRFIU' MÉLTÓSÁGOS LIBER BÁRO
LOSONTZI

BÁNFFI SÁNDOR

UR Ö NAGYSÁGA'

ÉS AMA' SÁRAI KEGYESSÉGGEL ÉKESKEDŐ UR ASZ-
SZONY' MÉLTÓSÁGOS LIBERA BARONISSA
M. GYERŐ-MONOSTORI

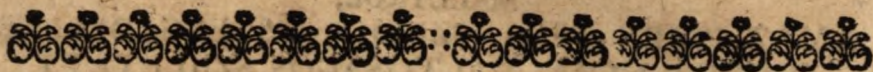
K E M É N Y Á G N E S

UR ASZSZONY Ö NAGYSÁGA'
EGYETLEN-EGY SZERELMES FIOKNAK, E' FÖLDI MO-
RIA' HEGYERŐL, AZ ISTEN' SZINRŐL SZINRE VALÓ
LÁTÁSÁNAK DITSŐSSÉGES HELYERE LETT EL-
BOTSÁTTATÁSÁNAK ALKALMATOSSÁGÁ-
VAL, SZOMORUÁN' ELMÉLKEDETT

S Z A T H M Á R I P A P M I H Á L Y,
A' KOLO'SVÁRI RÉF. KOLLEGIUM' THEOLOGIAE
P R O F E S S O R A.

K O L O ' S V Á R A T T,

Nyomt. A' Réf. Koll. Betűivel KAPRONTZAI ÁDÁM által 1784 EGE

1Mó's. XV: 2.

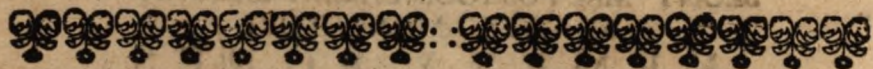
*Monda az Ábrabám: URam ISTEN! mit adnál énnekem,
bolott én magzatok nélkül élek?*

Jerem. Siralm. I: 16.

*Ezekért sírok én, az én Szemeimből alá mégyen a' viz;
mert mefőke távozott én töllem a' vigasztaló, ki-meg
ujjitaná az én Lelkemet, az én FIAlM oda vagynak.*

Jerem. VI: 26.

Tégy Egyetlen-Egyen való sírást.

Imprimatur,
die 22. Decembr. 1783.

C. ESZTERHÁZI.

m. p.

HALOTTI PRÉDIKÁTZIO.

Ábrabámnak az ő Egyetlen-egy Fiát ISTENnek ajánló Készségéről, és az ő ISTENi-Félelmének az által való ki-nyilatkoztatásáról, 's meg-esmértetéséről.

SZENT LETZKE.

1 MÓ'S. XXII: 12.

עָתָה יִדְעֵנִי בִּיְדֵי אֱלֹהִים אָתָּה
לֹא הִשְׁכַּח אֶת-בְּנֵךְ אֶת יְחִידֶךָ מִמֶּנִּי:

Magyar Fordítás:

Mostan esmérttem-meg hogy te féled az ISTENt, mert nem vontad-meg a' te Fiadat, a' te Egyetlen-egy Szerelmesedet Én töllem.

Nem gondolkodhatom én, Sz. HH! soha tsak egyfzer-is elmémet el-fogó nagy bámulás, és Szívemet fel-indító boz'fankodás nélkül, azon igen

igen nevezetes dologról, melyet örök emlékezetre feljegyztetének némelly ujabb, és annyival-is hitelesebb *Historikusok*, ama' Spanyol Orzági híres Férjfiu, a' *Ferdinandus Cortésus* felől, ki midön a' fellyebb el-múlt XVI *dik* emlékezetes, és fok nagy dolgokkal jeles *Seculumban*, V-*dik* KÁROLY Spanyol Királynak uralkodása alatt, el-indult volna, hogy ama' nem olly régen az előtt fel-ralátatott, és közönségesen meg-esmértetett *Ujj-Világnak*, vagy az egész lakható Föld' negyedik nagyobb darabjának, *Américának* észak felől való részét-is fel-keresné, és esméretessé tenné; akkoron az ő fegyveres Seregével, és roppant Hajoival a' nagy *Mexico* Orzághoz, és Városhoz közelitvén, annak minden lakosait annyira el-rettenté, hogy azok ötöt, mind egyről egyig úgy képzelnék, mint valami esméretlen, hatalmas, és rettenetes Istent; melyre nézve *Mexiconak* Királya-is, ő eleibe még mezfőre gazdag Ajjándékokkal meg-rakodott Követeket küldé. Kik közzül egy, ő hozzája elérkeztvén, és vagy a' maga nemzetének Kegyefségét, vagy az ő Királyoknak szélesén ki-terjedett Birodalmát akarván előre képzeltetni, ő előtté azzal ditsekedék, hogy az ő Nemzete minden éftendőben az ő Isteneinek, ötven ezer férfiakat fozott volna meg-áldozni. És ugyan ekkor *Cortésus* eleibe-is, három féle áldozatra való dolgokat állatván, úgy mint, öt eleven fogoly Férfiakat, mindenféle drága jó illatu szerzfámokat, és fokféle betses Madarakat 's földi gyümöltsöket, önékie ekképpen szólla: *Uram! itten vagynak öt fogoly Férfiak, hogy ha te olly kemény fivű és kegyetlen Isten vagy, a' ki kiváltképpen az emberekkel való áldozatokban gyönyörködöl, fogadd-el ezeket, és ély ezekkel, majdon többeket-is bozunk mi tenéked: ha pedig Te olly Szelid és könyörülő Isten vagy, a' ki az emberekkel való áldozatokban éppen nem gyönyörködöl,*

ködöl, imé hoztunk Te-néked mindenféle jó illatra való drága ferkámokat, illatozzad azokat: sőt ha tellyességgel nem is Isten, hanem csak tsupa ember vagy, vedd kedvesen ezeket a' Madarakat, és földi gyümölcsoket, mellyeket mi te-néked ajándékuul hoztunk! Nem gondolkodhatom én, mondom, Sz. HH! soha csak egyfzer-is elmémet el-fogó nagy bámulás, és Szívemet fel-indító bozszankodás nélkül e' nevezetes Történet felöl. Bámulok tudnilik egy felöl azon, mimódon gyökerezhett-meg illy mélljen, és mimódon terjedhetett-el illy' félefen az embereknek fíveikben, az a' balgatag vélekedés, hogy a' meg-haragudott Isteneknek meg-engeztelésekre semmi alkalmatosabb áldozat nem találtathatnék, mint az *ἀνθρωποθυσία*, az emberekböl való áldozat, vagy a' mint amaz első Romái Imperator a' *Julius Caesar* fépen ki-mondotta: *quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non possit aliter Deorum Immortalium Numen placari*: az az, hogy ha az ember életéért, vizont emberi élet nem adattatik, az Isteneknek haragjok meg-nem engezteltethetik. Tudom ugyan-is én azt, melly igen gyakor szokás lett légyen az illyen irtóztató áldozatokkal való áldozás, nem csak a' Világnak ezen negyedik és ujjabb részében, hanem *Ásiában*-is, a' régi *Syrusoknál*, *Ammonitáknál*, *Moábitáknál* 1 Kir. III. 26. és még a' *Féniciusoknál*-is, a' kik, a' mint *Philo Biblius* ama' leg-régibb külső *Historikusból Sanchuniathonból* fel-jegyzette, mihellyen valami nyomoruságtól veztegettettének, leg-ottan az ő kedves magzattyaikat, és ollykor a' Királynak leg-kedvesebb Piát-is Fejedelmi ruhákban öltöztetvén, az Isten haragjának el-fordítására dühüsködő buzgósággal meg-áldozzák vala; sőt ugyan, óh irtóztató baromi oktalanság! a' kiknek gyermekeik nem valának, azok más Szegényeknek Gyermekeiket meg-vásárolván, azokat mint valami Bányákát

kákat, vagy értelem nélkül való Madár - fíjatskákat meg-
 áldozzák vala, kényszerítvén azonban azoknak édes An-
 nyaikat-is ez ifonyu áldozatnak minden nyögés, és fírás
 nélkül való el-nézésre, mellyet ha nem tselekednének,
Plutarchus bizonyosága szerint, azoknak meg-ígért jutalmok
 fokkal megkisebbittetik vala: az honnan oztán által-
 ment ezen istentelen Isteni-tíztelet e' világ' *harmadik* ré-
 fébe *Afrikába*-is, a' *Poenusok*hoz; mivel a' mint ama' pal-
 lérozatlan, de elmés *Poëta*, az *Ennius* bizonyíttya: *Et*
Poeni solitei sos Sacrificare puellos. A' *Pénusoknak*-is fo-
 kások vala az ő tulajdon gyermeketskéiket megáldozni;
 sőt ugyan midőn ő közöttök, egykor egy gyengébb fí-
 vü Anya, a' maga Gyermeké helyet más idegen Gyer-
 meket adott volna áldozatra, azt, a' mint *Diodorus Si-*
culus írja, olly igen nagy véteknek tarták, hogy annak
 el-törlésére azután kétfáz. nemes Ifjak áldoztatnának-
 meg. És hogy ez egész Világnak egy része-is, ezen un-
 dokságtól üreft ne lenne, által harapozék ugyan ezen
 böldoztalan fokás e' világ' *negyedik* és pallérozottabb ré-
 fében, e' mi *Europánkban* is, mind a' *Rómaiak*hoz, a' kik
 Róma várofsának építésétől fogva hat-fáz ötven hetedik
 éftendeig, minden éftendőben, egy Görög, és egy Fran-
 zia Ifjat, és vízont egy egy Afzonyt áldozának - meg;
 mind a' *Németek*hez, a' kik a' mint *Cicero* szól, *ne religio-*
nem quidem colere potuerunt, nisi eam prius scelere viola-
nint. az az, a' vallást-is nem gyakorolhatták, ha azt e-
 zen undoksággal elébb meg nem fertéztették. Vallyon
 lehet-é hát eléggé bámulnom ezen ifonyu áldozatnak illy
 hirtelen, ez egész világra lett el-terjedésén? De ha nem
 lehet; Nem lehet bizony más felől, Szíveimnek-is méltó
 bozféankodással el-nem-relni, midőn meg-gondolom,
 hogy a' *Keresztyén* nevet vífelő Tudósok között-is talál-
 tattanak.

tattanak légyen (a) olyanok, a' kik azt akarták e' világgal el-hitetni, hogy ez ifonyu és vétkes Isteni tiszteletnek kívánása gerjeltette volna fel hajdon amaz *ISTEN Baráttjának* É'sa. XLI: 8 az *Ábrabámnak* Szívét-is arra, hogy az ő egyetlen-egy Fiját, az *ISTEN*nek meg-áldozni igyekezné, sőt maga az *UR ISTEN*-is éppen e' végre adta volna ő nékie a' maga arról való parantsolatját, hogy meg-tudná, vallyon az *Ábrabám* kéz lenne-é az ő engedelmeiségének fíntén olyan próbáját adni, a' minémüttl adták vala gyakorta a' *Fenicusok*, *Kananéusok*, és más Pogány Nemzettségek? Nem gondolván-meg illendő képpen melly káros és vezedelmes légyen ez ő állatáfok, mind az *ISTEN*nek Felséges tökéletességeire, mind az *Ábrabámnak* a' Sz. Írásban gyakran meg-dicsértetett *virtussaira* nézve. Holott imé midőn az *ISTEN* egy felől, mint igen utállatos dologról, ugy emlékezik az ilyen áldozatokról, nyilvánságofon ezt mondván *Jérémias* által: *Gonoszt tselekedtenek a' Jutának Fijai az én Szemeim előtt, és tették az ő utállatóságokat a' Házban, melly az én Nevevről neveztetik, hogy meg fertéztetnék azt. És meg-építették a' Tőfetnek magofis helyeit, melly vagyon a' Hinnom Fijának völgyében, hogy meg égetnék az ő Fijakat, és az ő Leányaiikat tüzzel, mellyet én nem parantsoltam: Sőt Szívemben sem gondoltam Jéréim. VII: 30, 31.* Akkor ellenben, az *Ábrabámnak* kéz engedelmeiségét tapasztalván, az ő egyetlen-egy Fijának meg-áldozásában, ötöt nem tsak az Égből adatott Szava által, azon ő igyekezetében meg-akadályoztatá, hanem ő nékie az ő Szívének tellyes vigafzálására ezt-is kiáltá: *Mostan esmértem-meg, hogy te féled az ISTENt; mert nem vontad-meg*
a' Te

(a) Illyen volt nevezetesen ama' hires, és nagy Tudományu J. Marsham in Canone Chronico Sec. V.

a' *Te Fijadat*, a' te egyetlen egy Szerelmefedet Én töltem. A' mint ez igen hathatós Igéket a' Mo'ses, első Könyvének XXII dik réze' 12-dik verséből, tsak most mingyárt, e' zomoru alkalmatósághoz illő elmélkedésemnek fundamentomául ki-fakasztám.

Szóllotta tudnillik ez' igen gyönyörüséges, és a' kármelley kemény köszikla fíveket könnyen meg-repedeztethető; sőt ugyan egézfízen által-járható Igéket amaz ő Testamentombéli Sz. Írásokban efméretes *JÉHOVA*nak *Angyala*, vagy *JÉHOVA ANGYAL*, éppen akkoron, midőn amaz első világbéli nagy *Héros*, az *ISTEN*nek *ama' belső Baráttya*, az *Ábrabám*, már az ő tulajdon karjait ki-nyujtotta vala, hogy az ő hozzás várakozása után, késő vénségében fületett Szerelmes Fiát, egyetlen egy Örökösét, *ISTEN*nek meg-áldozná, és az ő Atyai *copyn*-ján Szerete én már ditsőségesen gyözedelmeskedett Isteni Féllemének bizonyos Zálogául bé-mutatná Mellyeket midőn én-is ez alkalmatósággal, a' Józan Okoságnak, és az *ISTEN* Befédének, mint ama' *Lelki Salamon'* titkos *Temploma' Jakin* és *Boaz* nevezetű két erőfs *Ozlopainak* határin kívül, tsak egy haj-fálnyira is ki-lépni nem kívánó Elmélkedésemnek Tárgyává tézek; hogy egyker's mind ama' mi időnkbeli buzgó Lelkü, *ISTEN*-félő *Ábrabámnak* és *Sárának*, Méltóságos Liber Báró *LOSONTZI BÁNFFI SÁNDOR* Urnak, és Méltóságos Libera Bároniffa *M. Gyerő Monostori KEMÉNY ÁGNES* Ur *Azfonynak*, ő Nagyságoknak Szíveiket, eddig *örvendező nevettséggel* bé-töltött, de már *ISTEN*től hirtelen vízfá kivántatott valóságos *ISÁK*nak, vagy a' mint az *ISÁK* hajdon neveztetett vala, *Reménység' Fijának*, óh minden érzékeny Szíveket meg-dobbantó zomoru nevezet! már valóságos *Benoni*, *Fájdalom Fiának*, néhai **MÉLTOSÁGOS L. BÁRO LOSONTZI BÁNFFI LÁSZ-**

LO URFINAK, e' földi Moriárol, Látásnak Földéről, amaz ISTEN Szinről finre való Látásának Helyére lett, ö nékie ugyan igen örvendetes, de az ö kedves Tárfaságától meg foztattaknak igen sérelmes, és keserves el-költözését, Ti veletek egyetemben, vóltaképpen meg-firathasfam, és meg tisztelhessem; és azomban az ö mélszéges Banatoknak árjai között Sülyedező Uri Szüléit-is, a' tökéletes vigasztalásoknak ki-folyó kut-fejére, melly áll az ö ISTENTől szeretettel lett meg-próbáltatásokban, és esmértetésekben, el-vezéreljem; óh vajha ugy birná és igazgatná a' JÉHOVÁnak Angyala mostan-is az én Szívemnek gondolatait, és Szájjamnak szóllásait, hogy ha az én Szavaimnak hallásokra azt nem mondhatnátok - is, a' mit hajdon a' Rabbi József Gorionides' ékesen szólló Böltsefségének Halgatói szoktanak vala ö nékie kiáltani: *Benedictus sit Dominus, qui creavit animam, quam geris, quique te replevit Sapientia!* Áldott légyen az UR! ki a' Te lelkedet teremtette, és bé-töltötte Böltsefséggel! A' Kristus' Tanítványival, mindazonáltal, tsekély elmélkedésemnek meg-hallása után, avagy csak kissébb értelemben ezt mondhatnátok én felöllem: *Avagy nem gyuladoz vala-é a' mi Szíviünk, midön e' mirékünk az Irásokokat magyarázná?* Luk. XXIV: 32.

Melley igen méltó Kivánságnak el-érése végett, midön buzgó Foházzkodásimat az erőtlenségben magát határozón meg-ditsöitö Mennyei Felséghez fel-emelem, egyfesz'mind ez egész elmélkedésemet illetén két nagyobb Szakafokra határozom: Hogy minekutánna I. elsőben, az Ábrabám' ISTENi Féltelmének ki nyilatkoztatásáról és meg esmértetéséről rövideden értekezem; annak utánna II. másodszor, annak itten elő-adattatott alkalmatosságát, vagy Fundamentomát-is tizkáló Szemeitek, és

Szíveitek eleibe függeszteni igyekezem. Légyetek hát egy kevésbé figyelmetesek!

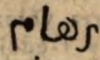
I. A' mi az *első* illeti. Melly igen ditsőséges, és fo ha homályba nem mehető Neve, és emlékezete légyen az *Ábráhámnak*, az ISTENnek minden időbéli népe között, könnyen a' kárki által érti, a' ki velem együtt elméjére vézi, hogy miképpen ő maga előzőr az ő Szüléitől *Ábrámnak*, azután pedig *Ábráhámnak* nevezetvén, ezzel világoson arra tanítottatott, hogy az ő Magvából származnék jövendőben bizonyoson az, a' *kiben e' Földnek minden nemzetségei meg-áldattatván* 1Mó's. XII: 3. Ő-is az által *egyker'smind sok Nemzetségeknek Atyává, 's Fejedelmévé tétettetnék* 1Mó's XVII: 4. ugy az ő Felésege a' *Sárai* is, már nem *Sárainak*, mellyet az ő bálványozó Szüléitől vett vala, és a' mellynek tulajdon értelme nem olly bizonyos; hanem *Sáráb-nak*, az az, *Fejedelmi Afkőnynek* nevezetvén, ez egyenesen annak pertsétye lenne, hogy mivel ama' régen meg-ígértetett *Afkőnyi-Allatnak Magva* egyenesen az ő méhéből származandó vala; azért ő-is ugyan abban, és az által, mindeneken uralkodó *Fejedelmi Anyává* tétettetnék: kiknek is azért ditsőséges Példájokra, minden időbéli Hivek, Hiteknek Szemeivel nézni parantsoltatnak. É'sa. LI: 1, 2. *Nézzetek a' Köfiklára, a' mellyből ki-vágattattatok, és a' Kut-Före, az honnan ki-bozattattatok; tudnil. Ábráhámmra, a' ti Atyátokra, és a' Sárára, a' ki titeket Szült.* Akár véttetett légyen immár az a' 'Sidó Betü (ה) mellyel az *Ábráhámnak* és a' *Sáráhnak* neveik meg-változtattak, abból a' 'Sidó Szóból (המ) melly *Sokaságot* jelent, (b) akár

(b) Ide értem én mostan a' *Tudós Hotzinger* Vélkedését is, melly az elmés *Stackhous*nak, és némelly más *Anglus* Tudósoknak még inkább tetszik, hogy az *Ábráhm'* neve öëve ferkeztetett légyen ezen 'Sidó Szóból: אב *Abb, Atya*, és

akár pedig az ISTENnek JÉHOVAI nevéből, a' 'Sidó Mestereknek azon tanítások fzerént, mellyben azt állat-tyák, hogy a' kiket az ISTEN régentén az Emberek közzül, mások felett fzeretett, azoknak neveiket, a' maga JÉHOVAi nevének valamellyik Betűjével szokta meg-nevelni. A' mellyet én itten sem hozzáfásban vi-tatni, sem egy átaljában meg-határozni nem akarok. A' ki az *Ábrabámnak* ditsősleges állapottyát, és Méltóságát bövebben esmérni kívánnya, olvassa-meg az, a' bünös Embernek meg-elevenítettése, és meg-ujjítatása körül vég-hez vitetett ISTENi Tanátsnak, és fzigalmatoskodásnak egész Historiáját, olvassa-meg fel-nyilt fzemekkel az ó és ujj Testamentomi Szent Írásokat, és éfze vézi igen kön-nyen, melly igen nagy, és emlékezetes lett légyen ab-ban az *Ábrabámnak* mind Személlye, mind egész világi élete. Nagy és emlékezetes ugyan-is ő, az ő tulajdon történeteiben, és az ISTENnek körülötte gyakoroltatott különös Atyai Gondvifelésében: nagy a' Felséges ISTEN-nek ő hozzája különösön le-erezfkedett Barátságí Szeretében, és Bizodalmaiban: nagy az időnek leg nagyobb vezettsegében-is fényes nap módjára rogyogó tífza *Vir-tussáiban*: nagy az ISTENnek ő benne és ő általa vég-hez vitetett minden Tsuda-tételeiben: és végezetre nagy és emlékezetes az ISTEN Ditsőségéért mindeneket há-ta megé vető forró Buzgóságában. Ő vala tudnilik az, a' ki a' fok és külömb-külömbféle Bálványoknak óltárai között-is, óltárt emelni bátorkodék a' Meny és Föld egy igaz URának 's ISTENének, a' ki a' Hitetlenséget meg-fégyenité, a' Bálványoknak Bolondságokat meg-ta-

B 2

podá,

ama' régi Arabiai Ésből: *Rabamon*; melly igen nagy sokaságnat jelent; hogy így az *Ábrabámi* név jelentsen egy nagy sokaságnak Felséges Atyát, Fejedelmét.

poda, és a' maga egész Házát az ISTENnek élő Tem-
 plo-nává, sőt ugyan az egész Földnek kerekességéről zam-
 kiverésbe küldtetett *Virtusoknak Asylumokká* Menedék
 városokká fentelven, abban mind szóval tisztán és hatha-
 tóson prédikálja vala a' JÉHOVÁnak efméretét, mind az
 ő tulajdon Egyenességével és Kegyességével kedvessé és
 kellemetessé tézi vala az igaz Vallásnak Gyakorlását:
 annyira, hogy az akkoron el-hatalmazott bálványozásnak
 temérdek fetétségéből csak valami gyenge Szövétnek
 módjára ki tsillámló Hiveknek Serege, ötet valójában
 úgy nézné, mint az Igaz Vallásnak mind Oázisát,
 mind Ékességét, mind pediglen Élő Törvényét; és
 a' JÉHOVA-is ötet nem annyira az egész 'Sidó nép-
 nek *Attyává*, mint az egész világra el-terjedett minden
 időbéli igaz *Hiveknek Attyokká* és Példájokká rendelni
 láttatnék. Gal. III. 7. Róm. IV. 14. óh melly végheret-
 len ditséretire szolgálta tudnilik csak az-is, az *Ábrabám-*
 nak, hogy ő nálla kívánta az ISTEN az ő Emberekhez
 való buzgó Szeretetének Zálogát, az igaz Vallást le-ten-
 ni, és ő velle kívánta mint belső Baráttával közleni a'
 'Sodomának el-veztése iránt való fándékának titkát. 1 Mós.
 XVIII: 17- óh melly tökéletes Hitü, melly tiszta és
 tettetés nélkül való Férfiúnak kellett lenni annak, a' ki
 a' maga idejében, a' világnak ezen tsetsemői állapottyá-
 ban élt emberek előtt, a' még ekkor egészzen meg-nem
 irattatott (b) ISTEN Akarattyának ki-nyilatkoztatása,
 egy szóval, igaz Szent Írás helyyet, a' következő idő-
 béliek

(c) Tudom ugyan mitsoda vélekedésben légyenek némelly Tu-
 dósok a' Mó'ses első Könyvének, és nevezetesen annak - is
 első egy néhány Rézseinek eredetéről, hogy azon Rézseket
 őve fedte és írta volna a' Mó'ses a' régi Patriárkának el-
 maradt némelly tzedulátskáikból, és ínekeikből: igyekez-
 vén egy Tudós ember, azt-is meg-határozni, mellyik Tzik-
 kelye a' meg-említett Rézseknek, mellyik Patriárkának írásá-

béliek előtt pedig a' Szent Íráfokban bé-foglaltatott igaz Vallás' ISTENi erejének, és Hathatóságának szembe tünő Tanuja helyett lehet vala! Nem szokott bizony a' Világ soha egykor elméfebben gondolkodni, mint midőn a' maga Hitetlenségét, a' Józan okofsággal meg-egyeztetni, vagy a' maga meg-fokott Gonofságainak mentségekre, az igaz Vallást Fundamentomostól fogva fel-forgatni, és a' tisztá *virtusok*' ez éleiben való gyakoroltathatásoknak tellyes lehetetlenségét bizonygatni igyekezi. Ezen az uton, és ezekkel a' Fegyverekkel ostromolta, mint még ma-is szokott, a' Seréttségnek orfága, a' Világofságnak orfágát, az *Ábrabámnak* idejében-is, a' mellyben mindazonáltal annak minden erejét vízfá verte, és meg fégyenitette az egy *Ábrabám*, a' maga Példájával. Ugy hogy az *Ábrabám* felől méltán el mondhattjuk mi-is azt, a' mit hajdon a' *Chet* Fijai mondanak vala ő néki: *אתה בְּהוֹכְנֵנוּ אֱלֹהִים* *Tu inter nos es Princeps quidam Divinus. Isten' Fejedelme vagy Te mi közöttünk* 1 MÓ's. XXIII. 6.

Igy lévén azért a' dolog, vallyon nem méltán tsudának láttathatik-é akárkinek-is Szemei előtt, első tekintettel az, hogy a' JÉHOVÁnak Angyala, illy későre, az az, az *Ábrabám* életének fintén utolsó vége felé, és a' mint a' *'Sidó Mesterek* számlálják, az ő tizedik, és *utóbbkori* legterhefebb meg-kisértetése után, adja ő nékie ezt a' Tanubizonyságot: *Mostan esmértem-meg, hogy Te féled az ISTENT?* Vallyon nem adta volt é hát elégséges jelét, és bizonyosságát mind eddig az *Ábrabám* az ő

B 3

ISTE-

ból vétettetett legyen; de ha ez minden kétségen kívül rétetett igazság volna-is; nem ellenkeznék mindazonáltal semmit-is fellyebb való mondásommal, igaz lévén így-is, hogy még ekkor nem íráttattak-meg mind azok mellyek az Isten akarattyának egéz ki-nyilatkoztatására meg-kivántatnak vala.

ISTENi Félelmének? Vallyon nem vala-é: hát annak bizonyosságára elég az, hogy ő az ISTENnek parantsolattyára nagy kézséggel a' maga Hazájából ki-bujdosék? 1Mo's. XII: 1. Nem próbáltathaték-é meg eléggé ő a' *Kanaán* földén reája bortsáttatott nagy Éhség által? 1Mós. XII: 2. Nem az ő meg-kisértésére foglál vala az ő Feleségének a' *Sárának* az *Égyiptombéliek* által lett el-ragadtatása 1Mós. XIV: 14- az ő négy Pogány Királyokkal való Hadakozása? 1Mós. XIV: 14. Az ő Szolgálójának a' *Hágárnak* ő melléje való adattatása? 1Mós. XVI: 2. az ISTENnek az ő környül-metétetéséről adattatott parantsolattya? 1Mós. XVII: 10. az ő Feleségének a' *Gerárnak* Királya által lett el-vévetése? 1Mós. XX: 2. és mind a' *Hágárnak*, mind az *Ismaëlnek* el-üzettetése? 1Mós. XXI: 11, 12. (d) vagy inkább vallyon nem tudhatta é, nem esmérhette é meg mind addig a' Mindenható, mindeneket látó, Felséges ISTEN, az *Abrahámnak* ISTENi Félelmét: tökéletesen, míg az ő tulajdon, és egyetlen egy Szerelmes Fiának, az *Isáknak* maga kezei által lejendő fel-áldoztatására való kézségével is azt, meg-nem esmérteté? Vallyon hát a' Szabados tselekedeteket, és még lehető, 's el-mulható dolgokat nem tudja é meg az ISTEN, minekelötte azok meg-történnének? Vallyon nevedkedhet é hát ujjabb dolgoknak tudásával az ISTENi meg-mérsékelheterlen Böltsefség-is? Illy nehéz és tövis-

(d) Ezek voltanak tudnilik a' *Sidó* Mestereknek: Émlálások kerént, az *Abrahámnak* azon kilenz Meg-próbáltatásai: vagy Kisértetései a' mellyekhez tizedikszér, hozzá adta az ISTEN az ő Fiának, az *Isáknak* meg-áldoztatásáról való Parantsolatot-is, hogy ezen tiz Próbák által az ő Lelkének nagyságát világóságra hozhatná. A' mint láthatni a' *Sidóknak* híres *Mischnájokban*, vagy, a' *Sz. Irásra* kéfített *Me'ses* Magyarázatjokban.

tövises Kérdésekre nyitot ugyan-is tágos mezöt a' JÉHOVA Angyalának ezen *Ábrahámhoz* mondott Szava: *Mostan esmértem-meg hogy te féled az ISTENT!* Mellyre nézve ezeknek magyarázattyokban mind a' 'Sidó mind a' Kerefityén Szent Irás Magyarázók eleitől fogva, foképen fáradoztak.

Hogy ugyan-is mostan a' Setéttségből a' tellyes világofságra törekedvén, ezeknek értelmekeket leg-alól kezdjem fámlálni. Bizony (A) *elsöben* az ISTENnek Felséges Méltóságával szemtöl-szemben ellenkeznek, és a' Szent Irásnak ISTENTől ihlettetett Szavaival egézfén viztá élnek, a' kik ama' IV-dik *Seculumban* élt *Photinusnak*, vagy a' régi Atyáktól adattatott igazabb neve szerint, *Scotinusnak* Tudományát követvén, azt állattyák, hogy egy néhány Szent Irásbéli helyek soha illendöképpen meg-nem értethetnek, és meg-nem magyaráztathatnak, ha az ISTEN felöl azt tanittyuk, hogy ö minden történhető dolgokat előre, söt ugyan öröktől fogván bizonyoson tud és lát. (e) Vallyon kitsoda érthetné-meg ugyan-is, így állanak, midön az ISTEN 1Més. XXII: 12. világoson mondja hogy *mostan esmérte-meg hogy Ábrahám féli az ISTENT, mindön ö az ö egyetlen egyét ö tölle meg-nem vonta?* Ha ugyan-is öröktől fogva esmérte azt az ISTEN, mimódon mondhattya illy' világoson, hogy: *mostan esmérte-meg?* és ha *mostan esmérte-meg*, mimódon tudhatta azt elő-re-is, söt ugyan öröktől fogva-is? Így kivánnják tudnilik ezek a' Sz. Irásban elő-forduló nehézségeket, inkább *Nagy Sándori* erőfakkal el-mettzeni, mint sem meg-öldani, keveset hájtván arra, mennyire állhaffon-meg ezzel az Istennek véghetetlen Böltsefsége,
Tudo-

(e) Láthatni ezen vélekedést nevezetesen a' *Socinus* írásaiban, ott-is pediglen *in Praelectionibus Cap. II. Fol. 39.*

Tudománya és Örökkévalósága, csak hogy az ő előre képzelt vélekedéseket innen - is támogathassák: midőn ezzel-is azomban, mint a' Sorvadozó Épületnek egyik oldalából, a' másíknak meg-támasztására ki vétetett ozlop által, ez ugyan néminémüképen meg-erősítetik, de amaz más vélekedések, melly fzerént a' JÉHOVA ANGYALÁNAK nevezetít, hogy azzal-is a' Sz. Háromság felől való igaz Tudománynak inkább ellent állhassanak, a' Fiu ISTENről le-vonnyák, egézfűzen meg-erőtelenítettik.

Látták ezt nyilvánágoson a' fzemesebbek az ő követői közzűl, és erre nézve, hogy a' JÉHOVÁnak, és Annak Angyalának neve alatt két egymástól meg-külömböztetett ISTENi Személyeket előre el-képzelt vélekedések ellen, esmérni ne kéntelenítessenek, (B) *másodszor*. azt állatták, hogy miképpen az *Ábrabámnak* ezen *I'sák* iránt való egézfű meg-próbáltatása, közelebről, nem magától a' JÉHOVÁTól, hanem csak egy ISTENTől el-botsáttatott, közönséges, és az URnak nevében járó Angyaltól ffarmazott; ugy itten-is a' JÉHOVA Angyalának neve alatt nem valami Teremtő, hanem sokkal inkább egy teremtetett Angyalt kell értenünk. A' melly vélekedés iránt éppen egyet értvén vélek ama' *XV dik Seculumban* élt híres *'Sidó Doctor* a' *Rabbi Isáác Abarbanel-is*; akarván egyfűzer'smind azt a' nehézséget-is melly alatt fekszik ez a' magyarázat el-fordítani, azt tanította, hogy az itten fűálló JÉHOVÁnak Angyala, egy átaljában közönséges teremtetett, és az ISTENTől mostan e' követtségre ki-küldettetett Angyal lévén, az Ábrabámhoz intézett fűavait rézf fzerént, a' JÉHOVA ISTEN Nevében, rézf fzerént pedig a' maga tulajdon fűemélfűyében fűállotta. A' JÉHOVA ISTEN Nevében kiáltotta tudnilik ezt az *Ábrabámnak*: *Ábrabám! Ábrabám! ne botsásd a' Te kezedet a' Gyermekekre, és ne tselekedjél néki fűemmit.*

semmit. Maga felől pedig, és a' maga Személyében mondotta ezt: *Mostan esmértem-meg hogy Te féled az ISTENt, mert nem vontad-meg én töllem a' te egyetlen-egyedet.* De melly igen helytelen, és minden *Fundamentom* nélkül való magyarázat légyen ez, könnyen akárki által érti, a' ki vóltaképpen meg-fontolja, nem tsak azt, hogy az éppen képtelen légyen, hogy olly' rövid Befédben, a' Teremtetett Angyal némelly főkat a' JÉHOVA Képében, némellyeket pedig a' maga tulajdon Személyében föllott vólna, hanem egyfőz'smind azt-is, hogy a' Teremtetett Angyal maga felől azt tellyefséggel nem mondhatta vólna, hogy *Ábrabám nem vonta-meg az ő Egyetlen-egy Fiát ő tölle*, akarván azt *Ábrabám* nem valami teremtetett Angyalnak, hanem egyenesen az ISTENnek megáldozni, ugymint a' Kitől magától vette vala is az e' felől vala parantsolatot 1Mós. XXII: 1. Sőt ennekfelette, mivel nyilván vagy on az, mind azoknak Szemeik előtt, kik a' Szent Írásban nem tellyefséggel járatanok, hogy annak Levelein nem tsak ama' *Szolgá-ló Lelkek*, kik *szolgálatra ki-küldetnek azokért a' kik az Id-vefségnek örökösfi léfnek.* 'Sid. I: 14. hanem még a' Ditsőséges Szent Hárómságnak *második*, és *harmadik* Személyei is gyakorta ANGYALOKnak nevezternek; bizonyára ha vóltaképen, meg-femléljük ennek a' JÉHOVA ANGYALÁNAK, vagy JÉHOVA ANGYALnak Ditsősé-gét, és a' mellyek e' felől a' Sz. Írásnak Karéjain ferte félllyel fel-jegyezettettek, nem lehet azt tellyefséggel kétségben hoznunk, hogy ez egy átaljában a' Teremtő Angyalok, az az, az igaz ISTENi Személyek közzül egy lett légyen. Ugyan-is (1) *elsőben*, neveztetik ez vilá-goson JÉHOVA ANGYALának, vagy JÉHOVA AN-GYALnak, már pedig ez a' Ditsőséges *Titulus*, vala-holott az ő Testamentomban olvaftatik, ott mindenütt

vagy a' FIU ISTEN, vagy a' Szent Lélek ISTEN jelentetik; mivel az ISTENnek JÉHOVAi Neve soha csak egy teremtettt állatnak-is nem adattatik, a' mint ezt a' maga Ditsőségeért buzgó Felséges ISTEN világoson megmondotta. É'sa. XLII: 8. így szólván: *Én vagyok a' JÉHOVA, ez az Én Nevem, és az én Ditsőségetemet másnak nem adom, sem az én Tiftségemet a' faragott Képeknek.* De (2) másodszor, hogyha gondosabban fel-nyomozzuk azokat, mellyek ezen JÉHOVA ANGYAL felől mondattatnak, világoson fel-találjuk, hogy ez, ugyan az a' Személy lett légyen, a' ki felől Hágár azt mondja vala: *Te vagy ISTEN ki láttz engemet* 1Mós. XVI: 13. ugyan a' vólt a' ki most JÉHOVA' ANGYALának, majd JÉHOVÁnak neveztetik, és ugyan világoson ezt is mondja maga felől: *Én vagyok a' Te Atyádnak ISTENE, Ábrahámnak ISTENE, és Jákóbnak ISTENE.* 2Mós. III: 2. 6. Ugyan a' vólt, a' ki JÉHOVA ortzájának neveztetik. 2Mós. XXXIII: 14, 25. és a' ki helyet midön az ISTEN, az Izraélnek Arany Borjuval való Bálványozásáért, csak egy közönséges Angyalt akart vólna ő előttök a' Kanaán' Földére el küldeni, igen erőssen meg-keferedvén a' Mo'ses ezt mondja vala: *Ha a' Te Ország nem jö-el miveliünk, ne vigy-fel minket innen. Mert miben esmérte-tik-meg, hogy kedvet találtam a' Te Szemeid előtt én és a' Te Néped? Avagy nem ebben-é, ha el-jöf mi veliünk?* 2Mós. XXXIII: 15, 16. És hogy többeket ne emlitsek, ugyan a' vólt, a' ki Férikónál meg-jelenvén Jo'suének, magát a' JÉHOVA SEREGÉnek FEJEDELMének nevezi; Jós. V: mivel miképpen a' JÉHOVÁnak Ángyala meg-jelenvén hajdon a' Horeb Hegyén sebes lángal égő, de meg-nem eméztető Tsipke-bokorban, világoson ezt kiáltá Mó'sesnek: *Mó'ses! Mó'ses! öld-le a' Te Sarudat a' Te Lábaidról; mert a' Föld mellyen állaf Szent.* 2Mós. III: 1-5.

Ugy

Ugy ez' a' Férfiu-is éppen ezt mondja vala *Jó'sué*nak: *Old-le a' Te Saruidat a' Te Lábaiadról; mert a' belly mellyen állaf kent.* Jós. V: 15. az honnan azt hozom-ki, hogy a' miképpen ezek a' Bezédek ugyan azok, mellyeket ez a' *Jó'sué*val szólló Személy-is szólla, ugy ez a' *Jó'sué*val szólló Személy-is ugyan az, a' ki a' *Mó'ses*nek meg jelent vala, és a' ki *JÉHOVA* ANGYALának neveztetik; már pediglen mihellyen meg-érté ettől a' Férfiutól *Jó'sué*, hogy ő légyen a' *JÉHOVA SEREGÉNEK FEJEDELME*, *leg-ottan artzal a' földre le-esék, és imádá ötet, ezt mondván: mit parantsol az én Uram az ő Szolgájának?* Így forditom tudnilik én azokat a' Szókat, mellyek itten elő-fordulnak; mert ha fíntén a' betüben lévő Szó, mellyet a' mi Fordítónk így magyarázott, *meg bajtá magát*, fűkségesképpen Imádást nem tézen-is, hanem tsak embernek olly maga meg-hajtását, mellyel valakinek tífzteséget tézen, miképpen *Salamon* Király-is az ő *Anna* előtt Királyi Székéből fel-kelvén *magát meg-bajtá.* 1Király. II: 19. és a' *Náthán* Próféta-is *Dávid* előtt ugyan azont tselekvé 1Kir. I: 23. Nem kell itt mindazonáltal tsak magában arra figyelmeznünk, hogy *Jó'sué* magát ezen Angyal előtt *meg-bajtotta*, hanem hogy ötet egyfzer'smind *Urának-is* mondotta; holott a' *Jó'sué* az *Izraélnek Fő-vezére* lévén, senkit-is az ISTENEN kívül maga *Urának* nem esmérhetett. Az honnan kihozhatni, hogy midön a' *Jó'sué* ezt az Angyalt *Urának* mondotta, akkor ISTENnek-is lenni meg-esmérte, és a' fzerént ISTENi tífztelelletel tífztele-is: nem külömben mint a' KRISTUS-is a' maga igaz ISTENSégét onnan murattya-meg, mert a' *Dávid* *Izraélben* Király lévén, *ötet Urának* mondotta. Mát XXII: 43. 44: tudjuk pediglen azt, hogy a' Teremtett Angyalok soha az illyen tífzteleletet az Emberektől nem kívánták, és el-sem fo-

gadták: midőn ugyan-is a' Sz. *János* le-borult vala amaz Angyálnak lábainál, hogy imádná ötet, azt mondá nékie: *Meg-lásd azt ne miveld; mert én te Szolga társad vagyok* Jel. XIX: 10. Ha azért ez a' JÉHOVA ANGYALával azon egy JÉHOVA SEREGének *FEZEDELME* az ő Imáadását meg-engedte, kétség nélkül nem teremtetett, hanem Teremtő Angyal volt. (f) És így miképpen az eddig elé számlált nevezetekről tsalhatatlanul igaz az, hogy azok egy valóságos ISTENi Személyt jelentenek, úgy igaznak kell annak-is lenni, hogy a' mi Letzkénket szólott JÉHOVA ANGYALA -is igaz IS-

(f) Ezen Jó'sué *Férfiának*, és így a' JÉHOVA Angyalának igaz Istenségét fépen ki-hozhatni abból-is, hogy mind a' kettő ezt mondotta: *Old-le a' te Saruidat; mert a' belly mellyen állasz Szent.* Ugyan-is melly igen meg-Éokott tzerimónia lett-légyen ez hajdon az Isteni tífteletben, mind a' 'Sidók, mind a' Pogányok között, tudva vagyon mindeneknél, kik a' Sz. Irásban, és a' Pogányoknak írásaikban valamennyire jártak, meg egyeztenek t. i. abban nagyobb réként a' Tudók, hogy az Izraél népe között az Áldozó Papok régentén mind a' Sátorban, mind a' Templomban sarutlan lábokkal Éolgáltak. 2Mós. XXVIII. XL. A' Pogányok között-is melly igen Éorgalmatoson meg-tartatott ugyan ezen tzerimónia tellyes azzal azoknak írálok; közönséges Törvény lévén nállok: *Scortea non ulli fas est inferre Sacello, Ne violent puros exanimata focos.* Sőt a' Kerektyének között-is emlékezik *Hieronimus de Secta Nudipedalium*, valami mezitlábos Szerzetről, a' kik így kívánták az ISTENT tífetelni: a' kikről mindazonáltal azt írja *Eustokhiusnak*: hogy azoknak Társaságokat Éorgalmatosan el-kerülje. Midőn azért az Isteni tífteletben a' kívántatott hogy az emberek az ő Saruikat le-öldjék, azzal a' taníttatott, hogy az igaz imádoőknek, e' világnak, és a' testnek Éennyseitől tífetláknek kellett lenniük; mivelhogy *Szenesség nélkül senki az URat nem láthatja* 'Sid. XII: 14. Ha azért a' Jó'suéval Éöllő Angyal ő tölle olly' tífteletet kívánt, melly csak az egy igaz ISTENT illeti, bizonyoson igaz ISTENnek kellett Ennek-is lenni.

ISTENi Személy lett légyen. De kiváltképpen (3) *harmadfor*, ugy tétzik tsalhatatlanul meg bizonyitom ezen mi Letzkénkben álló JÉHOVA ANGYALának igaz ISTENSégét ha meg-mutatom világoson azt, hogy e' lett légyen nevezetesen az örökkön örökké imádandó Ditsős-séges Sz. Háromságnak Második Személlye, a' FIU ISTEN. E' pedig bizonyos lehet tsak azokból is, a' melyeket most mindjárt meg-jegyzettem ezen ditsős-séges Angyal felől. Meg-mutatam ugyan-is, hogy ezen JÉHOVÁnak ANGYALA éppen a' lett légyen a' ki Mó'ssének a' Tsipke bokorban meg-jelenvén ezt mondotta: *Imé le állottam, hogy meg-fabadítsam az Izraëlt az Égyiptombélieknek kezeiből, és ki-bozzam őket arról a' Földről.* 2Mós. III: 8. és így ugyan az vala, a' ki ellen, és a' Mó'ss ellen zugolódik vala, az Izraël népe, midön a' Horeb Hegyétől el-indulván ezt mondja vala: *miért hoztatok fel-minket Égyiptomból, hogy meg-halnánk e' pufstában?* a' mellyert-is botsáta a' JÉHOVA a' Népre tüzes kigyókat, és meg-mardosák a' népet, és meg-hala sok nép az Izraëlből. 4Mós XXI: 5. 6. A' Sz. Pál Apostol pedig nyilván mondja 1Kór. X: 9. hogy a' kik a' Kigyók miatt el-vefctenek a' pufstában, azok a' KRISTUST kísértették. A' mellyből egyenesen következik, hogy ez a' JÉHOVÁnak ANGYALA nem más lett légyen, hanem az ISTEN' FIA, a' KRISTUS JÉ'SUS, a' ki-is erre nézve, ISTEN ORTZÁJÁnak ANGYALÁnak neveztetik. É'sa. LXIII: 9. Nem-is emlitem most már azt, hogy ez a' JÉHOVÁnak ANGYALA azon egy Személy lévén a' Jó'suénak meg-jelent Férfiival, JÉHOVA SEREGE' FEJEDELMÉnek neveztetik; már pedig a' Dániel XII: 1. a' Mihály Archangyalról mondatik az, hogy ő Nagy Fejedelm, vagy a' melly annyit tézen, JÉHOVA FEJEDELME, A' MIHÁLY Archangyal pedig, minde-

nütt a' Sz. Írásban jelenti az ISTENnek, FIÁT, (g) az UR JÉ'SUS KRISTUST, és így 'ez a' JÉHOVÁnak ANGYALA-is az Igaz ISTENKRISTUS JÉ'SUS lézen.

Nem lehet hát immár semmit-is a' felől kételkednünk, hogy az *Abrahámnak* meg-jelent JÉHOVA ANGYALA, egy lett légyen a' Teremtő Angyalok, vagy az egy ISTENSÉGBen lévő három Személylek között. És így másutt kellerik még-is annak *fundamentomát* keresnünk, hogy a' mindeneket előre el-látó, és tudó Bölts ISTEN, az *Abrahámnak* ezen meg-próbáltatáfa után mondja maga felől: *Mostan esmértem-meg, hogy te féled az ISTENT*, mintha azt eddig éppen nem esmérte, nem tudta volna, és mintha az ISTEN-is, mint az emberek, fok nyughatatlan gondoskodás által, tanulhatna, és esmérhetne-meg valamit. Melly mivel csak a' Józan Itéletnek világa zerint-is az ISTENi leg-főbb, és minden meg-növést, el-apadást, és egyéb változásokat ki-rekeztő Tökéletességekkel szemtől szembe ellenkezik; Erre nézve (C) *harmadkor*, Amaz V-dik *Seculumban* élt kegyes Atya, az *Augustinus*, (b) és ő utánna némelly 'Sidó és Kerefityén Sz. Írás Magyarázók, a' mi kezünk alatt lévő

(g) Tudom ugyan hogy némelly Tudósok azt kezdték állítani már most, hogy a' *Mibály* és *Gabriel* Archangyaloknak nevek, a' Sz. Írásban némellykor a' FIU ISTENnek, némelykor pedig mind a' ketten a' Sz. LÉLEK ISTENnek tulajdoni: én mindazonáltal még semmi derokas okot nem talaltam arra, hogy a' régiebbeknek értelmektől el-fakadjak, és kételkedhessem abban, hogy a' *Mibály* név ugyan a' FIU ISTEN, a' *Gabriel* pedig a' Sz. LÉLEK ISTENT jelentse.

(b) *Augustinus* fok helyeken az ő írásiban, de nevezetesen Quaeft. LVIII. in Genes. *Mostan esmértem-meg*, az az. *mostan esmértem-meg*, miat Róm. VIII: 26. A *Lélek kiált, sobajt*, az az kiáltásra indit minket. Lásd R. Majmonideft in More Nevochim p. III. c. 24. és az *Arabiai*, és *Syriai* Fordításokat.

vö Letzkének Szavait, a' 'Sidó Szónak két berükben való meg-változásával így fordították: *Mostan esmértem meg* másokkal, *hogy te féled az ISTENT.* De ha fíntén e' meg-említett magyarázat, első tekintetre nézve, igen helyesnek, és elmésnek tettzik-is, csak igen kevesen találtattak mindazonáltal eleitől fogva olyyak, a' kik ezt helybe hagyták volna, és én-is azt tellyeséggel bé-nem vehetem; vezedelmés dolognak tartván felette igen a' Sz. Írásnak magyarázatyában, hogy a' mint annak szavai, már sok ház Ektendőknek el-folyások alatt olvastattak, azt valaki a' maga elméje szerént, mindjárt meg-változtassa, és ahoz vagy valamit földjon, vagy abból valamit el-végyen: midőn itt-is helyet találhat édes Id-vezítőknek ama' mondása: *Könnyebb az Égnek és a' Földnek el-mulni, hogy nem a' Törvénynek csak egy pontyának-is bijjában esni.* Luk. XVI: 17. Hogy azért immár Szavaimat röviditsem, és a' Tudófoknak e' meg említett nehézség meg-fejtésére ki-gondolt minden több aprólékos vélekedéseiket elő ne hordjam, nem nyughatom-meg én (D) *negyedker*, ama' két nevezetes 'Sidó Doctorknak két különböző értelmeiken-is; sem annak értelmén, a' ki a' kezünk alatt lévő szókat így fordította: *Abrahám! ne botsásd a' te Kezedet a' Gyermekre, és ne tselekedjél néki semmit: mert mindenkor esmértem, tudtam én, hogy te féled az ISTENT.* Sem a' másíknak értelmén, a' ki azokat így magyarázta: *Ne botsásd a' te Kezedet a' Gyermekre; mert imé tudom, esmérem, hogy te féled az ISTENT.* Mivel noha ezek szerint mind az ISTENi Tökéletességek felől való igaz Tudomány egézfén helyén maradna, mind más felől az itten támadot nehézség-is tellyeséggel el-takarodnék; Nem talállok én mindazonáltal, a' 'Sidó berüben arra semmi derekas utat, és elég-séges

séges okot, hogy a' meg- említett fók ekképpen forditathassanak.

Minokokáért én ugyan egészen abban nyugtattam meg, e' nehézségnek el- igazitása végett, elmémet, hogy az ISTENnek ezen Szavaiban, *Mostan esmértem- meg*, vagy *mostan tudom, hogy te féled az ISTENT*, az *ISTENi Esméretet*, két különböző értelmekben lehet, és kelletik- is fűkségesképen vennünk. Ugy vétethetnek tudnilik (α) *elsöben* ezek az Igék, mint a' mellyeket Iaz ISTEN, a' mint a' 'Sidó Mesterek fzeretik gyakorta szólani: *כלשון בני אדם*, az *emberek fiainak nyelvek fzerént*, vagy a' mint közönségesebben foztuk mondani, *ανθρωποπαθως*, *emberi mód fzerént*, fzóllott. E' vala ugyan- is eleitöl fogva ISTENnek az Emberekhez való Nagy le- erefz- kedése, hogy miképen az édes Atyák foztanak tselekedni az ö kised Magzattyaikkal, a' magok befédeiket azoknak rebegö befédeikhez alkalmaztatvan, ugy az ISTEN- is gyakorta a' maga Felséges tselekedeteit, és fzóllásait az Embereknek tselekedeteikhez, és fzóllásinak formájihoz alkalmaztatta; hogy így azoktól az ö tselekedetei, és fzóllásai annál jobban meg - értettethessenek. Így példának okáért, midön a' 'Sodomának, és Gomorának kiáltása meg- fokasodott volna, igen meg - nehezedvén az ö bünök, azt mondja a' JEHOVA: *Le- fálllok, és meg- látom, ha az én bozzám jutott kiáltás fzerént tselekedtenek é valóban, avagy nem, hogy meg- tudjam?* 1Mós. XVIII: 21. A' holott az ISTEN azért mondarik *le- fállani*, hogy *meg- tudja* a' dolgot valójában; mivel az felsőbb méltóságban helyheztetett Emberekben, és nevezetesebben a' Birákban, ez a' dolognak tökéletes meg- esmérésére, itt e' földön, éppen fűkségesnek láttarik. Így minekutánna látta volna az UR, hogy az Embereknek gonofsága sok volna

vólna e' Földön, és az ö Szíveknek minden indulattok *füntelen* csak gonof vólna. 1Mós. VI : 7. azt mondja világoson: *Bánom* hogy az embert teremtettem, holott máfutt maga az ISTEN *Bálám* által ezt mondatá: *Nem ember az ISTEN, hogy hazudjon, és nem Embernek Fia, hogy valamit meg-bánnyon.* 4Mós. XXIII : 19. Jelenti azért, hogy miképpen az Ember valami dolgot *meg-bánnván*, ugyan azt meg-is változtatni igyekezi; ugy az ISTEN - is mostan azon vagyon, hogy az ö Kezeinek munkáját el-törölje, és meg-változtassa, mintha éppen *meg-bánta* vólna, az embereknek módjók szerént, azoknak teremtetéseket. És ugyan ezen tekintetben tulajdonítatnak immár a' Sz. Írásban az ISTENnek gyakorta *Szemek, Fülek, Kezek, Lábok*, és más emberi tagok-is. Ezen tekintetben mondattatik az ISTEN *Szomorkodni, Örvendeni, valamit illatozni, és valamin meg-nyugodni.* Mellyek szerént e' lenne immár igaz értelme az ISTEN' *Ábrabámhoz* mondott Szavainak: „*Ábrabám!* ne botsásd a' te Kezedet „a' Gyermekekre, és ne tselekedjél néki semmit; mert imé „én mindeneket jóltudok, nintsen semmi teremtett állat, „melly nyilván való ne vólna én előttem, söt *mindenek „mezitelenek, és meg-nyilatkoztattak az én Szemeim előtt.* „Sid. IV : 13. *tudom a' te ülésedet és fel-kelésedet, távol- „ról látom a' te gondolatodat, és minden utadat jól-tudom, „mikor még a' Te nyelved alatt nintsen a' beféd jól értem.* „Sólt. CXXXIX : 2, 3, 4. Söt ugyan mondhatom Te „róllad-is, mint a' *Férémiásról*, hogy minekelörte a' te „*Anyádnak méhében formálnálak, esmértelek tégedet.* Jér. I: „8. De még-is imé hogy meg-tudják mindenek, hogy „én igazság szerént itéllek, és hogy méltán vettelek-fel „tégedet mások felett az én Szeretetemre, mintha em- „ber vólnék, meg-kisértélek tégedet, kemény próbára „vonám a' te hozzám való Szeretetedet, mellynek mi-

„vel mind eddig elég nyilvánosságos jelét mutatád, nem
 „kivánom már tovább vinni a' te meg-próbáltatásodat :
 „meg-esmértem már most elégségesen, az Embereknek
 „módjok szerént-is, a' te ISTENi Félelmedet. És ha
 „az én tsudállatos és mélységes Böltsefségemnek módját
 „már valaki meg-nem foghattya-is, avagy tsak el-láthat-
 „tya azt, hogy én ezen te meg-próbáltatásodból-is meg-
 „esmérhettem a' te ISTENi félelmedet elégségesen.

És énnékem ugyan úgy tettik, hogy ez a' magya-
 rázat minden képzelt nehézségeket egészzen el-olthat,
 és mind az ISTENi Tökéletességekkel, mind ezen
Historiai Szakafotskának tzéljával igen szépen meg-egye-
 zik. Nem lehetvén femmi-is illendőbb, minthogy azon
 tselekedetben, melly egészzen emberi tselekedett, vagy,
 embereknek módjok szerént való tselekedet vala, miné-
 mü volt az *Abrahámnak* Hívségéről való meg-próbáltatá-
 sa, éppen emberi mód szerént-is állana az ISTEN. De
 még-is (β) *másodszor*, mivel minden kérttségen kívül té-
 tetett az, mind azok előtt, valakik a' Sz. Írásnak olvasá-
 sában nem tellyességgel jövevények, hogy az ISTEN-
 nek *esmérete*, és *tudása* gyakorta vétettetik az ö *Szerete-
 tiért*, *meg-nyugovásáért*, és *belyben hagyásáért*. A' mint
 láttyuk *Sólt. I: 6. Tudja az UR az Igazaknak uttyokat*,
 a' *hitetleneknek uttyok pedig el-vék*, mellynek igaz értelme
 tsak a' két ellenkező részeknek egyben vetetésekre néz-
 ve-is, nem egyéb lehet hanem ez: szereti és helyben
 hadja az UR az Igazaknak uttyokat, a' hitetleneknek
 uttyok pedig mint ISTEN előtt utállatos meg-nem ál-
 hat. Az UR JÉ'SUS KRISTUS-is egy felől ugyan így
 áll: *Én vagyok ama' jó Páktor; és esmérem, az az fe-
 retem az enyimeket, és esmértetem, az az, ferettetem az
 enyimektől. Ján. X: 14.* más felől pedig azt mondja,
 hogy ama' napon fokakról ilyen vallást fog tenni: *Soba
 nem*

nem esmértelek, az az, soha nem fzerettelek titeket, távozzatok-el én töllem. Mát. VII: 23. És hogy már többeket ne említsek, az Idvefségnek arany Lántz Szemeit-is úgy fúzi az Apostol. Róm. VIII: 29. hogy annak leg-első Lántz Szeméül tégye az ISTENnek fzeretét, az esmérretnek neve alatt, ezt mondván: *A' kiket eleve esmért, az az, fzeretett, el-is rendelte, a' kiket eleve el-rendelt, azokat el-is hívta, a' kiket el hívott azokat meg is igazította, a' kiket meg-igazított, azokat meg-is ditsöitette* (i) Erre nézve igen könnyen hajlok én arra, hogy az esmérretnek ezen értelme, jelentése-is egyátaljában bé-foglaltatott legyen az ISTENnek ezen Szavaiban: *Mostan esmértem-meg, mostan tudom, hogy Te féled az ISTENT.* Mintha ugyan egy kevésbé bővebben így folynának az ISTENnek Szavai: *Abrahám! ne botsásd-ki a' Te kezedet a' Gyermekekre, és ne tselekedjél néki semmit.* Ne vigyen többre tégedet a' te én hozzám való Hívséged, Szereteted, e-
 „léggé meg-próbáltam én azokat; látom én azt, hogy
 „tenéked semmi drágább kintsed e' világon nem vólt
 „mint a' te fzerelmes fšákod: Még-is látom, kéz vólnál
 „ezen te egyetlen-egyedet-is énnékem fel-áldozni, a' te
 „tulajdon kezeiddel, mellynél többre soha az ISTENhez
 „való emberi fzeretet nem mehetett. E' valójában az

D 2

„igaz

(i) Ha még mind ezen meg-mlített példák-is nem láttatnának elégség-feknek valaki előtt, annak meg-bizonyítására, hogy az ISTEN esmérte, gyakorra jelenti az ő Szeretétét, lássam az, kiváltképpen azt a' mi vagyon Ámos. III: 2. Valyon a' betűbe lévő ezen szókat: **רַק אֱהַבְתֶּם יְרֵעָהּ**

מִכָּל מַשְׁפָּחוֹת הָאָרֶץ illő léken-é így forditanunk: *Tsak titeket esmértelek e' földnek minden nemzetségei között. Vagy az ISTENi tökéletességekkel fokkal meg-egyezőbb léken így magyarázni: Tsak titeket fzerettelek e' földnek minden nemzetségi között?*

„igaz ISTENi Félelem! Az ilyen ember szereti vólta-
 „képpen az ISTENT, a' ki kéz e' világon akármely drá-
 „ga vagyójától, sőt mindenektől-is meg-fofztatni az IS-
 „TENÉrt. Szünnyél-meg azért immár többet tselekedni,
 „ne bántsad a' te ártatlan egyetlen egyedet: külömben-
 „is, nem gyönyörködöm én az ilyen áldozatban. Meg-
 „nyugodtam már most tökéletesen a' te én hozzám való
 „Szereteden, és Hív ségeden, Szeretem már mostan én
 „azt, és helyben hagyom tökéletesen.

De talám az ötlödik Sz. HH! immár ezeknek hal-
 láfokra a' ti Szíveitekben: Vallyon mimódon mondat-
 ta vólna az ISTEN *Ábrabámról*, a' most mindgyárt elé
 adatott értelemben ezeket a' Bezédeket: *Mostan esmér-
 tem-meg, hogy te féled az ISTENT.* Vallyon ugyan, hát
 olly igen kedves, és ditséretes dolog-é ISTEN előtt, az
 ISTENT *fél*ni, és *retteg*ni? Vallyon érdemlett-é hát IS-
 TEN előtt valami ditséretet az *Ádám* hajdon, azzal,
 hogy ő az ő efete után, hallván az ISTENnek Szavát
 zengedezni a' Kertben, *meg-félemlék*, el - annyira, hogy
 a' Kertnek Fáí között magát el-rejtené, és midön IS-
 TEN ő néki ezt kiáltaná: *Hol vagy Ádám?* akkoron-is
 csak ezt felelné: *Hallám a' Te szódat a' kertben, és meg-
 félemlém.* 1 Mós. III: 9, 10. vallyon olly igen ditséretes
 dolgot tselekedett-é hát a' *Jónás* is, midön hallván az
 ISTENnek Parancsolattját, *meg-félemlék.* Jón. I: 9. (k)
 és

(k) Ugy tertzik énnékem, hogy mivel a' *Thársisban* igyekező
 Hajófok, Jónástól, a' felől tudakozódnak vala, Jón. I: 8.
 hogy miért állott ő miatta az a' nagy tengeri háboru ő
 reájok? és mi lenne az ő büne, vallná-meg! tehát a' *Jó-
 nás*nak a' 9. versben elő forduló ezen szavait: עבר' אני
 ואת יהוה אלהי השמים אני ירא
 inkább lehetné így for-
 ditani: *'Sido vagyok én, és a' Féhovától, az Egeknek U-
 Ráról ijedtem-meg, rettentem-meg, mint sem a' mint közön-*

és *felkele hogy el-faladna a' JÉHOVA elöl.* Jón. I: 3. ?
 vallyon kedvesek lehetnek-é ISTEN előtt azok, a' kik
 ötet ugy képzelvén mint egy meg-engezhetetlen,
 kegyetlen *Tyrannust*, kinek Királyi Széke nem hogy I-
 gazságon, és Irgalmasságon fundáltatnék, de sőt inkább
 minden kivánsága és gyönyörösege-is tsak az ő alatta va-
 lóknak nyomorgattatásokban végezödnék, ök-is amaz É-
 vangyéliomi Példa befédben elő-forduló egy tálentomos
 hitván Szolgával, ő néki ezt mondják: *URam esmértelek tégedet,*
bogy kegyetlen vagy te, és ott-is aratsz a' bolott nem vetettél és on-
nét is gyűjtetk a' bolott nem bintettél, és félvén te tölled el-mentem
és el-rejtettem a' Te tálentomodat a' Földben? Mát. XXV: 24, 25.
 Vallyon ellenben, nem az ördögökről mondja é a' Sz. *Jakab*
 Apostol, *bogy ök bifik bogy ISTEN vagyon, és félnek is*
ö tölle? Jakab. II: 19. Egy szóval: vallyon nem utállato-
 fok-é azok, a' kik az ISTENTől annyira félnek, hogy
 látván az ő Haragjának rettenetes napjától való környül
 vétetések, nagy félelemmel ezt kiáltják: *Hegyek es-*
setek mi reánk, és rejtsetek el minket annak fine előtt, ki
a' Székben ül, és a' Báránynak haragjától? Jel. VI: 16.

De állapotjatok - meg egy kevésse, ti mindnyájan,
 kik illy terhes nehézségeket forgattok Szíveitekben, ne
 hogy ti néktek-is azt felelje az UR JÉ SUS KRISTUS,
 a' mit felelt vala hajdon a' *Saddutzénusoknak: Tévelyegtek,*
mivel-bogy nem tudjátok az Írásokat! Mát. XXII: 29. Ugy
 vagyon, tsak alig találhatik a' Sz. Írásban, egy szóllásnak
 formája, melly több és külömbözöbb értelemben gyako-
 roltatnék, mint az ISTENnek Félelme. Ez ugyan is né-
 mellykor jelenti azt az ISTEN bünt gyűlölö, és a' bü-
 nőt büntetés nélkül semmiképpen nem hagyható Szoros

Igazságától való Rettegést, és ifonyodást, melly fzerént, az ember büntelen tsak az ISTEN Bozszut-álló Igazságát, és a' maga büneinek Ifonyuságát forgattya maga előtt, és a' melly fzerént, a' kik félik az ISTENT, bé-mennek, a' mint az *É'saiás* Próféta fzereti fzóllani, a' *Kőfekláknak barlangjiba, és a' Pornak házagiban, az UR' Félelme előtt, mikor fel-kelénd, hogy meg-verje a' Földet.* *É'sa. II: 19.* Söt ugyan a' *Sionban* a' Hitetleneket annyira környül-véfi a' félelem, hogy ezt kiáltsák: *Kitsoda maradhatna miközülünk a' meg eméftő tűzzel? es kitsoda lakozhatnék közülünk az örökké való lánggal?* *É'sa. XXXIII: 14.* És ez az a' Félelem, mellyet a' *Theologusok Timor Servilis, Szolgai Félelemnek* szoktak nevezni, és a' melly az ördögöknek és az Hitetleneknek olly igen tulajdona, hogy a' Hivekben éppen ne-is talátfsek, hanem tsak egy idötskéig, és emberi erőtelenségből. Némellykor jelenti az ISTENnek *Félelme*, az embernek azt a' fzoroffan el-tökéllert igyekezetét, melly fzerint minden bünt, és az ISTENnek kedve ellen való minden dolgot fzorgalmatoson, és egész erejéből el-távoztatni igyekezik, miképpen féli vala az ISTENT amaz *Uz' Földéből való Jób-is*, a' ki felöl nyilván mondattatik, hogy ö *ISTENT féltő wala, és a' gonofnak gyölölöje.* *Jób. I: 1* Melly fzerént a' Bölts *Salamon-is* azt mondja, hogy az *URnak félelme a' gonofnak gyölölése.* *Péld. VIII: 13.* És ez immár az a' *Timor Filialis, Fiu Félelem*, melly az előbbeninek ellenében tétettetik, és a' melly olly különös tulajdonságok az igaz Hiveknek, hogy a' Hitetlenekben, és ördögökben soha fel-ne talátfsek. Némellykor jelenti az ISTEN' *Félelme*, az Embereknek az ISTEN' Felséges Tökéllertéségeinek fzemléléfkből fzarmozott fentséges el-bámulását, és bámuláffal öfve köttetett mélységes tífteletét: E' lévén az, a' melly

melly *Timor Reverentiae*, ISTEN tisztelete' félelmének nevezterik; ilyen értelemben éneklük tudniliik ama' *Daidalmafok*-is, az ISTEN' Szolgájának a' *Mó'sesnek*, és a' *Báránynak* énekében ezt: *Nagyok és tsudállatosok a' te dolgaid Mindenható UR ISTEN, igazak, és tökéletesek a' Te utaid óh Szenteknek Királya! kitsoda nem félne URam Tégedet?* Jel. XV: 3. Némellykor félni az ISTENT annyit tézen, mint az ISTENT, minden Lelki és Testi Jóknak ki-folyó kut-fejének esmérni. Ilyen értelemben énekelvén *Dávid-is* a' XXXIV. 'Sólt. 10. *Féljétek az URat, kik ő Szentei vagytok; mert semmi fogyatkozások nintsen az ötet Féloknek.* És hogy a' Sz. Írásban elő-fordulható több jelentéseit az *ISTEN Félelmének*, mostan ne nyomozgassam, jelenti ez az *ISTENnek Félelme* gyakorta az ujja-üzletett, meg-igazítotott, és meg-fizenteltetett Embernek azt az ISTENhez való egész indulattyát, melyre a' Sz. Lélek által fel-gerjefztetik; egy szóval: az ő ISTENhez való egész Köteletségét. Erre nézve végezébé ugyan-is hajdon, a' bölts *Prédikátor is* a' maga *Prédikatori Könyvét* ilyen fontos befevédekkel: *A' DOLOGNAK SUMMAFA EZ, AZ ISTENT FELJED, ÉS AZ Ö PARANTSOLATIT MEG TARTSAD.* Préd. XII: 15. Erre nézve mondja a' *Dávid-is*: *Főjjetek ide Fijaim! és halgassatok engemet, és meg-tanítlak titeket az URnak Félelmére.* 'Sólt. XXXIV: 12. Sőt erre nézve feddi-meg a' *JÉHOVA-is* az ő Szolgait ekképen: *Ha én UR vagyok, hol az én töllem való félelem?* Malak. I: 6. És így miképpen egy felöl, nem tellyességgel meg-vertendő *Dolognak* láttzik minden *Bátorság*, mely az *ISTENnek Félelmével* ellenkezik; ugy más felöl nem dítséretes, és ISTEN előtt nem kedves minden *ISTENTől való Félelem is*: Sőt ugyan; imé az egyik féle *ISTENTől való Félelemnek* el-kerülésére, világoson a' más féle *ISTEN' Féle-*

lel-

Jelmét jovalja maga az Írásban fálló Lélek. 2Mós. XX: 20. ezt mondván: *Ne féljete; mert azért jött az ISTEN, hogy az ő Félelme legyen ti elöstedek!* Melly első tekintetre egy mással ellenkező két tzikkellyeket, tsak ugy egyeztetettyük-meg, ha azokat így vélfzük: Ha az ISTENnek bozfut álló Igazságától nem akarunk félni, fükség hogy az igaz Vallásnak rendelései fzerént féljük az ISTENt. Éppen ezt javalván *Augustinus -is*, midön így fállott: *Discat timere, qui non vult timere; discat ad tempus esse Sollicitus, qui vult esse semper Securus.* Az az, Tanuljon félni az, a' ki nem akar félni, és fzonogatódjék az, a' ki mindenkor bátor akar lenni. Hogy immár ne-is emlittsem ama' Pogány de igen jeles elméjü *Filoso'sofus*nak a *Plutárchus*nak hasonló mondását: *Qui ad Deum attendit, ut summum largitorem boni et mali, atque exin eum timet, hoc medio liberabitur ab omni alio metu.*

Hogy azért minden félre való tsapongás nélkül, valójában meg-esmérhefsük azt a' ditséretes *ISTENi Félelmet*, mellyet az ISTEN *Ábráhámban*, az ő Fijának meg-áldoztatására való kézfiségében kiváltképpen meg-esmért, abban egézfzen *meg-nyugodván*, illő léfzen az ISTEN előtt kedves és ditséretes *ISTEN-Félelmének* minden esmérhető bélyegeit rövideden elő fzámlálnunk. (aa) *elsöben* azért, az ISTEN előtt kedves és ditséretes *ISTENi Félelem állandó*; melly mint hajdon a' Gyülekezet Sátorában, az egézfzen meg-égetendő áldozatoknak ólkárán füntelen égö tűz. 3Mós VI: 5, 6. a' Híveknek Szíveikben füntelenülég, és azokat az ISTENhez való engedelmefségre gerjefti, és ferkengeri; igen fokat külfömbözfven az olyan futkosó tűzektöl, az olyan hirtelen támodott, de vízfzontag hirtelen el-enyéfzö indulatoktól, mellyek a' bünösöknek Szíveikben, az ő utállatos büneik-

bűneiknek ottan ottan fel-hevitő érzésekből, olykor ki-tsillámlik, de majdon más külső érzékenységeket tsik-lándoztató testi gyönyörúségeknak örvényében vizontag meg-folytattatik. És ezt akarta egy átaljában jelenteni a' Fő Böltsefségű JÉHOVA Angyal, midön a' *Sidó Szó*-nak tulajdon ereje szerént, nem ezt mondja: *Mostan esmértem-meg hogy Te félted az ISTENt*, vagy, *féled az ISTENt*, hanem fokkal inkább mind az el-múlt, mind a' jövendő időt egybe foglalván ezt mondja: *Mostan esmértem-meg, hogy te az ISTENnek Féelője vagy!* Oh meg-ne tsaljátok hát ti magatokat és ne ditselkedjete az ISTEN előtt kedves, és ditséretes *ISTENi Félelemmel*, ti, kik olykor a' ti gonózságaitoknak sűrű fellegétől nyomattatván, a' ti Szíveitekben némü-némü szorongat-tatáfokat, és kevés ideig tartó rettegetek éreztek! Meg-ne tsaljátok ti magatokat, és ne ditselkedjete az ISTEN előtt kedves *ISTENi Félelemmel*, ti, kik olykor a' ti még egézfén el-nem alutt, vagy leg-alább egézfén meg-nem-hólt Lelki-esmérteitektől a' Seregeknek URának, a' bűnösök ellen gerjedező haragjának egy szem-pillantásig való szemlélésére, és az attól való *félelemre* fel-ferkentettek, de majdon vizontag a' ti tulajdon nyugodalmatókra, és érzéketlen tsendefségtekre ismét víz-fá siettek, és tértek! Nem ditséretes, nem kedves ISTEN előtt az ilyen *ISTENi Félelem*. (bb) *Másodfor*, az ISTEN előtt kedves és ditséretes *ISTENi Félelem*, mindenkor *együtt jár az ISTENnek Szeretetével*, az ő Szolgálatyára való kézséggel, és az önnön magát mindenekben ISTENnel kedvelterni kívánó Jó indulattal. A' kik ugyan-is igazán *félik az ISTENt*, nagy örömmel és lelki gyönyörúséggel szemlélik azok az ISTENnek minden Parantsolataiból ki-tündöklő Böltsefségét és Igaz-ságát, és azokkal nem tsak mint valami drága elédelek-

kel élelgetik az ö Lelkeiket, hanem ugyan fel-is gerjéztetnek azoknak tellyes erejek szerént való követésekre. Erre nézve nem tsak ezt mondja a' JÉHOVA ANGYAL-is Ábrabámnak: *Mostan esmértem-meg, hogy te ISTEN félo vagy, hanem ezt is: mostan esmértem-meg hogy te nem kívánod a' te leg-drágább, leg-kevesebb földi Kintsedet-is, a' te egyetlen egyedet-is én töllem az én hozzá-
zám való buzgó Szerelmednek nagysága szerént, megtartani, óh ditséretes! óh ISTEN előtt kedves ISTENi Félelem! Nintsen ilyen ISTENi Félelem ti bennetek, kik a' ti meg-fokott büneiteknek folytatásokban, és a' testi Gyönyörüségeknél gyakorlásokban olykor a' ti Lelkeiteknek rettegései által meg-akadályoztattak! Nintsen ilyen ISTENi Félelem ti bennetek, kik ugy kívánván az ISTENnek szolgálni, hogy azomban a' ti testi Gyönyörüségeiteknek Bálványait-is apolgassátok, büntelenül kétfelé Sántikáltok: most ugyan némi-némü rettegéssel azt mondjátok magatokban a' 'Sidó Néppel: Mivel mennek az URnak eleibe? mimódon alázzam-meg magamat a' Felséges ISTENnek elötte? Avagy egéféken égő Aldozatokkal mennyek-é eleibe? avagy eftendő borjukkál-é? Mik. VI: 6. És így igyekezitek ugyan Testeiteknek és Lelkeiteknek szorongattatásokkal-is, amaz Igazság szerént itéllő Nagy Birót engeftelgetni; de azonban a' ti Büneiteknek fézfékét ingyen nem-is illettetek! a' ti kebeleiteknek vétkes szerelmét ISTENÉrt fel-áldozni éppen nem akarjátok! Annyival-is inkább nintsen ilyen ISTENi Félelem az Ördögökben; söt nem vólt az Ádámban-is, midön vétkezvén az ISTEN előtt magát el-rejteni igyekezi vala, nem vólt a' Kainban, nintsen a' kérttségbe esésnek Továban sülyvedző Bünöfökben. Szolgákhoz, és nem Fiakhoz illő ISTENi Félelem az ö Félelmek! vétkes és nem ditséretes, nem ISTEN előtt kedves ISTENi Félelem!*

lem! (cc) Harmadkor, az ISTEN előtt kedves és ditséretes *ISTENi Félelem Böltséggel, Értelemmel és Tudománnyal* egybe kötötett; sőt ugyan ISTENTől megvilágosított indulat. Az olyan indulat lehet ugyan is alkalmas arra, hogy az ISTENnek fiseretében, és minden Parantsolataiban állandóul gyönyörködhessek, a' melly az ISTENnek minden fiseretre méltó Tökélletességeit vóltaképpen meg-esméri, és azoknak zemléléfekbe ugyan bé-is merül. Oh melly felette igen különbözik hát az ISTEN előtt kedves és ditséretes *ISTENi Félemtől*, az olyan fívbéli nyughatatlanság, melly fírmazik azoknak fíveikben, kik az *Athénásbéliekkel* esméretlen Isteneknek fíolgálnak! Tsel. XVII: 23. és a' kikben a' mint az *Apostol* fíóll: *ISTENhez való buzgóság* ugyan, de nem értelemből, Róm. X: 2. és a' kik ugy *tíftelik az ISTENT*, hogy azonban olly *Tudományokat tanítanak mellyek Embereknek Parantsolatai*. Mát. XV: 9. Külömbözik felette igen azoktól, a' minden rend nélkül elő-álló unalmaktól, és rettegésektől, mellyekkel elborittatik ollykor azoknak *Lelkek*, kiknek *Tettek* elgyengült és véreknek folyáfok meg-bontakozott. És ha immár mind ezeket egybe-foglaljuk el-mondhattuk azt egy átaljában, hogy az ISTEN előtt kedves ditséretes *ISTENi Félelem*, áll az ISTENnek mindenek felett *ditsőséges, Felséges Méltóságáról és több Tökélletességeiről* való olyan hatható meg-gyözödésben, mellyet az *ISTENi Kegyelemnek Ereje*, főképpen azokban munkálkodik és gerjeft, a' kik önnön magokat már az ISTENnek ajánlották, hogy *of-tán abból ő benne külömb-külféle Szent és idveséges Indulatok fíarmozzanak*. Nem lehet ugyan is az ISTENnek Felséges tökéletességeiről soha is ugy elmélkednünk, hogy azok által a' mi fíveink az ő hozzája való *Félelemre*, és félelemmel egyben-kötötett alázatos tíftel-

letre fel-ne gerjeztessenek. Ha szemléljük az ő tökéletes Szentségét, imé az ISTENnek Szolgája azt kiáltatja mi velünk: *Kitsoda nem félne URam Tégedet? és kitsoda nem dítsoitené a' Te nevedet; mert egyedül Te vagy Szent?* Jel. XV: 4. Ha elmélkedünk az ő Igazságáról, arra int, arra tanít minket a' Sz. Péter, hogy ha *Atyának hívjuk azt, a' ki kemélyválogatás nélkül ítél, kinek kinek az ő tselekedete ferént, félelemmel járjunk a' mi életünknek minden idejében.* 1Pét. 1: 17. Ha vi'sgáljuk az ő Kegyelmeségét, meg-int a' Dávid minket, és ezt mondatja mi velünk: *Nállad vagyok URam! a' Kegyelem hogy félelemmel tiszteltesél.* 'Sólt. CXXX: 4. És végezetre, ha úgy gondoljuk az ISTENT, mint igen Felséges, Mindenható ISTENT, Mennynek, Földnek, és ez egész látható 's láthatatlan világnak egyedül való Ditsőséges Királyát, egészzen el-bámulván, kételenítettünk a' Jérémiás Prófétával erre fokadni: *nintsen olyan mint Te JÉHOVA! Nagy vagy Te, és Nagy a' Te neved a' Hatalmaságért. Ki ne félne Tégedet Nemzetségeknék Királya! mert Tégedet illet az?* Jérem. X: 6, 7.

De mivel nagyon itten egy igen nevezetes Kérdés, melly azokat, a' kik az ISTEN' Parantsolatai ferént való Erkölsöknek Réguláit magyarázzák, egy-mástól nyilvánosságosan elszakítja: Kérdésben forogván ő kö-zöttök, hogy vallyon az ISTEN' FELELME különböző virtus légyen é az ISTEN TISZTELETÉTŐL? vagy az-zal éppen azon egy? Azért hogy ezen kérdést is eligaz-zithassuk, és az igaz ISTENi Félelemnek most mindgyárt, elő adott le-rajzolását-is, egy kevésbé világosabb fényben helyheztefsük, tégyük-fel itten előre, mint másutt meg-mutogattartott tsalhatatlan Igazságot, hogy az ISTEN előtt kedves Kegyességre, két kiváltképpen való dolgok kívántassanak: mellyek közzül az egyik a' mi
Lel-

Lelkeinknek belső és titkos munkáira, a' *másik* pediglen a' mi külső tselekedeteinkre tartozik. A' Kegyetségnek az a' része, melly a' mi *külső* tselekedeteinkre tartozik, és azokból ki-tündöklök, neveztetik a' Sz. Írásban, most az *ISTEN Parantsolataiban való gyönyörködésnek*; 'Sólt. CXII: 1. majd az ő *Parantsolatának Meg-tartásának*. Préd. XII: 15. Most *tífsta Szívöl, Lelki-esméretből és igaz Hitből való fzeretnek*. 2Pét. I: 5. Melly különböző nevezetek mindnyájan azon egy dolgot jelentenek, tudnilik a' mi igaz Hitből fázrmazó engedelmeiségünket, és az ISTEN Parantsolatának tellyes tehetségünk fzerént való telyefítéfeket. A' mint ez iránt minden Sz. Írást Magyarázó Tudófok egyaránt meg-egyeznek. De a' Kegyetségnek azon része iránt melly a' mi Lelkeinknek *belső* és *titkos* Munkáira tartozik, egy kevésbé nagyobb nehézség talál, tatik. Ez a' Sz. Írásban némellykor *ISTEN Félelmének*. Préd. XII: 23. némellykor *ISTEN Esméretének*. Jan. XVII: 3. Némellykor *ISTEN Szeretetének*. Ján. XIV: 23. némellykor *tífsta fívnek, jó Lelki-esméretnek és igaz Hitnek*. 1Tim. I: 5. neveztetik. A' mellyből oztán a' következett, hogy némellyek az ISTEN' Bezféde fzerént való Erköltsöknek Tanítóí közzül, nem-gondolván-meg eléggé azt, hogy azon egy dolog gyakorta mind az ő eredetéről, mind az ő munkálkodó erejéről, mind egyéb belső tulajdonságairól külömb-külobm nevekkel neveztetetik, a' meg- említett nevek alatt, a' Kereftény *Ethicanak*, vagy Erköltsi Tudománynak nagy öfve-zavarodásával, külömb-külobm *virtufokat* költötte nek. Holott, én ugy itéllek, hogy éppen ezen külömbözö nevezetek nyithatnak vala tágas és egyenes utat az *ISTEN Félelmének* világos meg-értésére. Mert vallyon ugyan nem méltán gondolkozhatunk-é ekképpen: Az Írás világoson tanit-

tya, hogy a' Kegyesség két Rézéből áll, tudnillik az *ISTENnek Félelméből*, és az *ö Parantsolatának meg-tartásából*. Préd. XII: 15. De az *ISTENnek Félelme* helyett, más Sz. Írásbéli helyekben, gyakorta *Szeretet*, gyakorta *ISTEN Esmérete*, gyakorta *tiszta szív*, gyakorta *Hit* tétet-tettek. Az honnan tsalhatatlanul következik, hogy tehát az *ISTEN Félelmének* nevezetét olly félefen kelle-tik vennünk, hogy az mind ezeknek a' fellyebb meg-ementített nevezeteknek-is egézfzen meg-feleljen. Igy lé-fzen pedig a' dolog, ha az *ISTENi Félelmet* úgy vézfzük, a' mint ide fellyebb le-rajzolám.

Valamiképpen ugyan-is a' Kegyességre két dolgok kívántatnak, a' mint most mindjárt meg-jegyzém, tud-nillik az *ISTENnek Félelme*, és az *ö Parantsolatának meg-tartása*: ugy erre az *ISTENnek Félelmére-is* két különbö-ző dolgok tartoznak, ugymint az *ö Felsege Tökélletes-ségeiről* való hathatós *meg-győzttetés*, és az abból ter-mézet szerint *ki-folyó indulatok*. Mellyek egy-mást olly' fűkségesképpen követik, hogy a' mint egy felől fenki-is az *ISTENnek Felseges Tökélleteségeiről* ugy meg-nem győzethetik, hogy leg-ottan *ö benne ISTEN-hez való Félelem és Tíztelet* ne zármozzék: ugy más felől fenki az *ISTENt* igazán nem *félheti*, és nem tíz-telheti. valaki az *ö Félelemre* és tízteletre méltó Tö-kélleteségeit nem esmérí. És ez az oka egy átaljában, hogy az *ISTENi Félelem* majd minden nyelveknek foká-sok szerént, most az *ö első részéről*, a' *Meg-győzttetés-ről*, *ISTEN Esméretének*, igaz *Hitnek*, majd pedig a' *másik* részére tudnillik a' meg-győzttetésből *ki-folyó in-dulatokra* nézve, *URNak Félelmének*, *tiszta szívnek*, és *fe-retetnek* neveztetik. Söt innen öftán az-is következett, hogy mivel a' véges értelem az *ISTENnek* véghezetlen Tökélleteségeit soha magától eléggé meg-nem esmérhe-ti, tsak

ti, csak olyan lévén a' tsupa természetnek világánál járó leg-bőltsebb *Filo'sofusoknak-is*, az ISTEN felől való képzelődések, mint az olyan Kép-íróknak Festések, a' kik azon egy táblán, mind az ő alkalmas voltokat, mind az ő hibáikat közönségessé tézik, és a' jól festett főhöz gyakorta egyenetlen Tagokat rajzolnak; erre nézve fűkség, hogy mi az ISTENi Tökéletességekről csak az *ISTENi Kegyelemnek Ereje által győzettesünk-meg*. E pediglen minthogy önnön magát a' mi erőtelenségeinkhez alkalmaztatván, elsöben minket arra részenként vezérel, innen midön az ő véghetetlen Nagyságát és *Fel-séges* vóltát esmérteti-meg mi velünk, akkor fázmozik mi bennünk ő Hozzája való mélységes *Tíftelet*; midön az ő tífza *Szentségét, Igazságát, Hatalmát* és *Erejét* rajzolja-le a' mi elméinkben, akkor a' mi Szívünk idvefséges *Félelemre* gerjed mi bennünk: midön az ő határt nem esmérő *Fóságáról* és emberekhez való nagy *Szerelméről* győz-meg bennünket, akkor minden mi Indulatink ő hozzája való tífza *Szeretetre* lobbannak, végezetre pedig midön mindnyájan *fel-fedezett* ortzával az URnak *Ditsőségit* mint egy tükörben látván azon ábrázatra el változtatunk *ditsőségből ditsőségbe* ugymint az URnak *lelkétől*. 2Kör. III: 18, akkor öztán a' *Félelem, Tíftelet, és Szeretet* mi bennünk egyfzer'smind fel-gyuladnak, hogy *ujj teremtettt állatokká* változtassanak minker. A' mellyre nézve gyakorta a' Sz. Írásban az *ISTEN' Félelmének* nevezete alatt, bé-foglaltatnak mind ezek az elő fázmlált több indulatok-is, söt ugyan bé-foglaltatik az egész *Kegyesség-is*, mellynek az, a' mint eddig elé-adám, egy igen fűkséges része.

És ez a' Szent, és idvefséges ISTENi Félelem imár az, mellyet hajdon ama' kegyes Atya, az *Augustinus, Castum Dei Timorem*, Szüz és tífza ISTENi Félelemnek

lemnek nevezett ferte-féllyel az ő munkáiban, nem egyébért, hanem a' mint önnön maga magyarázza azért, mert midőn az Hitetlenekben találtatható *Timor Servilis*, *Szolgái Félelem*, hasonlatos a' tisztátalan, és részeges Afzonyi-állathoz; akkor ellenben az Hiveknek fíveikben uralkodó *Timor Filialis*, *Fiai Félelem*, hasonlatos a' hívséges, Szüz és Szemérmetes Menny-Afzonyhoz, kik mind ketten félnek ugyan az ő Férjeket, de a' mint a' Sz. Atya áll: *non hoc timore timet adultera, ne custoditur a viro, quo timet casta ne deferatur*. Nem azon egy Félelemmel féli mind a' tisztátalan, mind a' tiszta, és Szüz Afzony az ő Férjét. Amaz ugyan-is, fél attól, hogy az ő Férje ötet büntelen maga mellett ne tartsa, e' pediglen fél attól, hogy az ő férjétől valahogy csak egy szempillantásra-is el-ne hagyattassék. Amannak félelmet okoz az ő Férjének jelen való léte, ennek az ő el-menetele, és távol való léte: ama fél ha az ő Férje távol vagyon, hogy ő hirtelen meg-ne érkezzék, e' pediglen fél hogy ő fokáig tölle ki-ne maradjon és ne késék. Így fíntén a' *Szolgái Félelem* által félnek a' Hitetlenek az ISTENnek jelen-lététől, félnek, hogy ő hozzájok ne közelítsen, és az ő Szemeit reájok ne fordítsa. Gyönyörködnek tudnilik ök a' *Hitetleneknek tanátsonkon járni, a' bünsöknek utokon állani, és a' tsufolóknak Székeikben ülni.* 'Sólt. I: 1. és erre nézve ezt mondják az erős ISTENnek: *Távozzál el mi töllünk; mert a' Te utaidnak esmérétében nem gyönyörködünk!* Jób. XXI: 14. Sőt ugyan kívánnják az ő fíveikben, hogy *ne is volna ISTEN* 'Sólt. XIV: 1. De a' *Fiai Félelem* szerint, félnek az igaz Hivek attól, hogy az ő Szerelmes ISTENek és Attyok az ő *ortzáját töllök el ne fordítsa*, és azért a' *Dáviddal* büntelen ekképen könyörögnek: *Ne rejtődél a' Te ortzádat a' Te Szolgádtól mert forogtatásom*

som vagyok én nekem. 'Sólt. LXIX: 18. Félnék hogy az ISTEN ö tollök el-ne távozzék, hogy az ö Szemeit ö róllok el-ne fordítsa, és hogy az ö kedves ölelgetéseitől meg-ne fojtassanak. És így midőn a' Hitetleneknek *félelmek* az ISTEN Bófzu - álló Igazságának szemléléséből származó *Félelem*; ellenben az Igaz Hiveknek minden *Félelmek*, hármozik az ISTEN Felséges Tökéletességeinek szemléléséből, és Szeretetéből, ö rajtok telvén - bé egész erőben a' *Poétának* ama' mondása:

Res est solliciti plena timoris amor.

A' kinek híve a' buzgó és tiszta Szeretettől elfoglaltatott, büntelen fél és rebeg, hogy az ö Szerelmetsét valami tselekedetével meg-ne bántsa, meg-ne sértse, és magát annak vízfű-hajló Szeretetére méltatlanná ne tégye.

Ez az a' Nemes és dicséretes *ISTENi Félelem*, mellynek Lelke meg-nyugodott a' mi Idvességünknek Fejedelmén, az UR JÉ'SUS KRISTUSon is, hogy az ö illatozása együtt lenne az URnak *Félelmével* É'sa. XI: 2, 3. Ez az a' Fiui Szeretettel, buzgósággal, tisztelettel, és fent nyughatatlansággal telyes *ISTENi Félelem*, melly meg-külömböztetvén a' tzerimóniás Törvények alá rekeztetett Izraélitáknak *Félelmeiktől*, fűükségesképpen megkivántatik az Ujj Testamentomnak minden Fiaiban-is, hogy minket a' Kegyetségnek gyakorlására fel-indítson, és a' mi Idvességünknek keresésében vigyázókká, a' Könyörgésekben fáradhatlanokká, Reménységünkben áharratosokká, és minden kötelességeinkben forgalmatosokká tégyen. E' nélkül a' kik élnek, hasonlatosok a' maga lántzáról el-fabadult Orofzlánhoz, melly nagy ordítással rohan mind azokra, valamellyek az ö éhségét és dühöfységét fel-indithatták: hasonlatosok az olyan ma-

gok vállujokat feljül haladott sebessen zúgó folyó-vizekhez, mellyek minden elejekbe vetett akadályokat elzaggatván, mindenféle szabadoson rontnak, 's pufztitának. Ellenben az ilyen *ISTENi Félelemtől* vezéreltetett ember, hasonlatos az olyan lassan, és tsendefen folydogáló Follyó-vizhez, melly a' maga partyait zorgalmatoson meg-örizi, az ő vállujában tsendefen foly, és minden felé, a' mellyre mégyen, hafnot hajt, és termékenységet okoz; végezetre pedig minden alkalmatlan zúgás nélkül, a' maga vizeit a' nagy Tengernek kebelébe bé-önti: sőt hasonlatos az olyan Égen ragyogó Tsillagokhoz, mellyek soha az ő határokból ki-nem lépven, zorgalmatoson követik azt az utat, mellyet a' Teremtőnek bölts Keze, ő elejekben rajzolt. Nintsen is bizony olyan jó indulat, a' melly az ilyen Emberből ki-ne sugároznék, és a' mellyel az *ISTEN Felelme* ötet meg-ne ékesítené, e' lévén a' minden *Virtusoknak* szülő édes Anyja, melly minden más *Virtusokat* magában bé-foglal, alázatosokká tévén minket a' mi gondolatainkban, igazságosokká befédinkben, hivekké ígéreteinkben, mértékletesekké életünkben, tisztákká, ártatlanokká kívánságinkban, egyenesekké másokkal való bajainkban, buzgókká *ISTENi* Tiszteletünkben, és végezetre jámborokká, Szentekké minden mi tárfalkodásainkban. Ez az a' nemes és *ISTEN* előtt igen kedves *ISTENi Félelem*, mellyel ékeskedik vala az *Abrahám-is*, az ő idejében élt minden emberek felett. Oh vallyon kitsoda tsudálhatná hát még-is, hogy az *Abrahám* a' többi között, egy bizonyos alkalmatossággal, igen tsalhatatlan jelét adván ez ő nemes és ditséretes *ISTENi Félelmének*, azzal *ISTEN* előtt, oly nagy kedvet talált, hogy az *ISTEN* ő felőlle, és ő nékie nyilvánóságoson ezt mondaná: *Mostan esmértem-meg, hogy Te féled az ISTENT*, az az, mostan immár egézfén,

„meg.

„meg-nyugodtam a' te nemes ISTENi Félelmeden,
„mellynek ez alkalmatossággal illy tsalhatatlan jelét mu-
tatád.

II. De hogy e' még-is nyilvánosságobb légyen, és
a' ti fíveitekről-is minden kételkedés egy summában el-
takarodjék, zemléljük immár elmékedéünknek *Második*
Szakaszában, azt az igen nevezetes *alkalmatosságot*, mely-
ben *Abrahám* az ö *ISTENi Félelmét*, olly hathatóson
meg-esmérteté, és a' mellyet az itten fílló ditsőséges Sze-
mélly ekképpen adott elé a' *Letzkében*: *mert nem von-*
taad meg a' Te Fiadat, a' te egyetlen-egy Szerelmefedet én
töllem. Elég bizonyos próbái valának tudnilik az *Ábra-*
bám Igaz Hitinek, és *ISTENi Félelmének* tsak azok a'
fellyebb meg-emitett kilentz *Próbák-is*, a' mellyeken a'
Sidó Mestereknek tanítáfok zerint, eddig az *ISTEN Áb-*
rahámost által-vitte vala. De még-is imé már mostan, a'
leg terhefebb, és leg ifzonyubb kísértetnek veré ötet alá-
ja, midön ö nékie ezt mondá: *Abrahám! végyed mos-*
tan a' te Fijadat, a' te egyetlen-egyedet, a' kit szeretz, az
I'sákot, és menyel a' Moríanak földére, és áldozd-meg ott
égő áldozatul, azoknak a' Hegyeknek egyikén, a' mellyet
mondándok te néked. 1 Mós. XXII: 2. Oh ifzonyu, és fí-
veket rettentő Parantsolat, *mind* az *ISTENre*, *mind* az
Abrahámra, *mind* az *I'sákra*, söt *mind* a' *Termézetre*
nézve-is! Ifzonyu és rettentő Parantsolat vala ez, az
ISTENre nézve, ugymint, a' melly az ö tízra fientsé-
gével. az ö változhatatlan ígéréteivel, az ö Könyörüle-
tességével, és az ö meg-bánhatatlan Jó-téteményeivel-is
femtől-femben ellenkezni láttatik vala. Ifzonyu és ret-
tentő Parantsolat vala ez, az *Abrahámra* nézve - is, ugy
mint a' melly a' *Termézetnek* *ISTENtől* minden em-
berbe bé-plántáltatott *Törvényét*, az ö fívéből egézfízen
ki-faggarni, ötet a' *Kainnál* utálatosabb vétekre indítani,

az ISTENnek minden ígéreteiről el-felejtkeztetni, egy főval: a' kegyes *Ábrahámnak* szívét egy darab érzéketlen köziklává változtatni, és kemény jéggé fagylalni látatják vala. Ifonyu és rettentő parantsolat vala ez az *I'sákra* nézve-is, melly ötet az ő ifjuságának leg-főbb virágjában, az ő ártatlan, sőt ugyan kegyes és ISTENes élete mellett-is, erőszakos halálra, még pedig az ő igen fzerelmes és kényyén tartó Attyának kezei által való Halálra kényszeríti vala. És hogy többeket ne emlitsék, ifonyu és rettentő Parantsolat vala ez, magára a' Termézetre nézve-is: nem esméri tudnilik tellyeséggel az emberi Termézetnek gyengességét az, a' ki meg-nem valja, hogy igen nehéz, és keserves maga meg-erölte-tésével mehetne egy édes Atya tsak arra-is, hogy az ő gyermekét, akármelly gonof, vízfá fordult, és Attyát kefergető lenne-is, önként halálra adhatná. Jól láttya vala bizony a' *Dávid* melly kegyetlenül, és minden megbánás nélkül üldözné ötet, az ő ágyékából fázma-zott Fia, az *Absolon*; sőt jól láttya vala melly öfve bé-kélhetetlen volna annak élete és meg-maradása az Izraél egész Házának tsendefiségével, még-is midön meg-értette volna annak, éppen az ő ellene való Hadakozásában tör-tént Halálát, meg háborodék, és keservesen firván, ezt mondja vala: *Fijam Absolon! Fiam Absolon! vajba én bóltam volna-meg te helyetted! Absolon! édes Fijam! édes Fijam!* 2*Sám.* XIX: 33. Bizony e' volna kétttség nélkül még ma-is minden jó Atyáknak ilyen állapotban az ő Énekek. Oh hát mennyivel nagyobb keferüségére lehe-te egy édes Attyának, egy ártatlan, egy ISTENét, és Szüléit fzívesen fzerető fzelid Fiát, ártatlanul Halálra ad-ni, az ő ifjuságának leg-főbb virágjában! annyival-is in-kább, óh mennyivel nagyobb keserüségére lehe-te en-
nek

nek az Atyának ezt az ö Fiát, nem tsak Halálra adni, hanem ennek Halálát végig szemlélni-is! Söt óh hármason rettentő ifonyu Parantsolat! ennek az ártatlannak az ö tulajdon édes Attyától meg-is ölettetni! Ez az oka egy-átaljában, hogy eleitől fogva fokban fok képpen igyekeztek azt az indító okot fel-találni, melly az ISTENT e' nehéz és rettentő Parantsolatra indíthatá. Melly fzerént némelley *'Sidó Doctorok (k)* Szabados dolognak tartván a' Sz. Iráfnak Magyarázattyába, a' magok Elméjeknek gyakorta igen fúkeretlen költeményeit bé-elegyíteni, azt állatták, hogy ennek oka egy átaljában e' vólt, mert az ördög *Ábrahámért*, nem külömben mint hajdon a' *Jóbért-is*, Jób. 1: az ISTENT mint-egy meg-támadván, ö nékie ezt mondotta vala: *imé Te ennyire fereded az Ábrahámot, bolett ö minden vendégségei mellett-is, soha tsak egy Ökörrel, vagy egy Báránnyal-is nem áldozott Te-néked! A' mellyre a' Felséges ISTEN ezt felelvén: Áldozott bizony ö énnékem, az ö Fijáért-is; söt ba azt mondanám ö nékie: Áldozd-meg a' Te egyetlen egyedet énnékem, ezt-is én töllem meg-nem tartaná.* Ezen maga f zavainak, megbizonyítására, adta vólna azután az ISTEN *Ábrahám'* eleibe e' kemény és rettentő Parantsolatot. De mivel nem illik, és nem-is szabad minékiünk az ISTEN Befédének tífza Bársonnyát, illy alávaló hitván rongyokkal földozgatnunk, azért ez ö álmodozásfokon éppen meg-nem nyughatunk.

Sokkal külömben elmélkedett e' dolognak oka felöl nem olly régen *Angliának* egy nagy Tudományu, és kegyességü Pöspökje (m) azt állatván, hogy az ISTEN-

F 3

nek

(1) A' kik között nevezetes a' Rábbi Salomon Jarchi in Jalkut f. 28. col. 1.

(m) Ez vólt *Wihelmus Warbunton*, a' ki vólt *Glocestriai* Pöspök, és irt egy igen tudós Munkát a' *Mo'sesnek Isteni*

nek ezen *Ábráhámb*hoz intézett Parantsolattyát, tsak ugy kellene vennünk, mint midön *Jérémiás*nak e' parantsolatott: *Tsinálj magadnak Köteleket, és Färmokat, és vedd nyakadba azokat 's a' t. Jérem. XXVII: 2.* vagy mint midön így szólla az UR *Hó'seás*nak: *Mennyel, végy Feleségül magadnak egy nyilván való Paráznát, és nevelj Fijakat a' Parázna Afkönyvtől. Hós. I: 2.* vagy még-is, hogy már többet ne említsek, mint midön *Ézékiel*nek ezt mondá az URnak Szava: *Embernek Fia! kéfítsd-elő a' te utra való ferkámidat, és mennyel nappal az Izraél Fiainak femeik előtt. Ézék. XII: 3.* És így miképpen e' most mindgyárt elő-fámlált Parantsolatokat azért adta az UR ISTEN, hogy a' Régiéknek azon igen gyakor szokásokat követvén, (n) melly fzerint némelly tselekedetekkel oktató és tanító Befédek helyett élnek vala, iten-is bizonyos jövendő dolgokat tanitana, ugy mint az első Parantsolattal ugyan a' *Nabugodonozornak* *Édomon, Moábon, Ammonon, Tyruson, és Sidonon* való gyözedelmeskedését, a' *Másodikban* az ISTENnek az Izraél Bálványozásától való ifonyodását; a' *barmadikban* pediglen a' *Zédékiás*nak el-közelgető Fogságát: ugy az *Psáknak* megáldoztatásáról való Parantsolatot-is *Ábráhámnak* egy-átaljában azért adta vala az ISTEN, mert *Ábráám* minekutánna az ISTEN Parantsolattyára, az ő Hazájából kijöven, ilyen ígéretet vett volna ő tölle: *hogy ő benne áldattatnak-meg a' Földnek minden Nemzetségei. 1 Mós. XII: 3.* Felettébb igen igyekezik vala annak módgyáról-is meg-

Követségéről Göttliche Sendung Mosis, ezen Munkájának III - dik Darabjában, a' VI. Könyvben V. Szakaszban, VII. articulusban láthatoi ezen ő vélekedésér.

(n) Ilyen tanító és valamelly dolgot ki-ábrázoló tselekedereket találunk bövön a' régiéknél. Ilyen vala kétség nélkül a' *Járkóbnak* az Angyallal való küzködése-is.

meg-taníttatni, kívánnya vala meg-érteni, miképpen lehetne ő jövendőben minden Hívőknek Attyok? mimódon fogna az Idvességnek egész *Oeconomiája* az ő Házában fel-állíttatni? egy szóval; a' mint édes IDVEZITÖNK szereti szállani: mivel az *Ábrám* nagy kívánsággal kívánnya vala látni az el-jövendő *Kristusnak Napját*. Ján. VIII: 56. Erre nézve, ezen Parantsolattal, mint legjobb tanításnak módjával, az UR ISTEN, *amaz egyetlen-egy Szerelmesnek*, ama' *Lelki I'sáknak* jövendöbéli megáldoztatását hathatóson eleibe írta, le-rajzolta, és ötet arra meg-tanította; valójában meg-éreztetvén egyfer'smind az *Ábrámmal*, minémü nagy dolog volna valakinek az ő egyetlen-egy Szerelmes Fiát másért adni: és e' szerént minémü nagy jót akarna az ISTEN az Embéri Nemzettel közleni, *midön az ő egyetlen-egyének nem kedvezvén, adná azt jövendőben, hogy minden valaki ő benne hinne el-ne vesne, hanem örök Életet venne*. Ján III: 16. Róm. VIII: 32.

És én ugyan, minekutánna szorgalmatoson megfontolván e' tudós és kegyes Püspöknek ezen magyarázatját, azt az írásokkal egybe vetettem volna, nem kételkedem semmit-is annak egészben alája írni, tsak azt téfzem még ehez, hogy midön az ISTEN ezen Parantsolatot egy felől az *Ábrámnak* azért adta, hogy ebben a' mi Idvességünk meg-fereztetésének titkos módját, az *Ábrámmal* nyilvánosságobban meg-értethesse, ugyan akkor egyfer'smind kívánta az *Ábrámot*, az ő ISTENhez való Szeretete felől-is, a' maga végheterlen böltsefsége szerint, meg-kisérteni. Hogyha fíntén taláttatnának-is jövendőben még olyanok a' kik az *Ábrám felől* ekképen okoskodnának: „Oh melly könnyü az olyan em-bernek az ISTENben bizni, magát egészben az ISTEN-re hagyni, és ötet fíve szerént szeretni, a' kinek minden-

„denképpen jól vagyon dolga, a' kit az ISTEN minden
 „Mennyei és Földi Áldásokkal fel-halmazott, a' kinek
 „ö jövőre-is meg-fámlálhatatlan maradékokat, és az
 „ö maradékira fállandó gazdag jószágokat, Tartományo-
 „kat ígért! De akkor válnék-meg oztán, vóltaképpen,
 „ha vallyon hízen-é az ilyen ember tökéletesen az
 „ISTENben, midön az ISTEN és az ö jó szerentséje,
 „avagy boldogsága ötet avagy csak egy fempillantásig el-
 „hagynák, midön ö olyan fomorú; és kedvetlen álla-
 „potba helyhezettetnék, melly az ö Szívének indulat-
 „tyaival egézfén ellenkeznék: ha ekkor-is áthatatos len-
 „ne, ha ekkor-is az ISTENhez való engedelmeséggel,
 „Szeretettel, és a' jóra való buzgósággal tellyes vólna
 „Szive az ilyen Hittel 's Jóságos tselekedettel hires He-
 „rosnak, így oztán mi-is annak a' Hitnek, a' mellyről ö fáj-
 „jal vallást tézen, annak a' vallásnak, a' mellyet ö kül-
 „söképpen követ, annak a' Jóságos tselekedetnek, a'
 „mellyért ö olly' láthatolag buzog, természet felett va-
 „ló, és éppen ISTENi erőt tulajdonítanak: egy szó-
 „val, el-hinnök így azt, hogy az ilyen különös férfi-
 „unak, minden tselekedetei az ISTENi parantsolatokon,
 „fundáltattak. Ezért-is adta, mondom, az ISTEN *Ábra-
 hámnak* ezen parantsolatot, hogy ha fíntén találatná-
 „nak-is olyanok, a' kik az *Ábrabám* felöl így okoskodná-
 „nak, azoknak kívánságok-is immár egézfén tellyesednék-
 „bé, és fíemlélhernék az *Ábrabámot* olly terhes, és ke-
 „ferves állapotban-is, láthatná az ö igaz Hitit, Szeretes-
 „tét abban a' nehéz kísértetben-is, a' mellytől ötet, ö ma-
 „gok-is, avagy csak az Aryai indulatnak tífteletéből, avagy
 „csak néminémü emberi könyörületességéből, kívánták vól-
 „na meg-kimélleni.

És valójában akármelley rettentő, és irtóztató Parantsolat lett légyen-is ez az *Ábrabámnak* meg-fenteltetett
 ugyan.

ugyan, de az igaz vallás által-is az ő termézet-i indulata-
itól egészen meg-nem üresítettett szívében; akár men-
nyire izonyodhatott-is természet szerént az ő Atyai in-
dulattya attól, hogy ő az ő egyetlen-egyét, az ő Éle-
tének és hanyatlani kezdett vénségének vigasztalását, az
ő tölle származandó számlálhatatlan maradékinak, sőt az
el-jövendő Messiásnak-is Törsökét, a' kiből meg-áldatta-
tandók valának e' földnek minden Nemzetségei, az ő
tulajdon Atyai, refkető kezeivel féljel darabolja, és
égo áldozatul meg-áldozza, még-is, a' mint a' Sz. *Histo-
rikus* fel-jegyzette, kézz engedelmezséggel vévén ezt az
alkalmatofiságot, mellyben az ő ISTENhez való tiszta
Szeretetének illy nyilvánóságos bizonyságát adhatná, mind-
járt jó reggel ezen ő drága áldozattyával, két Szolgai-
nak társaságokban, harmad napi utra, a' *Moriának* (o)
Hegyén építettendő óltárhoz el-indula. De valjon ugyan
gondolhattátok-é? titeteket föllitlak-meg nevezetesen,
a' kiket az ISTEN, az ő szeretetének ilyen zálogával
szeretet, a' kikkel még ma-is olykor érezteti nem tsak
azt, mit tégyen az *Egyetlen-egynek* buzgó szeretete, ha-
nem azt-is miben álljon az *egyetlen - egyen való írás - is!*
Jér. VI: 26. vallyon ugyan gondolhattátok-é hát, hogy
ezen harmadnapi utazásának ideje alatt semmi kemény
űtközeteknek Közökláji-is nem támadtanak volna az *Ab-*

G

rahám-

- (o) A' *Moriának* nevezetéről foka fokféle értelemben vagynak
a' Tudófok, némelleyek azt állatván, hogy ez annyit téken
mint *Szembe-tünö*: miyel a' *Moria* más Hegyek felett fel-
emelkedett, és *szembe-tünö* vala; mások *Tanításnak*, *Lá-
sásnak* Hegyének magyarázván; sőt némelleyek egynek tart-
ván ezen Hegyet a' *Mirbák* Hegyével, mellyről emlékezet
vagyon *Ének. IV: 6.* mindeniket egyzer'smind *Keferlenségnek*
Hegyének nevezik. Mivel a' *Kristusnak-is* ezen a' Hegyen
kell vala meg-áldoztatnia. (Én mindazonáltal inkább mara-
dok itten a' közönséges magyarázattal.

rabámnak Atyai indulattal, és ISTENhez való fzeretettel egyarant buzgó fíveben? Vallyon hát az igaz Vallás a' Termézetnek szabados, és ártatlan indulatit-is egészzen ki-faggattya-é a' mi fíveinkből? Hidjék ezt az olyan tettetés kegyességü *Fanaticusfók*, a' kik nem figyelmeznek eléggé sem a' magok indulattyaikra, sem e' jelen való példában az *Ábrabámnak* az ö Fíáról, egész életebéli fzigos gondoskodására! Nézzük-meg mi bátor az ö életének egész *Historiáját*, úgy találjuk, hogy bizony fzeretettel tellyes, édes Atya vala az *Ábrabám*, és nem lehet a' felöl kételkedni, hogy ö benne, az ö *Moria* felé való utazásában az ISTENhez való fzeretet, az ö Atyai indulattyaival majd minden lépésére ujjabb ujjabb tusakodást nem indított volna. Én ugyan nem kételkedhetem semmit is a' felöl, hogy az *Ábrabám* közelgetvén a' *Moria'* Hegyéhez, az ö elméjében ilyen, vagy ettöl nem fokat különböző Gondolatok támadtanak légyen: „Oh én „URam! és én ISTENem! vallyon ugyan valójában a' „Te fzódat hallottam-é én?—Vallyon Te tölled fzarman-zott-é ez a' terhes, ez az irtóztató Parantsolat? Vallyon inkább nem tsak valami álom? nem tsak az én „Képzölödéfemnek jázodtatása volt-é ez?—Ah nem! Sem „miképpen nem!—A' Te tulajdon fzódat vala ez én ISTENem!—Hogy hogy ne ismérné a' Te Szolgád a' Te „Szódat? Avagy nem hetedikfzer fállottál-é immár alá, „a' Te Ditsöfsegednek Királyi Székéböl, nékem megjelenvén? Nem befélgettél-é elég Kegyelmesen gyakorta én velem? Nem Te valál-é az, a' ki engemet „az én Atyámnak Házából, a' Setéttségböl a' Te tsudálatos világofságodra hívtál? Nem Te valál-é az, a' ki „én-nékem mind akaratot, mind tehetséget, és kéfiséget „adál arra, hogy én az én Rokonságimat el-hagynám, „tsak hogy Tégedet meg-nyerhetnélek? Nem Te valál-é

„lál é az, a' ki engemet gazdag bövséggel és ditsőséges
 „Gyözedelemmel-is meg-koronázál? Söt végézetre ama'
 „rég-től fogva fívesen ohajtott örömmel-is meg-tetézél
 „engemet, az én késő vénségemben adván én-nékem az
 „én *P'sákomat*? És vallyon mind ezekben az időkben
 „nem valék-é én kéz arra, hogy Tégedet én ISTENe-
 „met, és mind ezeknek a' különös Kegyelmeiségeknek
 „gazdag kut-fejét meg-esmérjelek? Mostan pedig midőn
 „a' Te ingyen való ajándékidnak egy részét vízfűz kívá-
 „nod, vallyon a' Te Szód felől kételkedhetném-é én?
 „Nem, nem, kedves Szerelmetes *P'sákom!* az ISTEN
 „tudja, hogy én Tégedet fíveimből fízetlek! De ha
 „lehetséges volna hogy még ezerfő-is inkább fízetné-
 „lek tégedet, —még-is el-hidd édes Fiam! egybe gyűjte-
 „ném az én vénségem, fok fáradozásim, és fízorgalma-
 „tóságim által el-fízedett minden erőmet, és Tégedet
 „az Én ISTENemnek óltárára fel-tennélek, és tégedet—
 „De jaj-óh én édes Fiam! Jaj én keferüségemnek Gyer-
 „meke! Te ez mi hármad-napi utazásunknak ezen utól-
 „só éjtzakáját igen hozzáfason alufod! Te imé ezen
 „gyenge pá'sinton, ezen mezőnek kellemetes virágjai
 „között, óh én kedves Virágom! ugyan tsendefen nyu-
 „gozol, femmit nem tudván még arról a' halálos febről,
 „mellyet majdon a' Te fízelmes Atyádnak refkető ke-
 „zei fognak ejteni a' Te ártatlan Szíveden. — De enge-
 „delmeskednem kell az ISTENnek! Látom már az
 „ISTENnek jeit! Ez az a' Hegy a' mellyen meg kell
 „áldoznom egyfő'smind magamat-is, az én Fijamat-is.
 „Fel-költöm azért az én *P'sákomat* — Ez a' mi utazá-
 „sunknak, a' Te virágzó ifjuságodnak, és jól indult éle-
 „tednek utolsó napja! Sietek én Szövetségemnek IS-
 „TENE! hogy az én leg-drágább áldozatomat bé-mutas-
 „sam Te néked. *P'sák* kelj-fel! kelj-fel! eredjünk im-

„már ennek a' Hegynek, és mutaffuk-bé a' magofságos
 „ISTENnek a' mi áldozatainkat. Maradjatok itt Ti én
 „Szolgaim! én pedig és a' Gyermekek el-mégyünk amoda,
 „és minekutánna imádkozunk meg-térünk hozzátok!

„De mi dolog ez? jaj melly igen meg-nehezedének
 „az én lábaim, mit késedelmeztek én lábaim? Imé a'
 „nap forgalmatofon meg-futtya az ő uttyát, és enge-
 „delmeskedik az ő Teremtőjének, miért nem fietek hát
 „én ezen Hegyre fel-menni és az ő akarattyát véghez-
 „vinni? — De óh vallyon az ő akarattyát-é? Hát val-
 „lyon ellenkezhetik-é az ő akarattya az ő Szeretetével
 „és Igafságával? Avagy nem keményen meg-büntette-é
 „ő a' *Kaint*, az ő Attyafiának meg-öléséért? Hát még-
 „is mi módon kívánhatná, hogy én az én tulajdon Gyer-
 „mekemet ezen magam tulajdon refkető kezeimmal,
 „én, tulajdon magam, ölném-meg? De még-is igaz az,
 „ő maga parantsolta ezt!—Oh Parantsolta! Ellenkez-
 „hetik-é hát az ő Parantsolattya az ő Törvényével?
 „Hifzem ő nyilvánfagofon meg-tiltotta, hogy soha fenki-
 „is az Embernek vérét ki-ne ontsa. Most pediglen imé
 „ő maga parantsolja azt. Oh vallyon engedetlennek
 „kell-é hát énnékem ő hozzá lennem, hogy engedel-
 „meskedheffem ő néki? óh én fzegény Lelkem! vallyon
 „hát felségefebb-é az ISTEN Parantsolattya, mint az ő
 „Akarattya?—De még-is hogy adhattya-meg az ISTEN
 „azt az áldást, a' mellyet ígért az én *PSÁKtól* fárma-
 „zandó minden maradékimnak, ha azoknak Törsököket
 „egézfzen ki-faggattya? Hát vallyon óh én ISTENem!
 „az én engedelmeskedésem által hijába valóvá tégyem-é
 „én a' Te ígéreteidet? De óh hát még-is vallyon uj-
 „jabb és ujjabb kételkedések jönnek-é az én fzívembe?
 „Mit kételkedem én a' Te Mindenhatóságod felől? Nem
 „fel-támaszthatod-é Te a' Halottakat-is? Jaj ne haragud-
 „jál-

„jál-meg Felséges ISTEN! én reám, az én Befédimért;
 „söt botsásd-meg az én kéfedelmezéfimet! Mind az ál-
 „tal egyet kérek én még-is Te tölled, ne vond-meg azt
 „én töllem. Vedd-el az én Fiamat, és mindenemet va-
 „lamim vagyon én nékem. Az én Fijam már - is Tiéd,
 „és én örvendek azon, hogy ő majdon a' Te óltárodon
 „fog meg-halni. De attól félek erőssen, hogy né talám
 „majdon valami hirtelen való refketés el-fogja az én
 „kezeimet, és azoknak minden erejeket el-vézi. Oh
 „kegyelmes ISTEN! elégedjél-meg hát azzal, hogy én az
 „én Fiamat éppen a' Te óltárodig elé-vízem, hadd ölje-
 „meg ottan ötet az én Szolgám! De mit kívánék? E-
 „lég eröm vagyon nékem arra. Avagy meg-engedjem-é
 „én azt, hogy az én engedelmségemnek Gyümöltset
 „és Gyönyörüségét más ragadozza el? No hát óh én Ha-
 „talmas és-kegyelmes ISTENem! imé fel-indulok én e'
 „nehéz menedékü hegyre, vezéreljed az én Lábaimat,
 „és erőfittsed az én refkető Kezeimet. Ne hagy-el en-
 „gemet én Teremtöm! Ne hadj el-tántorodni, el-tsüg-
 „gedni és el-rettenni engemet. Kelj-fel *PSÁK!* kelj-fel
 „édes Fiam!

Illyen, vagy ezektől nem fokat különböző terhes
 gondolatok között indula-fel *Ábrabám*, az ő *l'sákjával* e-
 gyetemben arra a' Hegyre, a' mellyet jaz *UR*, vagy
 valami titkos jelentéssel ő néki maga meg-jelentett vala,
 vagy a' mint némelly *'Sidó Mesterek* gondolkodnak, az
 ő *Ditsősége*nek, és talám ama' régi *Tüzes* o'lopnak
 meg-jelenésével, akkor meg jegyzett vala, a' mikoron
 vízontag ujjabb és terhesebb keferüségre inditá az ő *A-*
tyai Szívét az *l'sák*, midön ötet ekképen állitá-meg;
Atyám! Melly ezer villámáfoknál sebefebben sértő édes
Atyai nevezetre az *Ábrabám*, *Szívének* nagy keferüsé-
 gét alig fedezgethetvén tovább, ezt felelé: *Imbol va-*

gyok én édes Fiam! mintha mondotta volna: *Talám* fajditod, te szerelmes Fiam! hogy el-költözött én belöllem az édes Atyai indulat, és keresed én bennem a' Te édes Atyádat: de imhol vagyok én még édes Fiam! Ha fel-áldozásodra készülök-is; de nem alutt-meg még egészen én bennem az édes Atyai szeretet. Az *Ísák* pedig jól tudván mik kívántásának-meg az égő Áldozatra, és már az ő Attyának fándékaról-is gyanakodván, monda: *Imhol vagyok a' Tűz és a' Fa, de hol vagyok az áldozatra való állat?* Mellyre az *Ábrabám* monda: *Fiam az ISTEN gondot visel az égő áldozatra való állatra.* (Mós. XXII: 7, 8. óh akármelly Közíkla fívet-is fel-indítható bejelgetés! Atyai Szív, még pedig édes Atyai Szív, sőt olyan atyai Szív kívántatik-meg arra, hogy ezen kérdés és felelet hathatóságát voltraképpen meg-érthesse, a' melly már néminémüképpen meg-erősítette magát arra, hogy ő az ő ISTENTől adattatott *egyetlen-egyét* tulajdon Kezeivel meg-áldozza. Nem-is Szóllának ök már többet egymáshoz hallható Szóval, hanem *Ábrabám* ugyan fozgalmatoskodik vala, a' Hegynek tetejére érkezvén, hogy az URnak óltárát illendöképpen meg-kézfithetné, és a' Száraz Fákat az *Ísáknak* vállairól, mellyeket eddig ő maga hordoz vala az *ÍSÁK*, (*p*) le-vévén, az óltárra rakogatá. *Ísák* pediglen nagy tsenlefséggel figyelmez vala az ő Attyának minden tselekedetire. Végezetre pediglen *Ábrabám* az ő Szerelmetes *Ísákjához* fordulván, ha hinnünk kell *'Sídó Jó'sef Historicus*nak ötöt ilyen bejédekkel bátorítá: *Szerelmes Fiam! minekutánna ezer*

Kö-

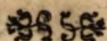
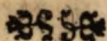
(*p*) Igen világos Peldáját viselvén ebben-is az el-jövenő Moshálnak, ki az ő testének napjaiban, a' maga tulajdon vallain vondozza vala azt a' fát, a' mellyen az Halálnak köteleivel meg-kötöztervén, az ő egyzéri tökéletes Áldozatját, el-végezé, az ő Szent Atyjának akaratja Szerént,

Könyörgéssimtel tégedet ISTENTől meg nyertelek, és forgalmatos Gondviselés alatt neveltelek, e' léfén vala már én-né-kem világi leg nagyobb boldogságom, ha tégedet Férfsui állapotban magam után öröksül hagyhatnálak. De mivel tet-tzett ISTENnek, hogy mostan tölled meg-főktassam; azért illő hogy e' Te meg-áldoztatásodat nagy és bátor elmével fénvedjed. Engedelmeskedem az ISTENnek, a' ki a' maga Kegyelmeiségeért ezen tífteletet kívánnya én töllem, és noba a' természetnek rendi szerént is balandóságra fűlettet-tél, nem léfén mindazonáltal a' Te Halálad természet szerént való, hanem a' Te tulajdon Atyádtól, a' mindeneknek Attyának, mint kedves áldozat ugy adatol által, a' ki a' mint láttzik, nem itélt méltónak tégedet arra, hogy vagy nyavallya, vagy hadakozás, vagy más nyomoruság által halj meg, hanem fentül mint egy Áldozat költözzél ki e' világból, és így már a' melly végre főképpen téged nevelte-tek, nem te magad fogod ugyan táplálni az én vénségemet; de te magad helyett énnékem táplálomul hagyod az ISTENT. És ekképen meg-kötözzvén az ő Fiát az I'sákot, tevő ötöt az óltárra, a' Fákön fellyül. 1 Mós. XXII: 9. I'sák pedig len, ez az ISTENfelő I'sák, egészzen meg-győződve lévén a' felöl, hogy az ő Attya ötöt igen fívesen szereti, és soha Ez irtóztató áldozatra nem lépnek, ha ezt a' mindeneket bölts végre tselekedő ISTEN nem Parantsolná, jóllehet ő mostan által nem láthattya vala, mi végre parantsolta vólna az ISTEN ezt, és jóllehet igen rettentő dolog vólna ő néki, az ő ifjusának zöldellő vi-rágjában, még pedig az ő édes Annyának butsu vétele nélkül, az ő tulajdon Attyának kezei által ez életet el-hagyni, még-is mint-egy áldozatra való Bárány, önként a' maga Attyától meg-kötöztetni, és a' rakás-fára fel-té-tettetni engedé magát; sőt ugyan azon 'Sidó Jo'sef bi-zonysága szerént, ezt-is felelé az ő Attyának: *Soha én méltó*

méltó nem lettem volna, hogy e' világra fölettefsem, ha csak a' te kívánságodra-is, amyyival-is inkább az ISTEN parantsolat-tyára, ebben kéf engedelmeskedéssel engedelmeskedni nem kíván-
 nék! állhatatosan híven az ő Szívében mind azt, hogy az ISTENnek mindenekben, a' leg-terhefőbb dolgokban-is engedelmeséggel tartoznánk, ő lévén egyedül, a' ki a' mi életünkről és halálunkról szabadon parantsolhat-
 na, mind azt, hogy a' kik jól élnek azoknak Halálok-is bődögság és nyereség lenne. A' mellyről elmékedvén hajdon ama' IV-dik Seculumbéli Kegyes Püspök a' Chryso-
 tomus-is, ekképpen kiálta-fel: *Oh religiosam animam! ob fortem mentem! ob ingens animi robur! omnem humanae naturae affectum vincens! Utrum admirer, et obstupescam justius? fortemne Spiritum Patriarchae? an tam constantem Pueri obedientiam? quod neque reluctatus est, neque factum aegre tulit, sed cessit et obtemperavit eis, quae a Patre fiebant, et sicut agnus, cum silentio super altari decubuit, expectans Patris dextram, az az, óh kegyes és ISTEN-fé-
 lö Lélek! óh erős Szív! óh emberi elmének felettébb nagy, és az emberi természetnek minden indulatín gyözedelmeskedő Ereje! Mellyiket tsudáljam inkább, vagy igazábban mel-
 lyiken bámuljak el? Az Ábrabám Pátriárkának erős szívén-é? vagy az ő Fiának állhatatos engedelmeskedésén-é? a' ki se nem ellenkezett, sem ezen dolgot nehezen nem fenvedte, hanem engedet, engedelmeskedett azoknak mellyeket az ő At-
 tyá tselekedett, és mint egy Bárány tsendesen az óltarra le-feküdt, várván magára az ő Attyának kezét. Az ő At-
 tyá az Ábrabám pediglen gyözedelmeskedvén már most erős szívvel, a' maga indulatain fel-emelé az ő kezét és fegyverét hogy megölné az ő Fiát. (Mós XXII: 10. De imé éppen ekkor, látván az UR ISTEN, melly kéf vol-
 na mindenre az Ábrabám' ISTENi Félelme, és tökéllé-
 tes áldozatul vévén mind az Attyának, mind az ő Fiá-
 nak*

nak engedelmeskedéseket, hirtelen meg-tartóztatá az *Ábrabám* Kezeit, és ezt kiáltá ö nékie: *Ne nyujtsad ki a' Te kezedet e' gyermekekre, és ne bántsad ötet; mert most immár meg-esmértem, hogy Te féled az ISTENt, mert nem vontad-meg a' te Fiaodat, a' te egyetlen-egyedet én töllem!* Mellyre *Ábrabám-is* már most fokkal nagyobb örömmel tellyesedvén-bé, mint midön ö néki az ö Fia hozzás varakozása után, elsöbben fülettetett vala, el veté az ö Fegyverét, meg-öldozá, az ö ártatlan *Bárannyát*, és buzgó *Hilá* adással meg-áldozá azon *Szövevénybe* akadott *Kost*, mellyet az ISTENi *Gond-vifeles* amaz ö nem tudva mondott *jövendölése* szerént: *Az ISTEN gondot vifel az égő áldozatra való állatra.* 1Mós. XXII: 8. elé-állított vala, és a' mellyet az ö háta meger meg-tékinte.

és e' vala az az emlékezetes *Történet*, az a' *Ditsőséges* alkalmatofság, mellybe az *Ábrabám* az ö *Lelkének* *Nágyságát*, az ö ISTENi *Félelmét* oly hathatósan meg-esmérteté, hogy a' felöl maga a' *JÉHOVÁnak* *Angyala* ö néki méltán ezt kiálthatná: *Mostan esmértem meg hogy te féled az ISTENt; mert nem vontad-meg a' Te Fiaodat, a' te egyetlen-egy Szerelmefedet én töllem.* Mert noha nem áldozta vala meg az *Ábrabám* az ö *I'sákját*, az ö egyetlen egyét ISTENnek égő áldozatul, de mint-hogy arra oly kézen vala, hogyha a' *JÉHOVÁnak* *Angyala* ötöt meg-nem tartóztatta volna, ö ezt már minden kétség nélkül meg-áldozza vala, erre nézve az ISTEN a' ki külömben is az ilyen áldozatokat *soba nem parantsolta; söt Szívében sem gondolta.* JÉR. VII: 31. ez ö kézségét, és el-tökéltett *szándékát* ollybé vette, mintha azt immár tökéletesen véghez vitte volna. Nem külömben mint hajdon a' *Dávidnak* azt a' kegyes *szándékát*, melly szerént az URnak *Házat* igyekezik vala építeni, nem engedte ugyan ö meg tellyesedni, *Salamon-*

tól, az ő Fiától várván annak meg-építtetését; de még-is melly igen kedvellette a' *Dávidnak* ezen fándékát-is eléggé ki-jelentette a' *Náthán* Proféta által, ő néki ezt izenvén: *Tsinál tenéked-is Házat az UR, és mikoron a' Te időd bé-tellyesedik, és el-alufol a' Te Atyáiddal, fel-tá-maftya Te utánnad a' Te magodat.* 's a' t. 2Sám. VII: 11.

12. A' Mellyre nézve az Apostól-is világoson mondja: *hogy ha előfőr a' kéz akarát meg-vagyon, kedves az ember oftán azért-is a' miye vagyon.* 2Kór. VIII: 12. Kedves vala bizony ISTEN előtt ez az *Ábrahám*nak kéz és el-fánt akarattya-is; mivel ebben fel-találatnak vala az *Igaz ISTENi Félelemnek* minden esmértető jegyei, és *Bélyegei*. Tudnilik. (à a) *elsöben*, ha abban az emberben vagyon valóságos igaz *ISTENi Félelem*, a' ki kéz a' maga minden világi örömet, Gyönyörüségét egy fempillantásban el-hagyni, tsak hogy az *ISTEN*nek Szent tertzését és akarattját tellyesíthesse, vagy hogy a' bölt *Salamon*nal foljak, *Ha ez a' dolognak summája: hogy valaki féli az ISTENT, tartsa-meg az ő Parantsolatait.* Préd. XII: 15. Ugyan minémü nagyságának, és millyen buzgónak kellett lenni az *Ábrahám ISTENi Félelmének*? A' kinek semmi olyan nagy kintse, semmi olyan nagy öröme, és gyönyörüsége nem vala, mint az ő kedves *I'sákja*, el-annyira, hogy e' nélkül, és ezen kívül, minden földi jókat tellyeséggel sárnak és semminek állitana, a' mint nyilvánóságos ki-is mondá, midön még az *I'sák* fületése előtt, minden magzatok nélkül lévén az *ISTEN*nek ezen ígéretere: *Ne félj Ábrahám! én Pai'sod vagyok te néked, a' te Futalmaid felette igen bőséges.* *Ábrahám* mint egy meg-busfulva, és nagy indulattal ezt felelé: *URam ISTEN mit adnál én-nékem? holott én magzatok nélkül élek, és az én Gyüjteményimnek, az én Háza-mnak el-élője, el-prédálója ama' Damaskusbéli Éliézer léfén,*

1Mós.

1 Mós. XV: 2. (q) Sőt a' melyre nézve az ISTEN-is az *Psákot* nem tsak az *Abrabám Fianak*, hanem az ő *egyetlen-egyének-is*, vagy a' mint a' *Samariaia* Fordításban vagon, az ő *Szívetskéjének-is* nevezte, hozzá tévén az ő első Parantsolattyában azt-is, hogy az *Psák* légyen az az *egyetlen-egy Fiu*, a' *kit feret az Abrabám*, a' kihez ugyan hozzá ragadott az *Abrabámnak* fíve, és a' kiben *omnis stat cura Parentis*, Még - is mindazonáltal mihellyen az ISTENnek Parantsolattyát hallá, annak meg-áldoztatáfa felöl, még tsak meg-sem jaldula, hanem leg-ottan nagy kézséggel *fel-kele jó reggel*, és meg-nyergelé az ő Szamárárt, és maga mellé vévén az ő két Inassait, és az *Psákot*,

H 2

el-in-

(g) Faraftja régtől fogva elméjeket a' Sz. Irás Magyarázóknak ezen Sz. Irásbéli helyetske, miképpen lehessen az *Abrabámnak* az ISTENnek kegyelmes ígétére tett ezen feleletét helyesebben magyarázni. Az eredeti nyelven így Éöl *Abra-*

bám: ויאמר אברהם אדני יהוה מה היתת לי אנכי הולך עירי

ובנימשק בתי הוא דמשק אליעזר

Melly Éavaitt az *Abrabámnak* kiváltképpen ez egy 'Sidó Éónak *משק* nehézségéből, igen tsudálatoson Magyarázták a' Sz. Irás Magyarázók, Tudnilik tsak három helyeken találtatván fel a' Sz. Irásban ezen Éó *משק* ugyanint e' mi helyünkön, É'sa. XXXIII: 4. és 'Sofon. II: 9. igaz értelemét nehezebb volt fel-nyomozni. Én pedig azt itélem, hogy ezen 'Sidó Éó éppen egy ama' más Arabiai

Éóval: *استر* és annyit téhen, mint *hirtelen áfogatni valamit dárdával, verni, által verni, és füsülgetni, répegetni* valamit; innen oktán másod jelentésben, téhen valamit *el-fogatni, prédálni* a' mint ezt könnyű volna sok példakkal világoztani, ha szabad volna arra ki-lépniünk. E' Érént azért e' lenne igaz értelme azon *Abrabám* Éavainak: *Uram Jéhoval mit adnál még én-nékem? bízem én gyermektelen balak meg, és az én Házam, (Jókágom, 's Kerestetem) jobb részének el-Élője, el-vesztegetője ama' Damakusbéli Élő-ezer léssen?* Melly az *Abrabám* meg-sebesült indulatjával-is jobban meg-egyez.

el-indula a' bellyre mellyet mondott vala néki az ISTEN.
 1Mós. XXII: 3. Oh tsudára méltó ISTENi Félelem! óh
 ISTEN Kezeihez fokott nemes Elme! *Jákóbot* hajdon
 maga az ISTEN *Izraélnek*, az az ISTENen Győzedelmes-
 kedő *Fejedelemnek* nevezte vala. 1Mós. XXXII: 24 még-is
 midön magát az ő több Fiai között, az ő szerelmes *Jó-
 'sefétől* meg-fosztatottnak gondolá, azért magát majd
 minden zabola nélkül való keferü bánatnak erezté, száj-
 ját gyakorta ilyen szókra nyitván meg: *Sirva mégyek*
én az én Fiamhoz a' Koporsóba. 1Mós. XXXVII: 35: *Áb-
 rahám* pedig nem neveztetett vala ugyan *Izraélnek*, nem
 adattatott vala ő nékie ez a' Ditsőségek, még-is kéz vala
 nem csak az ő egyetlen-egy Fiának Halálát békefélegesen
 el-fenzvédni, hanem ugyan kéz vala ötöt maga tulajdon
 kezeivel-is meg-áldozni. Oh vizontag igen Ditsőséges,
 igen példás ISTENi Félelem!

De ($\beta\beta$) *másodszor*, ha abban az emberben vagyón
 igaz ISTENi Félelem, a' ki a' kedvetlen dolgoknak, és
 kemény kisérteteknek idején-is, csak az ISTENben veti
 az ő Hitit, reménységét, a' ki akkoron-is *vigaftalást* *szól*
 az ő Társának Malak. III: 16. és az ISTEN Félő *Sime-
 onnal* ekkor-is várja az *Izraélnek* *vigaftalását*. Luk. II: 25.
 Egy szóval: *ha a' JÉHOVA Félelmében erős bizodalom*
vagyón. Péld. XIV: 26. Ugyan vallyon tsudálhattuk-é
 mi eléggé az *Abrahámnak* igaz ISTENi Félelmét, a' ki
 minden Reménység felett reménylvén, nem kételkedék
 az ő Fiának, az ő egyetlen-egyének áldozatra való kézfité-
 sével, az ő ISTENi Félelmének, és engedelmeiségének
 soha párt nem esmért Bizonyságát adni? Midön fel-
 emeli az ő Karját, és Fegyverét, hogy meg-ölje az IS-
 TEN' Parantsolattyára az ő Fiát, a' ki az ő meg ha-
 nyatlott vénségében adattatott vala ő néki: a' ki olly'
 fokoz meg-ígértetett vala, a' kit olly fokáig fívesen vár
 vala,

vala, a' *kin* kívül mást már most ingyen nem is remélhet vala, a' *ki* egy néhány esztendőknék el folyások alatt, az ő életét gyönyörűségesé tézi vala; a' *ki* az ő vénségének vigasztalója vala, és a' melly leg-többet tézen, a' *ki* az ISTEN minden Igéreteinek kellős közepét tézi vala; a' *kitől* ő néki fámlálhatatlan maradéki, sőt Királyok és Fejedelmek-is fármazandók valának, sőt végezetre a' *kitől* fármazandó vala a' minden Nemzettségeknek Kivánságok, és Szabadító-jok-is? Vallyon nem mentegethette volna-e magát az *Ábrabám*, ISTEN előtt, azaz, hogy ez a' Parantsolat ellenkezik az ISTENnek igéreteivel, sőt a' Termézetnek Törvényeivel-is? Vallyon nem okoskodhatik vala-e igen méltán az *Ábrabám* ekképen: „Hogy hogy vehessem én ezt az ISTEN Parantsolattyát Betű szerént, és tulajdonképpen? Hogy lehet ezt az irtóztató kivánságot az ISTENnek Tökéletességeivel meg-egyeztetnem? Hogy hogy hihetem, el én azt, hogy az ISTEN Hívséges, az ő Igéreteinek bé-tellyesítésében, midőn maga Parantsolja, hogy én magam akadályt vessek azoknak meg nem tellyesíthetésekre? Hát el-hidjem-e én azt, hogy *I'sák* lézen vigasztalója az én őz Fejemnek? holott én magam akarom tenni ötöt az én Koporsómig tartó gyázmoknak 's keferüségemnek okává? Hogy hogy fáparodhatik-meg ezen magból, az én magom mint az *Égnek fámlálhatatlan Tsillagai*, holott én magam ezt a' magot első gyenge ki-tsirázásában őzve rontatni, és mind ötöt, mind az ő tölle fármazandó fámlálhatatlan Nemzettségeket azon egy óltáron fel-áldozni fándékozom? Így gondolkodhatik vala rend szerént, mind végig, és ezekkel mentegetheti vala magát mind halálig egy testi ember. De az *Ábrabám* Pátriárcha sokkal küllömb indulatokkal vala fel-ruháztatva. El-hitte tudnilik ő azt tel-

Iyességgel hogy az az ISTEN, a' ki olly' tsudálatofon, és a' Termézetnek rendes folyása felett adta vala ö néki az I'sákok, más tsuda tétel által az ö meg-áldoztatása után-is vizűza adhattya ö nékie, és azt fok Nemzetségeknek Atyokká teheti. Egy szóval: inkább kívánt ö minden lehetőséget hinni, reményleni, mint sem az ISTEN Parantsolattyához engedetlen lenni, vagy az ö Igéreteinek bé-tellyesedések felől kételkedni, óh ditsőséges! óh igen példás ISTENi Fételelem!

És hogy immár többet ne említsek, (γγ) *barmadkor*, és utóljára. Ha abban az Emberben vagyon igaz ISTENi Fételelem, a' ki a' mint ama' Sz. Írásokhoz tóldalékul adataratott *Apochryphus* Könyvekben, a' *Jé'sus Siráknak* Fia Szereti állani, *félvén az URat*, *semmitől nem fél*, *nem retteg*, az ISTEN lévén az ö Reménysége. Sirák. XXXIV: 16. És ha igaz esmértető bélyege lehet az ISTEN Félő embernek az, a' mit hajdon ama' Kerefztyén *Cicero*, ama' IV-dik *Seculumbéli Atya* a' *Lactantius* mond vala: *Nemo dubitat, quin timidi, et imbecillis sit animi, aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem, quae omnia quis quis non horruerit, fortissimus judicatur. Qui autem Deum metuit illa universa non metuit*, az az: *Senki nem kételkedhetik a' felől, hogy félénk és gyarló elmébezz illik, a' Fájdalomtól, Szükségtől, Számkivetéstől, Tömlötztől, haláltól félni; mellyektől a' ki nem fél, az erősnék neveztetik. De a' ki az ISTENi féli, mind ezektől semmit nem fél.* Vallyon hát ugyan még-is nem elég bizonyos, és nyilvánóságos jelét adta-é az *Ábrabám* az ö ISTENi Fételelmének, midőn fel találván az ISTENnek e' Parantsolájában mind azokat a' titkos Jeleteket, mellyek által a' régi Sz. emberek, meg-külömböztetik vala az ISTENnek Jelentéseit minden egyéb képzelődésektől, sűgallásoktól; és minden tsalárdságoktól való fételelem.

lelemtől és rettegéstől üres lévén, *sem* azt elméjében meg-nem fektette, a' mit hajdon *Orestes* forgatott vala; midőn az *Apolló* Parantsolattyára, az ő tulajdon Annyát meg akarván ölni, annak végben vitele előtt magában ezt mondja vala: 'Αρ' αλ' ἀλασφ' εἰπ' ἀπειρασθὲς θεῶ. *Hát csak valami álnok Lélek változtatta által magát az ISTEN Képére e' Parantsolatban!* *Sem* attól nem tart vala, hogy talám az Emberi Termézetnek gyengesége, vagy az Atyai indulatnak igen-is nagy ereje ötöt elégtelenné fogná tenni, ez ő el-tökéltett fándékának végbe vitelére. Sőt nem fél vala attól-is, hogy azon harmad-napi utazásában, mellyet kelle ISTENnek bölts Parantsolattyából ő néki tenni a' *Moria'* Hegyéig, ötöt el-rettenthetné az ő tzeljától, vagy a' *Test*, vagy a' *Világ*, vagy az *Ördög*, melly utolsó, a' mint a' *'Sidók* bezzélik, mindenütt kíséri vala az *Ábrabámot*, igyekeztvén ötöt fel-tett fándékától el-fakasztani; hanem bátor, és álhatatos szívvel engedelmeskedék az UR Parantsolattyának. (r) óh Ditsőséges! óh igen példás *ISTENi Félelem!* Méltán valójában

(r) Igen hibáson és a' maga meg-fokott módja szerént okoskodik itten ama' nevezetes Angliai Gróf *Schafesbury*, a' maga *Character* nevű Könyvében, midőn az *Ábrabámnak* ezen kéz engedelmeségét onnan akarja le hozni, mivel *Ábrabám* - is igen hajlandó volt azon babonás Kegyességre, a' mellyben buborékoltak a' *Canaánnak* némelly más lakosai és gondbédjai, azt tartván hogy az emberekkel való áldozat ISTEN előtt igen kedves: holott a' feljebb említett Püspöknek *Warburtonnak* vélekedése szerént, mi sokkal helyesebben azt állit-hattuk, hogy *Ábrabám* azért vifeltetett illy nagy kézséggel és engedelmeséggel az ISTENnek ezen Parantsolatjához; mert tudta hogy ez a' Parantsolat olyan tanító Parantsolat, melly az ő Kivánságára, az Idvétség ki-munkálkodása módjának titkát fogná ki-jelenteni mellyet ő a' mint edes Idvezitőnk mondja: *nagy kívánsággal kívánt látni*. Ján. VIII: 56. És így hitte hogy *I sáknak* egyzser épen vizza kell néki adattatni.

ban méltán kiálthatá mind ezekre a' JÉHOVÁnak An-
gyala az Ábrahámnak: *Mostan esmértem meg hogy te Fé-
led az ISTENT; mert nem vontad meg a' Te Fiadat, a' te
egyetlen egyedet én töllem!*

De ha zintén illy világos, és nyilván való esmér-
tető Jeleit találjuk-is mi e' Ditsőséges Historiában az
Ábrahám ISTENi Félelmének, nem zűnnek-meg mind-
azonáltal még ma-is ez iránt fokképpen gántsoskodni a-
zok a' vízketeges elméjü, és felettébb-is igen élesen lá-
tó Erötelen *Erős Lelkek*, a' kik midön láttyák világoson
egy felöl ugyan, hogy az ö gonof kivánságoknak gya-
korlását az ISTEN Bezáidének Sinor mértéke keményen
meg-zoritotta, és őket mint egy zaboláraf itattya: más
felöl pediglen, hogy ezt az arany zabolát az Emberek-
nek elméjebből hirtelen ki-törölni, és azokat nyilván
való *Atbéismufta* tanítani, sokkal nehezebb dolog volna;
ez okon arra törekednek, hogy ennek a' Mennyei *De-
positumnak*, a' Sz. Írásnak ISTENi Méltóságát minden
uton módon óltsárolják, és az abban bé-foglaltatott Iga-
ságokat előzőr fokféle nehézségekkel terhelvén kéttsgé-
be hozzák, és végre tellyeséggel meg-is tagadtasák.
Ezek a' meg-bélyegeztetett Lelki-Elméretü emberek
mondom, nem zűnnek-meg e' Ditsőséges Történet el-
len külömb-külobféle nehézségeket forralni. (s) Azt
mondják tudnillik (1) *elsöben*, Nem lehet józan elmé-
vel

(s) Illyen *Erős Lelkek*, vagy *Naturalisták* találtattanak igen
felesen kivált Angliában, a' kik ezen Historiának igazsága el-
len írásokkal is ki-költének mint Gróf *Shaftesburk*, *Tindál
Matyás*, *Chub Tamás*, a' kik ellen más nagy emberek ugyan
annak igazságát igen hatalmason óltalmazták a' magok írásá-
ikban, úgy-mint: *Stones*, *Whiston*, *Lelánd János*, *Cband-
lers Sámuel*, *Middleton*, *Warburton*, és más nagy Tudomá-
nyu Anglusok.

vel fohá is el-hinni azt, hogy az ISTEN *Abrahámnak* ilyen Parantsolatot adhatott volna, melly a' természetnek éppen leg-első Törvényével ellenkeznék, minémü vala azon ártatlan iffiunak, söt az ő tulajdon Gyermekeknek, ok nélkül való meg-ölettetése. És így (2) *másodszor*, abban kell meg-nyugodnunk, hogy az '*Abrahám* egy átaljában valami olyan vak buzgó, *Enthusiasta* lehetett, a' ki meg-nem vi'sgálván illendöképpen sem ezen Parantsolatnak ISTENTől, vagy az ördögtől, vagy tsak a' maga házontalan képzelődéséből lett fármazását, sem ennek az ISTEN Tökéletességeivel való nyilvánosságos ellenkezését; söt ISTENhez nyujtott buzgó Könyörgésével - is, mint máfzor tselekedett vala, 1 Mós XVIII: 23. nem kívánván ez ifzonyu dolognak el-mulását ISTENTől kikérni, ezen vak engedelmségével nagyobb gyalázatot, mint Ditséretet érdemlett. Leg-alább (3) *harmadszor*, azt kell tartanunk, hogy ezen ő kegyetlen tselekedetével, hanem első utat nyitott-is, de bizony igen meggyökerezettette az embereknek elméjekben az Emberrel való áldozatnak kívánását. Mert ha fíntén végtére megváltoztatta is ezen ő fíándékát; de ugyan tsak azzal nem hitette-el, hogy az ISTEN előtt kedves nem volna az ilyen emberrel való áldozat. Nem külömben mint a' Pogányoknak Meséjekben hires *Diána* Isten-Afzony; midön a' meg-áldoztatandó *Iffigenia* Szüz-Léány helyett, egy Szarvást áldoztata-meg, azzal femmiképpen el-nem hitetheté a' bálványozó Pogányokkal, hogy az ilyen áldozat az ő Isteneik előtt kedves ne volna.

És ezek azok a' rettentő *Achilesi* erőfségek, mellyekkel e' ditsöfséges *Historiát* érdekelik a' fellyebb meg-emlitett mosdatlan kezü *Criticusok!* a' mint én azokat az ő tulajdon erejekben elő fíamlálám, azon kívül hogy azt a' homályofságot, a' mellyben az ilyen *Setétségnök*

Fiai igen-is gyönyörködnek, a' mennyiben lehete, ezekről el-törölttem. De el-enyéznék ezek az erősségek-is tellyességgel, ha meg-gondoljuk, avagy csak azt, a' mit fellyebb ama' nevezetes Angliai Püspöknek értelméből meg-jegyzettem, hogy ezen Parantsolatot adra vala az ISTEN az *Ábrabámnak* főképpen azért, hogy ez által mint valami tanító, és világosító beszéd által, meg-értetné ő véllé, mimódon kívánná jövendőben a' maga tulajdon és egyetlen-egy fülött Fia által a' bünös embernek idvefségét ki-munkálkodni; és így mivel *nagy kívánsággal kívánta volna, az Ábrabám látni a' Krisztusnak napját, látbatná-is azt és örvendezne-is azon.* Ján. VIII: 56. melly férént, nem lehetne ezen Parantsolatnak értelmét egyébbre határozni, hanem a' mire azt az ISTEN rendelte vala; sőt ha ezen magyarázattól valaki idegenkednék-is, el-enyézik bizony a' fellyebb említett erősségeknek minden erejek, csak gondoljuk-meg mi 1) *elsőben* azt, hogy meg-éfik a' gyakorta, a' mint meg-is esett eleitől fogva, hogy az Ember egyfzer'smind olyan két egymással ellenkező kötelelségek közzé szorittasék, mellyeknek egyfzer'smind eleget nem tehetvén, a' nagyobbikat tellyefiti, a' kisebbiket pedig hátra hagyja ugyan; de azzal mindazonáltal ezt-is lába alá nem tapodja, és semmivé nem tézi. Mint példának okaért, ha az ellene álhatatlan éhségben az Atya el-vonnyá az ő Gyermekeitől, azt az eledelt, melly nélkül az ő maga' élete meg-nem maradhatna, vagy a' Hajó-törésben nem engedi az ő Fiát azon Árbortz-fára fel-kapafzkodni, a' mellyen az Atyya másod magával bizonyoson el-merülne, az ő Fiához való kötelelségét ugyan ekkor néminémüképpen általlépi, de azzal azt még-is hijában-valóvá nem tézi. Így fíntén midön az ISTEN az *Ábrabámnak* nyilván parantsolta az ő Fiának meg-áldozását, kötelesebb vala ugyan

Ábra-

Abrahám az ISTEN Parantsolattyának tellyefítésére, mint az ő Fiahoz való köteleiségre, annyival-is inkább, hogy ő az ISTENnek minden tzeljat ekkor által nem lat-hatá; de azzal még-is a' Termézetnek Törvényét meg-nem tapoda, azért-is, hogy ezt nem gyűlölségből, ha-nem ISTENhez való Engedelmeiségből kíváná tellyefite-ni. (2) *másodszor*, gondoljuk-meg azt, hogy e' világi élet egy embernek-is nem tulajdona, hanem az ISTEN-nek szabados ajándéka, melynek mind meg hozzabodása, mind meg rövidülése, mind tellyeséggel való meg-üzé-se, és annak módja felől, ő Felsége szabadon parantsolhat. És ha fíntén bizonyos-is az, hogy az ISTEN minden e' felől való rendeléseit 's parantsolattyaikat alkalmaztattya mindenkoron, a' maga Felséges Jóságához, és Böltsétségéhez, de mindazonáltal nem lehet gondol-ni, hogy midön az ISTENnek utait az ember meg-nem foghattya, midön ő ez iránt jár *el-rejtetett utakon*, akkor az, ő Rendeléseit és Parantsolati az ő Jóságával és Böltsétségével ellenkeznének, és azoknak tellyefítésekre az emberek ne köteleztetnének. (3) *harmadszor*, gondoljuk-meg, hogy az *Abrahámnak* már ez előtt, az ISTEN gyakor izben meg-jelenvén, a' Sz. *Historiának* bizony-sága férént, és az *Abrahám*, mint az ISTENnek Baráttya, hozzá fokván az ő Parantsolataihoz, elég esmértető Je-lei valának ő néki, arra, hogy az ISTENnek ezen Pa-rantsolattját, mind az ördögnek sugallásitól, mind a' maga képzelődésitől, illendöképpen meg-külömböztet-hetné, ha fíntén mostan annak ISTENi eredete felől éppen semmit nem forgalmatoskodott volna-is, a' mel-lyet mindazonáltal a' mint mi éppen fel-nem tehetünk, ugy az ellenkezők-is soha meg-nem bizonyithattyaák. (4) *Negyedszer*, gondoljuk-meg, hogy a' *Mó'ses* el-hal-gatván rövidségnek okaért ezen *Historiának* sok környül-

állárait, abból éppen nem gondolhatyuk, hogy tehát az *Ábrahám*, ISTEN előtt ne esedezett volna ezen nehéz értelmű Parantsolatnak el-mulásaért, ha tiztén azt *Ábrahám* a' maga tettzésének az ISTEN akarattya alá-való hajtásával tselekedte légyen-is. De nem-is engedett az ISTEN ö néki femmi ki - fogásra való alkalmatofságot, midön az ö *Fiát*, az ö *egyetlen-egyét*, illy' szorofs meghatározással kívánta ö tölle, mellyre nézve tsak azon kelle ö nékie meg-nyugodni, hogy mivel az ISTEN ezen ö *Fiáról* olly' ditsőséges ígéretekett tett vala, azért vagy a' fogna következni, hogy az ISTEN ezen ö Parantsolattyát, más Parantsolattal el-forditaná, vagy ezt a' Halálból fel-ámaftaná. Róm. IV: 17. és ilyen reménységgel igérvén az ö Szolgainak, hogy *minekutána imádkozándik majdon meg-tér a' gyermekkel egybe ö hozzájuk.* i Mós XXII: 5. nem lehet femmiképpen az *Ábrahámot* valami illetlen hazugsággal vádolnunk, (†) a' mint ezt innen erőszakoson ki-tekerni akarták, ama' tsudállatos, de a' világiakban igen hasznos Tudománynak Áts-Mesterei, kik a' Keresztyéneket arra tanították, mi-képpen

(†) Igen tetzik énnékem itt az, a' mit ir e' dolog felöl amaz ékefen Éöllásával, és Éép tudományával egyenlő ditséretet nyert Frantzia Pap Jac. Saurin in Discour Sur la Bib. T. I. p. 307. Akármint lett légyen, ugymond, ez a' dolog, ha tiztén minden hazugságnak nemétől ment nem lehetne is e' dologban az *Ábrahám* (a' mellyet én mindazonáltal meg-nem határozok) igaz mindazonáltal az, hogy az ö hibája tsak igen kitsiny lézen, ha egybe vetjük azt az ö engedelmeiségenek Ditsőséggével, és felette böldog az az ember, a' ki a' maga Lelki-esméretének meg-próbálásában, tsak annyi hibát talál, hogy nagy szorgalmatofsággal kényszeritefsék utánna járni, vallyon valami szavarskája, melly a' Patriarcha szavához hasonló, és ollyan alkalmatofsággal mondottatott, büntetésre méltó Tettetésnek nevezetethetik-e? vagy pedig ártatlan Elő-re való Látálnak?

képpen keljen és lehesse vétek nélkül hazudni, amaz hires *Aequivocatiok*, *Restrictiok* és *Mentalis Reservatiok*, mint megannyi magossán járó leleményeknek Régulái által; mellyeket sem a' KRISTUS, sem az Apostolok, sőt ez egész világ is addig nem tudott, mig a' XVI-dik *Seculumban* ezt a' Tudományt, ennek találói hozzászólások után ki-nem költötték, és hogy e' világ Piattzán annál több vévöt találjon; annak illyetén tüzéért is nem tettek: *Nunc illa in medium adferenda, quae solleter ex-cogitavimus, ut facilius peccata, tum in sermonis usu, tum in contrahendis rebus vitentur. In quo nihil difficilius quam mendacium effugere, praesertim quum aliquid falsi persuadere velis. Huc vero mirabiles utilitates adfert nostra de aequivocis Doctrina.* (5) Ötödför, és utóljára gondoljuk-meg azt is, hogy mind ezen Parantsolatnak el-fordításával, mind más nyilvánosságos Parantsolataival, mint 3Mos. XVIII: 21. XX: 2. 5Mós. XVIII: 10. eléggé ki-mutatta azt az UR ISTEN, melly utállatos légyen ő előtte az emberrel való áldozat, és *Ábrabám*-is tellyeséggel nem azért vala olyan kéz az ISTEN Parantsolatjának tellyesítésére, mintha azt gondolta volna, hogy az, az igaz ISTEN előtt kedves lehetne; annyival is inkább hogy ez a' szokás nem gyakoroltatik vala sem *Babilóniában*, sem *Mesopotámiában*, sem *Chaldeában*, sem *Bersébába*, a' melly helyeken vagy ez előtt, vagy ekkoron lakik vala az *Ábrabám*, hanem kiváltképpen azokban a' Tartományokban, a' mellyekről elől-járó Beszédembe rövideden emlékeztem. El-hízem ugyan én azt igen könnyen, hogy az *Psáknak* ezen *Historiája* alkalmazóságot szolgáltattott a' Pogányoknak egy néhány mesézésekre: Minémü vala az, midön azt beféllették, hogy *Agamemnon Diánna* Isten-Afzönynek egy Szarvását vigyázatlanul megölvén, *Diánna* semmiképen meg-nem akara

akara engedtetni, hanemha az *Agamemnon* véréből kéfittetnék ő nékie áldozat; mellyre nézve *Ulyssés* az ő hajadon Leányát *Ifigeniát* el-lopván, azt meg-akarja va a áldoztatni. És midön ímmár mindenek kézen vólnának, söt az áldozó Pap az ő kezeit arra már fel-is emelte vólna, hirtelen az Égből fózat adatott, azon áldozatnak kellettensége felöl, és az *Ifigenia* helyében egy nyöftény Szarvas állattatott, melly ő helyette mingyárt meg-is áldoztaték. Söt innen kármazott az is egy átaljában, a' mit beféll *Plutarchus* az *Athénébéliek* felöl, hogy ök a' rajtok uralkodó Dög-halálnak idején meg-kérdvén az *Oraculumot*, mimódon lehetne azt magokról el-fordítaniak, az ő nékiek azt felelé: *Ugy, ha minden éftendőben egy nemes Szüz Leányt meg-áldoznának*, mellyre midön fors fzerént kívánnának áldozatot válaftani, a' fors esék *Helénára*, a' Király Leányára, és midön már az áldozó Pap kezeit fel emelvén, ezen szép Szüzet meg-akarná áldozni, hirtelen egy Sas az óltárra le-repülvén, az áldozó Papnak kezéből a' kéft ki-ragadá, és azt egy ifiu tehénnek nyakárra vetvén, az azután ő töllök meg-áldoztaték. Ezek, és e'féle több Pogány Költemények (u)

meg-

(u) Ezek közzé fámlálják ugyan-is még, a' Tudós *Bochartus*, *Schuckford*, *Dodwellus*, és mások azon *Historiát*-is, a' mellyet *Sanchuniaton*, és ő tölle *Porphyrus*, *Plilo*, *Eusebius*, és mások fel-jegyzetnek, hogy midön a' *Fenicüfok*on uralkodnék *Cronus*, avagy *Saturnus*, a' kit a' *Fenicüfok* II, vagy *Izraélnek* hívnak vala, igen nagy hadakozás pufrátja vala azon helységet, mellyre nézve, annak meg-tsendesítésére *Cronus* az ő egyetlen-egy Fiát, a' kit *Anoheta* Nimfa Éült vala ő nékie, és a' kit *Juudnak*, (melly *Egyetlen egyet* részén) hívnak vala, Királyi ruhákban öltöztetvén ő maga meg-áldozá, Ha Éintén mások inkább Ézeretik - is a' *Cronus* vagy *Saturnus* neve alatt a' *Noët* érteni, a' mellyről láthatni az *Ángliai Közönséges Historiának* II. Darabjában, és a' *Schuckford* *Harmoniájában*.

meg-lehet, hogy egyenesen ezen *Abrahám*, és *I'sák Historiájokból* formáltattak. De hogy az ilyen emberrel való áldozat-is innen vette volna eredetét, az én előttem éppen hihetetlen dolognak láttzik. Annyival-is inkább hogy ezekkel a' mesézésekkel-is inkább a' jelenterik, hogy az Istenek magok-is ifonyodnak az ilyen áldozatoktól. De ennek felette bizony elégséges vala a' Pogányoknak bá-babonások az efféle oktan Isteni tiszteletnek ki-gondolására tsak magában-is, nem-is gondolhatni, hogy ök az ilyen ISTEN igéjéből vétetett dolgokra mindenkor figyelmeztek volna.

Hogyha azért mind ezeket vóltaképpen meg-fontoljuk, által-láthattjuk igen könnyen, melly erőtelenek légyenek mind azok az ellen-vetések, mellyekkel e' Ditsőséges történetnek igazsága érdekelteik. Söt egybe sum-málván immár mind azokat mellyeket eddig ennek világo-sítására be-zélttem, által-láthattjuk melly egyenesen folyon ezekből ez a' tsalhatatlan idvesség - - -

T U D O M Á N Y.

Az ISTENi Félelelemmel fel-rubáztatott, kegyes, és ISTEN előtt kedves Léleknek, a' mint Koros Kötelessége, ugy egy bizonyos meg esmértető jele-is az, hogy ö az ISTENért, és az ISTENnek tettzésére, kéf nagy engedelme-séggel nem tsak e' világi kintseitől, és gyönyörüségeitől el-vá-lni; hanem ugyan kéf önnönmagát-is egéfkfen meg-tagadni, és mindenekben az ISTENnek édes Atyai igazgatásának alá-ja erefkteni.

Vagyon e' Tudomány' igazsága engyenesen a' Lerz-kében, és ki-hoztam azt, annak eddig tartott rövid magyarázattyából. Midön ugyan-is az *Abrahám* a' *JÉHOVA* Angyalának tulajdon bizonyság-tétele szerént, abban mutatta meg igen hathathatóson az ö ISTEN előtt kedves *ISTENi Félelmét*, hogy nem tsak az ö Atyai indulattyár, hanem

hanem egészzen önnön magát-is meg - ragadván, és az emberi Termézetnek minden erőtelenségein győzdelmeskedvén, kéz vala az ISTENnek Parantsolattyára, az ő minden világi Gazdagságát, Kintsét, Tiftségét fokkal fellyül haladó drága kintsét, az ő egyetlen egy értelmes Fiát, a' kiért ő egész világi életében ISTEN előtt nagy töredelmességgel esdedzett, és a' kit az ő késő vénségében meg-nyervén, hátra lévő egész élete' örömének, vénsége Gyámolának, ISTENTől engedtetett fok Gazdagsági örökösének, és az ő meg-ígértetett fámláhatatlan maradéki' egyetlen-egy Törsökének tart vala, ezt mondom kéz vala nem tsak ISTENnek ez ő Parantsolattyára vízza ajánlani, nem tsak önként minden zugolódás nélkül halálra erefzteni, hanem ugyan azt a' maga tulajdon Kezeivel-is, óh foholt párt nem esmérő igaz Hit! valóságos *ISTENi Félelem!* és tökéletes engedelmesség! a' maga tulajdon Kezeivel mondom meg-áldozni. És midön ezt az ISTENnek Sz. Lelke-is mint minden ISTEN Félőknek *tanittatásokra tartozó példát meg-iratta.* 1 Kór. X: 11. Azzal e' fel-tett Tudománynak igazsága világoson, és ellene mondhatatlanul tanittatik.

De ugyan ezt tanittyák más ISTEN-felő Kegyes Szenteknek Példái-is, a' kik nemes szívvel és erős Lélekkel meg-ragadták mind e' világot, mind önnön magokat, és mind a' Testnek, mind a' világnak, minden felfény-vefzto Gyönyörüségeit, tsak hogy az ő fíveikben méllyen meg-gyökerezett *ISTENi Félelmeket*, mind végig áthatatón meg-tarthatnák. Vallyon nem ezen Sz. indulattól lelkefittetett-é ugyan-is hajdon ama' béke-séges-türésnek Ditsőséges Példája, az ISTEN félő *Jób* Pátriárka, midön nem tsak egy Fiától, hanem minden magzataitól, Szolgaitól, és Gazdagságaitól, fíntén azon az egy napon meg-fosztattatván, nem hogy ISTEN ellen

ellen való zugolódásra fokadott volna, hanem a' földre esvén meg-hajtá magát, és kéz engedelmeiséggel ezt mondá: Mezeitelen jöttem ki az én Anyámnak Méhéből; és mezeitelen-is térek oda: A' JÉHOVA adta, és a' JÉHOVA vette-el, légyen áldott a' JÉHOVÁnak Neve. Jób. I: 20, 21. Sőt midön már az ő világi élete-is vezedelembe forogna tetétől fogva talpig meg-verettetvén utállatos fekélyekkel, akkor-is az ő Feleségének ezen rofira öftönözö Szavaira: Még-is meg-tartodé a' te Tökélleteseégedet? Átkozd-meg az ISTENT, vagy helyefsebben: végy butsut az ISTENTől, és halj-meg: meg-indulván ezt felelé: Ugy állaf mint egy a' Bolondok közzül. Ugyan-is ba el-vettük a' jót; vallyon a' gonoszt nem fenvednök-é-el? Jób. II: 7, 8, 9. Vallyon nem ugyan ezt tselekezi vala é az ISTENnek ama' hívséges Szolgája a' Mó'ses-is. Midön az Egyiptombéli Királynak, fényes udvarában minden világi Tisztességek és Gyönyörüségek között neveltetvén, mind azokkal körül véterve él vala, valamellyek a' zemnek bujálkodására, a' Testnek kivánságára, és az életnek kevélységére meg-kivántathatnak vala, még is mind ezeket egy summában hátra hagyván, inkább válastá magának az ISTEN' Népével együtt nyomoruságokkal illetetni, mint sem a' Bűnnek ideig való baknával élni? 'Sid. XI: 24, 25. Vallyon nem azt tselekezik vala-é a' Lévi Fiai, midön magokat egézfzen meg-tagadák, és ki-ki az ő Fegyverét oldalára tévén, meg-öle ki-ki az ő tulajdon Attyafiait, és baráttyaikat? illyeren áldozatot kívánván ö töllök az ISTENnek Ditsősége? 2Mós. XXXII: 27. Vallyon nem ilyen indulattal bir vala-é az Áron, a' kinek egyfzer'smind két Fiait meg eméztette vala az UR elől ki-tsapott Sebes Tűz, mivel hogy ö idegen tűzzel áldoztak vala az UR előtt, még-is mihellyt a' Mó'ses e' dolog felöl, ő nékie ezt mondá: Ez a' mit állott az UR, mondvan:

K

a' kik

a' kik én bozzám közel vagynak azokban fentelttetem meg, és mind a' sokaság előtt meg-ditsöittetem, leg-ottan veftég balgata az Áron, és semmit nem szólla. 3Mós. X: 1-5. és hogy többeket ne emlirsek, vallyon nem ezt tselekezi vala-é, amaz ISTEN-Féő nagy Apoftol, a' Sz. Pál, midön mind a' maga Szeretetét, mind minden tífztségét tellyességgel meg-utálván, örömmel viseli vala az ő köteleit az URnak fzeretetéért. Fil. I: 15. megtagadja vala az ő tulajdon Böltsességét. 1Kór. II: 12. a' maga tulajdon hafnát Fil. II: 21. a' maga tulajdon akarattját. Galat. I: 16. Söt ugyan a' maga tulajdon életét-is ezt mondván: *Én pedig kéf vagyok nem tsak meg-kötötteni, hanem ugyan meg-is halni a' JÉ'SUS Nevéért.* Tsel. XXI: 13. Söt fordítsuk bár immár Szemeinket fíveinkel egyetemben ezen Példákról, az ISTEN Befédében ki-adattatott igaz Tudományra-is. Erre tanit bizony minket ennek egéf summája, és veleje-is. E' tudnilik igaz értelme amaz első, és nagy Parantsolatnak: *Szereffed a' Te URadat ISTENedet tellyes Szivedből, telyes Lelkedből, és minden erődből.* Mát. XXII: 37. Ezt kívánta az UR JÉ'SUS KRISTUS-is minden Tanítványitól, midön a' régi nevezetesebb Filo'sofusoknak szokások fzerént, ő-is a' maga Tanítványit ezzel akarta másoktól meg-küldömböztetni, söt ugyan midön a' régi bölts Hadi Vezéreknek, példajok fzerént, az ő Lelki vitézeinek ilyen thefferát-is adott: *a' ki én utánnam akar jöni, tagadja-meg magát, végye-fel az ő Kereftyet és kövessen engemet.* Mát. XXVI: 24. Ugy annyira, hogy bizony méltán ugy gondolkozhatunk, hogy a' mi hitünknek Fejedelme az UR JÉ'SUS KRISTUS, az ő nevéről neveztetett igaz vallást ugy kívánta fántfándékkal alkotni, hogy abban és az által a' mi életünknek fenn héjjázó kevélysége, a' mi vétkes magunk fzeretete, egéfzen öfve rontafsék, és fí-

és fíveink az igaz Hitre, az igaz alázatos engedelmes-
ségre fel-indítottának; sőt ugyan azokban álhataratoson
gyakoroltathatának; egy szóval: ugy kívánta a' mi
bölts Mesterünk az ő nevéről neveztetett igaz vallást
alkotni, hogy annak minden Hívei kézzel légyenek, va-
lahányfő az ISTEN kívánja, ama' minden *Hívőknek*
Attyának az Ábrahámnak is Példáját követni: vallyon nem
ez-é igaz értelme ugyan-is ezen ő mondásának: *Ha ki*
én hozzám jő, és meg-nem gyűlöli Attyát, és Anyját,
Feleségét, magzatit, öttseit, Bátyjait, Hugait, Nén-
nyeit és még az ő maga Lelkét-is, nem lebet az én
Tanítványom. Luk. XIV: 26. Vallyon nem az ő Parant-
solati-é mind ezek, hogy a' *Testet minden ő Kivánsággival*
egyetemben meg-fékittsük. Gal. V: 24. hogy e' *Világot ne*
férefszük, se azokat mellyek e' világban vagnak. Jan. II:
15. hogy a' *mi kezeinket el-vágjuk, és femeinket*
ki-vájjuk, valahányfő azok minket meg-botránkoz-
tatnak. Mát. XVIII: 8, 9. Hogy a' *mi földi Ta-*
gainkat meg-öldököljük; hogy a' Gyalázatokat, és kísértete-
ket békefégesen el-fenvedjük. 's a' t. De vallyon meg-
tarthatya-é mind ezeket valaki, ha az *Ábrahámnak* pél-
dája férent, az ő tulajdon indulatain gyözedelmeskedni,
és magát meg-tagadni nem kívánja? És így lehet-é a'
Krisztusnak igaz Tanítványa? lehet-é ISTEN előtt ked-
ves ISTEN Félő Hive ő Felségének az, a' ki az *Ábra-*
bám Hitinek és engedelmeffségének követésére magát
egéffzen el-nem ajánlja? a' ki nem kéff arra, hogy nem
csak e' világi minden Kintseit, és minden gyönyörüsé-
geit, ISTENÉrt, és az ISTENnek tettzésére, nagy enge-
delmeffséggel meg-áldozza? Sőt a' ki ugyan olyan in-
dulatot nem érez magában, hogy az önnön maga, és
e' világnak féretetét-is egéffzen meg-tagadja, és az IS-
TEN Atyai Igazgatásának magát mindenekben alája bo-
tsáffa?

tsáffa? Nem lehet bizony, nem lehet e' nélkül fenki-is ISTEN előtt kedves; mert az ISTEN nem csak *Jure Feudali*, mástól függő hatalommal; hanem egészben, és Fő hatalommal kívánja birni a' mi fíveinket: nem engedi, hogy mi azt ő közöttte, és e' világ között fel-ozfukj, hogy így két Urnak, ISTENnek és a' *Mammonnak*-is szolgáljunk. Erre nézve ha egy felől a' *Proféta* által azt kiáltattya minékünk: *Meddig sántikáltok két féle? Ha az UR az igaz ISTEN, kövessétek Őtet, ha pedig a' Baal, kövessétek azt.* 1 Kir. XVIII: 21. más Felől a' Bölts *Salamonnal* ekképen édesget magához: *Szerelmes Fiam! Szerelmes Leányom! adjad énnékem a' te Szivedet: és a' te Szemeid az én utaimat forgalmatoson meg-örizzék.* Példa. XXIII: 26.

Ne-is gondoljátok Sz. Halgatóim! hogy igaz *Abrahám* ISTENi *Félelem* volna az olyan emberben, a' ki ez vagy ama' könnyebb Parantsolattyát az ISTENnek bé-telleyefiti ugyan, de a' többit egy Summában háta megé veti. Vallyon *ISTEN félő* volna-é te előtted ama' meg-rettent bűnös, a' ki érezvén a' maga bűneinek fokaságát, hogy az ISTENT meg-engeztelhesse, kemény böjtöt vét magára, ez vagy ama' világi gyönyörüségektől magát el-fakasztja, sőt ugyan egész nap estig meg-hajtya az ő Fejét mint a' *Káka*? Vallyon *ISTEN-félő* volna-é ama' *Bozót* álló te előtted, a' ki mostan kéz, ez vagy amaz rosz akarójának, ez vagy amaz ellene tett hibáját, fokafa ellen, nagy *szelidséggel* meg-engedni, hogy meg-nyerje édes Idvezitőnknek amaz ígérétét: *Meg-botsáffatok, és néktek-is meg-botsáttatik.* Luk. VI: 3. 7. Vallyon *ISTEN félő*nek láttzanék-é te előtted ama' fősvény és 'sobra'k Lélek azért, hogy ő mostan bővön oztogattya a' maga erőszakoson gyüjtöt *Javit*, a' *Szegényeknek*, és önként hajlékokat épít az özvegyeknek és az árváknak, reménylven, hogy ha a' *hamis Gazdagságból* ilyen *Barátokat*

kat feerez ő magának, ezek is mikor meg-fogyatkozik ő, bé-fogadják őtet az ő örökké való hajlékjokba. Luk. XVI: 9. Vallyon ISTEN-felő volna-é te előtted ama' dölyfös és nagyra látó azért, hogy az ő tisztességének, és betsületének-is némi-némü hátra hagyásával meg-tapodja a' kevélyeknek bárfonnyokat, mint hajdon *Socrates* a' *Plátó-val* tselekdik vala, tsak azért hogy igy rézfefe leheffen ama' *Böldogságnak*, melly az *alázatosoknak* ígértetett. Mát. V: 5. Ugy vagon bizony gyakorta az ilyeneket igaz *ISTEN-Féloknek*, söt *ISTEN* Fiainak és *Leányinak* is ki-áltya a' világ, látván az ő külső tselekedeteiket. De nem olyanok az *ISTENnek* gondolatai mint az *Embereknek* gondolattyaik, sem az ő utai mint azoknak utaik. Ésa. LV: 8. nem nézi ő azt a' mi kívül, hanem a' mi belől a' szívben vagon. Azokat fezereti ő, a' kik őtet leg főbb leg drágább kintsnek, söt egyetlen egy Fő Jónak tartván, minden egyéb világi kissébb, és ugyan zemfényveftő jókat ő érette örömmel meg-tagadnak, söt az ő egyetlen-egyeket-is, és minden józágaikat-is *ISTENnek* nagy örömmel meg-áldozzák, ha azért ő tölle meg-fóllittatnak.

De ugy tetzik Sz. H. H! meg-rémülének már-is fokban ti közzületek ezeknek hallásokra, és ezt forgattyák az ő Szíveikben: Jól vagon! éppen ez a' köteletség az, a' melly a' józan okofság előtt, olly nehéznek, söt ugyan képtelennek-is láttzott eleitől fogva! Ez az a' Tudomány melly kiváltképpen való okot folgálatott a' Kereftvény Vallásnak óltsárolására, és meg-utálására azoknak a' kik a' magok háborgó híveiknek némi-némü meg-tsendefedését tsak annak óltsárolásában találhattyaik. Azt mondják tudnilik ezek, hogy hogy lehetne az ollyan Vallás igaz és követésre méltó vallás, melly az Emberi Termézetet farkából éppen ki-fordítani igyekezi, illye-

tén Tudományt lappangtatván a' maga kebelében, és a' maga követőitől olytán *ISTENi-Félelmet* kívánván, melly minden vigátsággal, nyájassággal, és más természeti indulatokkal zoroffan ellenkezik, és az embert egész életében mordá, kedvetlenné, söt, mint-egy fűntelelenül fíró *Heraclitus*sá változtatja? Én pedig Sz. H. H! ezekre csak ezt mondom: hogy bizony az igaz Kerefzyéni Vallásnak ez éppen hamis, és hazug képzelése, ugymint a' mellyben akár nézzük azokat a' fővebb Igazságokat, mellyeket a' Kerefzyén Embernek tudni és hinni kell, akár pedig figyelmezzünk azokra a' tselekedetekre, mellyeket a' valóságos Kegyelességnek gyakorlása magában foglal, mind azok egyetemben az embereknek elméjeket nem valami folytogató fómorusággal, hanem éppen a' fívet meg elevenítő gyönyörűséges vigátsággal tölthetik-bé. Annyira, hogy miképpen a' Pogány *Filosofus Seneca* régentén azt mondotta vala: *Providentiam sibi videri Epicuream esse, quae non modo ad necessitatem, sed etiam ad voluptatem innumera nobis ministrat.* az az: Az *ISTENi* Gondviselés ő előtte ugy láttzik, mintha éppen az *Épicurus* Tudománya után járna, ugymint a' melly nem csak a' fűkséges, hanem a' gyönyörűségre való dolgokat-is minékünk nagy mértékben ki-folgáltattya: ugy mi-is méltán el-mondhattjuk, hogy a' Kerefzyénség valójában *Sanctus quidam Epicureismus*, melly egészben arra törekedik, hogy minket mindenekben gyönyörködtesfen. Nem-is áll a' magunk megtagadása, a' mint némely *Mysticus Theologusok* képzelik, *in absoluta morte Proprietatis*, a' tulajdonságnak meg-öldöklésében, nem áll abban, hogy mi minenmagunkat, a' mi kedves Szerelmeseinket, és e' világot-is egészben meg-utáljuk, meg-vefsük és el-hadjuk, hanem abban áll, hogy a' világhoz és a' mi magunkhoz való fíretetet az

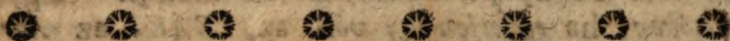
IS-

ISTEN űzeretetének alája vessük, ugy, hogy kézek légyünk minden Betsületünkről, Jószáginkról, Szerelmeifeinkről, életünkről - is le-mondani, ha az ISTENnek Ditsősége, az ő Sz. Tettzése, és népének elő-menetele azt kívánnya: nem űzaggattya ki hát a' Kereűtyén *Ethica* az emberi indulatokat a' mi űíveinkből, hanem azokat tsak igazgattya es kormányozza: nem kívánnya az ISTEN, hogy mi emberek lévén, minden emberi természetet le-vetkezzünk, hanem tsak azt kívánja, hogy a' mi indulatainkat ugy mérsékellyük, ugy birjuk és igazgassuk, hogy azok minket, a' mi ISTENünkhöz és Felebarátinkhoz való Kötelességeinknek Gyakorlásokban meg-ne akadályoztassanak. És így űzabad bizony az ISTEN-félő embernek a' maga meg-tagadása mellett-is, e' világot űzeretni, tsak hogy azt nem egyedül magában, és magáért űzeresse, hanem az által, az ISTENnek mint leg-főbb Javának űzeretetére fel-emelkedjék, és gerjesztésék, űzabad az ISTEN-félő embernek űzeretni önnön magát-is, tsak hogy a' maga űzeretetésében egészben az ő indulattya meg-ne határozódjék: *Ne áldozzék tudnilik az ő gyalomjának, és jó illatot ne tégyen az ő vető hálójának.* Hab. II: 16. Ne irassa a' maga kezeire azt, a' mit hajdon *Attalus* Király iratott vala: *Regis victoria*, A' Királynak győzedelme. Szabad űzeretni az ISTEN-félő embernek a' maga Szüléit, de nem ugy, mint *Rabobodus Fri'siának* Királya, ki midön a' Kereűtyén Vallásnak bé-vételére, magát reá vévén, már elő állott volna, hogy meg-kereűtelkedjék, hirtelen meg-kérdé a' Papot: ha vallyon ő meg-kereűtelkedvén, és Mennyországba menvén, együtt lehetne-é az ő Szüléivel, kik a' Pogányságban holtanak-meg? Mellyet mikor a' Pap tagadott volna, ő-is ezt mondá: *Nem léfek Kereűtyénné, mert inkább akarok Pokolban Szüléimmel együtt lenni, mint Mennyország-*

országban azok nélkül. Hanem ugy szeresük mint a' Ke-
gyes *Aeneás Anchi'sest*, *Amathiás* és *Criton*, az ő Atyai-
kat, magok vállaikon ki-vivén őket a' jelen való veszed-
lemből. Sőt végezetre szabad bizony a' Keresztén em-
bernek a' maga szerelmeseit, Gyermekreit is szeretni, csak
hogy azokat ne ugy szeresse mint *Clodoveus* Frantzia Or-
szágának első keresztén Királya, ki midön az ő első szülött
Fiát Keresztényi módon meg-kereszteltette, a' gyermek
pedig a' kereszttség után csak hamar meg-hal, erőfs eskü-
véssel fel-fogadá, hogy ha még Fia lenné, soha azt meg-
nem kereszteltetné. Hanem ugy szeresék inkább a' ma-
gok Gyermekkeit, mint az *Anna Aízony Elkána* Fele-
sége, a' ki midön fok keserves Könyhullatásokkal egy-
be kötöttet könyörgéseivel Fiát nyert volna magának a'
kisdéd *Sámuel*t, majdon azt a' téjtől el-választván, fel-
vivé a' JÉHOVA elibe, *hogy laknék ott mind örökké.*
1Sám. 1: 22. és ezt mondá, *Imé ezért a' Gyermekeért*
könyörgöttem, és meg-adta a' JÉHOVA énnékem az én ké-
résémet, melyet ő tőlle kértem. Mostan azért én- is az
URNak viskfa adom ötet. 1Sám. 1; 27, 28. vagy hogy már
másuvá ne térjek, ugy szeresék inkább az ő kedves
Gyermekkeit, mint szereti vala az ISTEN félö *Abrahám*
az ő *Psákját*, az ő egyetlen-egy szerelmes Fiát, a' kit az
ISTENnek Parantsolattýára kéz vala az ő tulajdon kezei-
vel-is fel-áldozni, a' mint ezt már eddig bövségesen ki-
bezellém.

Nó inditson-fel hát Sz. H. H! minket egyen-egyen
a' maga követésére az *Abrahámnak* a' minden *Hívőknek*
Attyának illy' ditsőséges Peldája! Inditsa-fel ez a' mi
sziveinket, az igaz ISTENi Félelemnek ama bizonyos es-
mértető Jegyének, a' Keresztén vallás egy leg-zebb,
leg-nemesebb, és tökéletesebb köteletségének, a' ma-
gunk meg-tagadásának meg-nyerésére, hogy minden bé-
kéte-

kételen zugolódás nélkül alája bortsáthassuk mindenkor magunkat az ISTEN igazgatásának, és tellyesítsük a' mi Sz. Vallásunknak akármelly nehéz és terhes Parantsolatyait kéz engedelmezséggel. *Végyük fel a' mi Kezfeiteinket! tagadjuk-meg magunkat! öldököljük-meg a' mi Földi tagainkat,* és akármelly nehéz keferüségek állyanak ez életben mi reánk, fvenvedjük békével azokat. El hivén azt álhatatofon, hogy mind azokat fellyül haladtra az *Abrabám* keferüsege, midön az ő egyetlen-egy fzerelmes *Psákját* tulajdon kezeivel meg-áldozni akarta. Igyekezünk! mert fel-segit kétség nélkül mindezekben minket az ISTEN Lelkének belső vigasztalása, és véghetetlen Hatalma és a' mi engedelmezségünket tsalhatatlanul követő örökkévaló és igen ditsőséges Jutalomnak bizonyos Bizodalma.

De hogy immár az *Abrabámnak* ISTENTől meg-esmértetett kedves *ISTENi-Félelméről*, eddig folytatott alatt járó, és a' Földnek poránál fellyebb nem igen emelkedhetett Elmélfedésemet valóságos alkalmatos időben mondott befédnek lenni annál nyilvánosságobban meg-esmérheseitek. Fordítsátok Sz. H. H! Könyvben lábogó Szemeiteket Szíveitekkel egyetemben ama' Gyázos *Theátrumra*, mellyet ha én mostan ugy képzelek mint egy kis *Moriát*, *femoru látásnak* Hellyét, ugy tertzik képzelődésemben nem igen tsalattatom-meg. Itt vagy on ugyan-is mostan én előttem ama' *Moria* Hegyén építettett *Féru'sálemi* Templomnál Ditsőségesebb Ujj Testamento-mi ISTEN Háza; itt vagy on amaz ISTEN Parantsolatyának Fejet-hajtó, Hittel, és engedelmezséggel fel ruháztatott *Abrabám*, Méltóságos Liber Báro Lofontzi

BÁNFFI SÁNDOR Ur ö Nagysága, amaz ISTENben bizó, és több Kerefryéni *Virtussait* a' Szelid, és tsendes Léleknek Rothadatlanságával-is öregbitő *Sárának*, Méltóságos Libera Báronissa M. Gyerő Monostori KEMÉNY ÁGNES Ur AÉfzonymak ISTENT-Félö Uri Párja. Itt vagy on, óh keferü Keferüség! itt vagy on amaz ISTENTől el-kivántatott, és már ISTENnek Parantsolattyára gyenge Tagaiban meg-is kötöztetett Szelid természetü *I'sák*, néhai Méltóságos L. Báró Lofontzi BÀNFFI LÁSZLO Urfi ö Nagysága. Itt hallatik mostan - is a' JÉHOVA ANGYALnak Szava, mellyben amaz ö *Sárájával* egy Szívet egy Lelket viselő Ábrahámnak ezt kiáltya: *Mostan esmértem meg, hogy te féled az ISTENT; mert nem vontad-meg a' te Fiadat, a' te egyetlen egy Szerelmefedet én töllem.* Itten találom-én-fel a' Szelid természetü *I'sáknak* ISTEN eleibe lett bé-nyujtatásának Hason-mását. Ugyan - is 1) *elsöben*, ha *egyetlen-egy* vólt az *PSÁK*, az *Ábrabám* Fejedelmi Házában, még pedig olyan, a' kit az ISTEN ö nékiek vigasztaltatásokra nagy Reménységüül adott vala, hogy lenne ö nékiek nem a' *Damaskusbéli Eliézer*, se nem az *Psmael*, hanem az *PSÁK* az ö Örökösök: bizony egyetlen-egy vala e' Méltóságos BÀNFFI HÁZban-is Mélt. L. B. BÀNFFI LASZLO Urfi ö Nagysága; mert ha fíntén adott vólt-is még az Izraélnek Sente más örököst is e' Méltóságos Uri Házban, de azt tsak hamar vízont ö magához vévén, ezt adta vala az elsőb Szomorúságnak vigasztalására, hogy erről neveztetnék az ö Nevök, és e' lenne az ö Örökösök. Söt 2) *másodszor*, ha kedves, ha fzeretetre méltó Fiu vala az *I'SÁK*, a'kit a' mint az ISTEN maga mondja vala, igen fzeretett az *Ábrabám*, söt a' kit, a' mint a' *Samariai* Fordításban vagy on, magok *Szívetkéjeknek* tartanak vala az *Ábrabám* és a' *Sára*: bizony igen méltán kedves, és fzeretetre méltó

méltó lehet vala az ö Méltóságos Uri Szüléi előtt e' mi Kedves I'SÁKunk , e' mi kedves BÀNFFI LÁSZLONk-is, ugymint a' kibén a' Termézet és a' Kegyelem mind azokat a' drága kintseit, mellyek által valaki ISTEN, és Emberek előtt kedves lehet, minden kiméltés nélkül kitöltötte vala. Kedves é az Iffiakban? és nevezetesen az Uri Iffiakban vallyon olyan kedves-é a' mijen ritka az okos, a' tettetés nélkül való tiszta Kegyesség? ugy tétzik nem tsak I'SÁKnak, hanem ugyan kised korában ISTENnel társalkodó SÁMUELnek nevezhetem én ötet, ugy-mint a' ki mihellyen e' nagy Méltóságu, és fok fáz éztendökre fel-nyuló BÀNFFI Házban, meg-emitett Méltóságos Uri Szüléi által, e' világra bé-hozaték, a' közönséges fámilálásnak módja férént KRISTUS URunk Születése után 1765-dik Éztendőben, és az ujjá születésnek Feredőjében meg-mofattatván LÁSZLONak nevezteték, leg-ottan a' Jó Szívnek, engedelmeiségnek, fozgalmatofságnak, Kegyességnek első fugárai az ö ISTENTől, in *Præsaſium Bonae Mentis*, a' jó elmének bizonyos jeléül különös-kellemeteféggel alkottatott Testéből ki-tündökölének, azután pedig Testében és Lelkében nevedekvén, és tanulása öregbitése végett, az ö Méltóságos Uri Szüléinek tettéfékből, a' *Kolo'svári Ref. Kollegiumban* bé-plántáltatván, ottan mind az igaz ISTENi tiszteletben, mind az ISTENröl való Tudománynak halgatásában olly fívefen gyönyörködik vala, hogy én bizony midön ez utólsót ö elötte különösön magyarázgom vala, sokszor máfoknak nagy ditsekedéffel emlegettem, melly nagy örömmel, és háfzonnal halgátná én nállam mind ezeket, e' mi kedves I'SÁKunk. Kedves é az Iffiakban, és nevezetesen az Uri Iffiakban, vallyon éppen olly kedves-é a' melly kívánatos a' Tudományokban való nevededésnek kívánsága és a' fozgalmatofság? Ugy én bizonynal

el-mondhatom, hogy ezen mi Szomorúságunknak *matériája* minden fzeretetre, és kedveségre méltó vala, ugyanint a' ki nagy jussal el-mondhatta maga felöl azt, a' mit hajdon *Livius Drusus* mond vala maga felöl: *Uni tibi ne puero quidem unquam ferias contigisse*, hogy ő néki még gyermek korában sem vólt a' dologtól semmi megfünése. Sőt ő bizony már most igen örvend vala azon, ha magát még jobban-is meg-fzorithatná, e' végre maga Tanuló Társainak, némelly előtte esmértefebb Tudományokat maga tanitgatván, és a' Tudósokkal való Levelezéssel-is egy idejét kedvesen töltödögelvén. Kedvesé továbbá az Iffiakban, és nevezetesen az Uri Iffiakban valyon fzinén olyan kedvesé a' melly ditséretes a' Szelidség, az alázatofság, minden rendbéli emberekhez való illendő nyájafság? Ugy vizontag el-mondhatom én egyenesen, hogy egezfzen *Communis amor*, Közöséges fzeretet vala e' mi BÁNFFI LÁSZLONK. Egy szóval; Ha a' minden Kerefztyén és némes *Virtusóknak* Követáfe, ha az engedelmezség, ha a' fzeretet, ha a' betsüllet, ha a' zemfűlség, ha a' józan élet kedveséget fzerethet valakinek: e' mi I'SÁKunk bizony mindenek előtt igen kedves, és Méltóságos Uri Szüléinek éppen kedves *Szivetskéjek* lehet vala, ugyanint a' ki mind az ő Méltóságos Szüléit tizta Fiui tiztelettel, és Parantsolatjoktól tökéletesen függeni kívánó engedelmezséggel tizteli vala: mind Atyafiait igaz atyafiai fzeretettel fzereti vala: és *Suum cuique*, kinek kinek a' magáét meg-adni kívánnya vala.

El-hizem hát én Méltóságos L. Báró Ur! kegyes ISTENT-félő Ur Atya! és Méltóságos Libera Bárónissa Ur Afzöny! Hittel és Reménységgel ékeskedő Afzöny Anya! Hogy ha meg-dobbantotta valójában az *Abrahámot* és *Sárát*-is (ha ugyan tsak némellyeknek vélekedé-
sek

felek szerént, ő nékie-is tudtára volt) az ISTENnek ezen Parantsolattya: *végyed mostan a' te Fiadat a' te egyetlen-egyedet, a' kit szeretz az I'SÁKot, és mennyel a' Moriának Földére és áldozd-meg ötet égő áldozatul, azoknak a' Hegyeknek egyikén, a' mellyet mondándok té néked.* Bizony méltán meg-rettentetek ti-is a' Ti fíveitekben, sőt ugyan hegyes tör járá által a' Ti fíveiteket, midön az el-mult fómoru és gyázos 1782-dik Eftendőben, Karátsón Havának 20-dik napján, az ő Tanulásának helyéről megérkezvén ti hozzátok e' ti egyetlen-egy, e' ti Szerelmetes I'sákokot, egy főval a' ti kedves BÄNFFI LÄSZLO-tok, ő véle együtt egyfzer'smind vevétek az ISTENTől, az Ábrabámnak adattatott Parantsolattya'hoz, hanem mindenekben-is, de bizony igen sokakban hasonló Parantsolattytát, hogy vennétek a' ti Fiatokat, a' ti egyetlen-egyetekeket a' kit ti igen szerettek, és mutatnátok-bé-ötet ISTENnek a' Moriának, az ISTEN fínról fínre való látásának földén. Mellyet az UR ISTEN ti bennetek és ti általatok tsak hamar az után meg-is tellyesíte, midön e' kedves I'SÁK, ama fokkal ditsőségefőbb Móriának, az ISTEN fínról fínre való látásának Hegyére, az URnak Házában, az ő világi rövid életének 18-dik eftendejében bé-viteték, hogy ott lenne mind örökké. Mellyre nézve imé tinéktek-is ezt kiáltya már most a' JÉHOVÁnak Ditsőséges Angyala: *Mostan esmértem-meg, hogy ti félitek az ISTENT; mert nem vontátok-meg a' ti Fiatokat, a' Ti egyetlen-egyetekeket En töllem.*

Oh nyugodjatok-meg hát már Ti-is Méltóságos Uri Szülék tökéletesen az ISTENnek Sz. Téttzésén, Ne forgassátok kesergő Szíveiteken, az ő világi életének kevés fámu és tsak 18. Eftendeit, mert hogy a' Böltsefség Könyvének böltis írójával szóljak: *Noha keveffet élt ő, mindazonáltal hozzéu időket töltött-bé; mert az ő Lelke az*

nál kedves vala; amakokáért fített ötet ki-vinni az Isten-
 tenség közzül. De bizony különbben-is nem a' bofszu ideig-
 való Vénség a' tiftes vénség, se nem az, mellyet az eften-
 diknek Éama határozott - meg, hanem az embereknek vén-
 ségek a' Böltsétség, és a' makula nélkül való élet. Bölts. IV:
 13. 14. 8. 9. És bizony igen igaz az, a' mit hajdon Me-
 nander Görög Poëta mondott vala: *Quem Dii diligunt*
Juvenis moritur. A' kit az Istenek Szeretnek iffiu korá-
 ban hal-meg; mert gyakran meg-esik az, a' mit É'saiás
 Próféta, Próféciai lélekkel szóllott, hogy a' Gyermekek
 Éáz eftendős korában hal-meg, és a' bünsös Éáz eftendős
 korában-is meg-átkoztatik. É'sa. LXV: 20. De talám a'
 terheli inkább a' ti Sziveiteket, hogy ez a' ti Házatok-
 ban egyetlen-egy és igen kedves, Szerelmes örökös lé-
 vén, Jaj melly keferü Ennek Társaságától való el-faka-
 dástok! De nem lehet, és nem illik ezzel-is hozzáfón
 terhelnetek édes Atyai és Anyai Sziveteket; mert ha
 nem egyetlen-egy, és ha nem olyan kedves és Szerel-
 metes örökös lett volna ö a' ti Méltóságos Uri Háza-
 tokban, vallyon ugyan miben mutathattátok volna-meg
 olly hathatofón, hogy ti igazán felitek az ISTENt? Val-
 lyon kedvet találhattátok volna-é az Izraëlnek Szenté
 előtt a' ti előttetek kedvetlen áldozattal? Nyugodja-
 tok-meg hát! nyugodjatok - meg az ISTENnek Szent
 Tettzéfén, és örvendezzetek azon, hogy az UR ISTEN
 ennyire kedvellette a' ti Mélt Uri Házatoknak válaftrott
 Gyönyörüségét, hogy annak bé-mutattatása után immár
 ti néktek mostan-is ezt kiáltya: *Mostan esmértem-meg,*
hogy ti felitek az URat; mert nem vontátok-meg a' ti Fiato-
kat, a' ti egyetlen-egy Szerelmeseteket én töllem. Sőt u-
 gyan, másodszor-is ezt mondja az Égből a' JÉHOVÁnak
 Angyala tinéktek: *Én magamra esküfööm: Mivel hogy ezt*
a' dolgot tselekedtétek, és meg-nem tartottátok a' Ti Fiatokat,
 a' ti

a' ti egyetlen-egyedeteket én cöllem meg-áldván meg-áldalak titeket. 1Mós. XXII: 15, 16, 17.

Mostan azért mélyen meg-keferedett Méltóságos Uri Szülék! egész gyázos Méltóságos Uri Atyafiság! Hazánk Orlapai, Erősegei, és Gyönyörűsegei! minthogy eddig való engedelmeségekkel ti ugyan az Ábrabámot, a' ti kedves BÁNFFI LÁSZLOtok pediglen az ő Szót halló Szelidségével az I'SÁKot követtétek, kövessétek már ezután vizontag ti ugyan az I'SÁK Fíának, a' JÁ-KOBnak ISTENben nyugovó Kegyefséget, de nem a' mennyiben ő az ő Jó'sefjétől való meg foztattatását, ok nélkül gyanitván, ezért magát tsak nem minden Zabola nélkül a' keferü bánatnak ereztvén, Fáját gyakorta illyetén nem Izraéli, hanem tsak Jákóbi Éokra nyitá: *Sir-va mégyek én immár az én Fiam után a' Koporsóba.* 1Mós. XXXVII: 35. hanem kövessétek inkább a' Jákóbot a' mennyiben ő meg-értvén az ő Fíának a' Jó'sefnek Egyiptomban való Életét, és uralkodását, és egyzer'smind meg-emlékeztvén a' maga ISTENtől adartatott Izraéli nevérol, hirtelen illyen örvendező kiáltásra fokada: *Elég nekem bogy az én Fiam a' Jó'sef él.* Mért bizony a' ti kedves BÁNFFI LÁSZLOtok tsalhatatlanul követni fogja a' Jákób Fíát a' Jó'sefet. Él tudnilik ő ama' minden Hiveknek menedékül kézfittetett Ditsőseges Országban, hová az ISTENnek Fia-is fel-vitettetett, hogy minden ő ellenségeit tégye lábainak 'Sámollyává. Él ama' minden tökéletes jókkal bővölködő Tartományban, holott elégséges öröm vagyon az ISTENnek Ortzája előtt mindenkoron. 'Sólt. XVI: 11. Él abban az helyben 's állapotban, az honnan ide többé vizfá nem jö, hanem az hová ti is elebb vagy hátrább menendők vagytok, hogy ötet meg-lásátok, és oztán tellyes örömmel az URnak ezt mond-halsátok. *Imbol vagyunk mi! és a' Gyermekek a' kit minékünk adtál.*

Botsás

Botsáfsátok-el hát immár egézfén a' ti édes Atyai és Anyai ölelgetéseitek között e' ti Szerelmes I'SÁKokat az ISTEN Kezeinek háládatos tsokolgatáfaival! Imé ö-is meg- emlékezővén a' ti édes Atyai 's Anyai dajkáldó- dástokról, Fiui buzgó Háládatossággal meg- tsokolja most már utóljára édes Atyai és Anyai apolgotó kezeiteket, és ti néktek ezt kívánja: Meg-áldván áldjon- meg titeket az *Ábráhámnak* erős ISTENE! hogy áldottak légye- tek az ő Ortzája előtt, mind a' Mennyen mind a' Fol- dón. Vigasztaljon meg titeket a' minden vigasztalásoknak ISTENE és Actya, fellyebb hogy sem mi meg- gondol- hatnók. Parantsoljon világi Életetekre- is kívánt Örömet és Segedelmet. Ez élet után pedig adja- meg Ti nék- tek a' Győzedelmesekeknek ígértetett Mennyei Jutalmat.

Sőt háládatos Szívén viselvén közönségesen minden közelebb és távullyabb való Méltóságos Uri Véreit és Szerelmes Artyafiait, ezeknek- is az ő utolsó el- válásával azt kívánja: A' *Jákób* erős ISTENének átdási légye- nek mind örökké az ő Fejeiken, hogy olyanok légye- nek azok mindenkoron mint a' nyilak az hatalmas erő- nek kezében.

De el- botsátlak immár én- is Tégedet e' Siralomnak völgyéből óh mi kedves Szerelmes I'SÁKunk! hogy a' miképpen Te a' Te Születéfeddel örvendező nevettséget hoztál vala minékünk, ugy már tökéletesen el- jutván a' Te URadnak ISTENednek Örömeiben, légy örökké ÖRÖMnek és DITSŐSSÉGnek Fia!!

Á M E N, Á M E N !!

H A L O T T I
M A G Y A R
O R A T Z I O.

MELLYET

NÉHAI MÉLTÓSÁGOS L. B. IFJABB LOSONTZI

BÁNFFI LÁSZLO

URFINAK

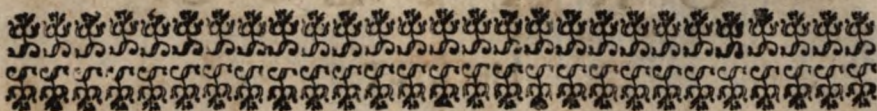
A' KOLO'SVÁRI REFORMATUM COLLEGIUMBAN
TANULO MU'SÁK' EGYIK VÁLASZTOTT É-
KESSEGÉNEK ÖRÖKÖS EMLÉKEZETÉRE
KÉSZITETT

BODOKI JO'SEF,

A' KOLO'SVÁRI REFORMATUM COLLEGIUMNAK
EGYIK PROFESSORA.

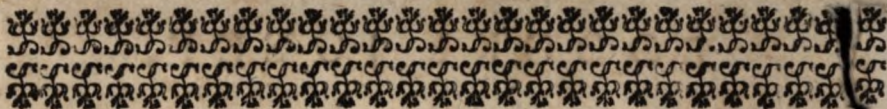
MDCCLXXXIII-dik Ektendőben.

07296

Menander.

Istum ego fortunatissimum esse dico,
Qui contemplatus res illas venerandas,
Mox rursum illuc abiit, unde venerat,
Contemplatus, inquam solem, commune fidus,
Nubes, ignem. Haec enim etsi vixerit annos Centum,
Praesentia videbit; etsi paucos admodum annos
Nihil aliud istis vidit augustius.

Gen akarom Sz. H. hogy én soha a' *Stoicus Philosophus*oknak oskolájában nem jártam, nállok és töllök nem tanultam, és így hogy ream semmi nem ragadott azon ö *Maximájokból*, melly fzerént ök majd minden indulatoktól el-tiltják az ö követöiket, és a' többi között, éppen nem akarják hogy az ö Böltsei, a' más Embereknek bánatjokban, bajokban, keferüségikben leg-kissebb részt-is végyenek. Egy ezen jeles Tzéhéből való hires *Philosophus Epictetus* a' többi között nyilván ezt tanítani nem általlotta: *Ha, ugymond, a' te jó akaródat, barátodat búsítani és keseregni látod, mutatathatod ugyan külsöképen hogy te-is bánkodol, sőt bizonyithatod-is nékie, hogy Te-is érzékenységgel vagy az ö bánatjában, de óltalmazd erőssen magadat, hogy semmi igaz bánatod az ö bánatján ne légyen.*

Bámuláfra, de egyfzer'smind fzanakozáfra méltó balgarag tudomány! Én úgy gondolkodom Sz. H. hogy az Embri természetet mint egy le-vetkezte az, valaki a' más nyomoruságán, baján, és keferüségén fzanakozó fívet

nem vífel, *Márkus Aurélius* Imperatornak ama' szép mondása fzerént : *Humanum est humanis casibus ingemiscere.* Ti felölletek ugy itélek hogy valakik az Isten-félő és Kerefzyén Szüléknek egyetlen - egy örökösöktől lett váratlan meg-fosztatásokat láttatok és hallottatok, vélek együtt ti-is bánkodtok, firtok, és keseregtek, főt ugy tartom, hogy valakik ez Hazában B. BÁNFFI SÁNDOR Urat, és B. KEMÉNY ÁGNES Afzonyt esmérík, annyival-is inkább valakik az Atyafiságnak, baráttságának kötelével hozzájok közelebb fzorittattak, mikor meg-hallották, hogy ezen ISTEN-félő Kerefzyén Szülék, egyetlen-egy örökösöket leg-fzebben virágzó korában, ifjuságának leg-kezdvefzebben zöldellő állapotjában, édes Atyai és Anyai Karjai közzül ki-falasztották, és ezen fzomorú és épen véletlen eset által meg-rendülni, főt talám bomladozni kezdett nagy Uri Házoknak állapotján való keserves és fel-fzóval való fíralmokat látják, ökis mindnyájan, mint nem a' *Stóicufok*, hanem a' Kegyelemnek világló Szövetnekével világosodott Oskolában tanult Kerefzyének, az ő Síralmokat ezen keserves Szüléknek síralmaihoz, jajgatásaikat jajgatásaikhoz ragasztani kívánnyák, és ISTEN Szent Bezfédéből vett *Maximájok* fzerént *Sírnak a' Sírokkal.* Ugyan bizony Sz. H. Ki is vólna Erdélyben az a' Marpéfiái Közfiklához hasonlő kemény fzivü Ember, a' ki midön láttya, vagy halja, ezen fzyörnyü bánat miatt az utra kiállott jajgató Szüléknek ilyen Szavait : *Fertek! jertek! Kik által mentek ez úton, és láfsátok-meg, ha vagyon-é olyan bánat mint az én bánatom?* ki vólna mondom olyan, a' ki leg-ottan, oda ne kívánna járulni, vélek együtt fírni. vélek együtt jajgatni, és avagy tsak ezen bánatjokat vélek együtt való bánkodással enyhítepi. Én ugyan, bizony! Szívemmel meg-edgyező fzájjal mondhatom, és ezen változáson vett

vett bánat miatt rezkető pennámmal irhatom, hogy mi-
kor az említett Uri Szüléknek egyetlen - egy Örökösök-
nek, Ifjabb B. BÁNFFI LÁSZLO Urfinak, ezen igen
főp és minden görbeség nélkül fel - is nevedett Ifjú
Tzedrus-fának az Urnak (a' mint ekkor hirtelenségből,
és velem-is, mint-egy leg-gyengébb tserép edénnyel köz
Emberi gyarlóságából gondolkoztam) talám haragos Sze-
le által, de ezemre térvén, nem haragos Szele, hanem
a' mint hajdon a' Paraditsom Kertében, jó kedvének
gyengén legendező Szava által lett ki-dülését meg - hal-
lottam, egészzen el-bámultam, el-némultam,

Obstupui, steteruntque Comae, et vox faucibus haesit.

és noha a' mint mondám, minekutánna magamban tér-
vén, ezen váratlan dolgot jobban jobban meg-fontoltam
vólna, fentül és bizonyosan el-hitettem magammal, hogy
az UR ISTEN, ezen Ifjú Tzedrus-fát, nem haragjában
döjtötte-ki, hanem inkább jó kedvében plántálta által,
más bóldogabb és minden vezedelmes szelektől üres
helyre, még-is a' mint mondám, el-bámultam, firtam
és kefergettem, sőt hogy igazán meg-valjam a' dolgot;
a' Kegyelemnek Oskolájában vett Tudományomnak,
(mellyet én ugyan bizony, sem Zénótól, sem Pyrbótól,
sem Épicurustól, és ezeknek faporodni kezdett gögös és
máfokat képzelt elmésséggel, okoskodással meg - haladni
kívánó Tanítványitól nem fégyenlek) némü-némü sérel-
mére, finte finte arra is fakadtam, hogy így kérdezős-
kedjem: Felséges ISTEN! Mit tselekezel? és mi-
ért mivelted ezt? Miért nem engedéd hogy ezen
ifju ékes Tzedrus-fa, nagyobbra is nevededjék közöttünk,
hogy irten kedves Uri Szüléinek örömet és vigafságot;
Attyafiainak ékeségét és ditsekedést, Hazájának dízt,
és fényességét, fokaknak pedig árnyékot, menedék hel-
lyet

lyet és a' zürzavaros időben óltalmat nyujtasson és mutathasson?

Kéttség nélkül, ilyen hánykodó tenger módjára küzködő gondolatok ütköznek öfve a' Ti Elméitekben is meg keseredett Uri Szülék, midőn Uri Házaitókból egyetlen-egy Örököstököt a' roppant világnak hatalommal és böltsésséggel igazgató URa kifólitotta, és mivel e' Bolts és Szabados Fő Gazdának utait még vóltaképen által nem láthattyátok, 's ezen tselekedetének okait nem tudhattyátok, a' Test fugarlásainak-is talám egyfzer mázfzor helyt adván, némü-némü lassu zugolódáfra-is fokadni nem irtóztatok; annyival-is inkább, hogy azt bizonyoson tudom, hogy ezen kedves Örököstöknek Életéért és boldogságáért ISTEN előtt gyakran esedeztetek, és a' Kegyelemnek ajtaján ottan-ottan zörgettetek.

Azért Ingyen sem gondolom én ugyan megfomoro-dott fízü Méltóságos Uri Szülék, hogy én olyan válogatott fízeket találhassák, mellyek fíveteknek sebén valami vigafztaló vagy annál-is inkább gyógyító flastrom gyanánt lehetnének, tudván némelly Tudósoknak azt a' tanátsát, hogy nem jó és nem hafnos az uj sebet mindgyárt békötözni, és kiváltképen azt bizonyosnak tartván, hogy ennek bégyógyítása egyedül tsak a' kegyelemnek munkája.

Ingyen se kívánlak titeket mostan vigafztalni azal, a' mit hajdon egy *Pbalaris* nevü bölts ember irt, egy Fija halálán igen meg keseredett Atyának: *Ne keseregj* ugymond, *egyetlen-egy gyermeke*nek halálán, *hanem gondold-meg; hogy az Halál, a' te Fijadnak virtusaira egy olyan petsétet ütött, melly miatt semmi motska a' világnak hozzá nem férhet, és ha tovább nyult volna Élete; fűntelen félthetted volna, hogy virtussainak eddig fzerzett jó hírvét nevét a' vétkes meg-motskolhatták volna.* Ezzel mondom, és ezzel hasonlókkal, nem igyekezem most még titeket vigafz-

vigasztalni, mert jól tudom mit felelhetnétek erre, hogy t. i. a' ti gondos nevelésteK által annyira meg-erősödött vala már ezen ti egyetlen egy örökösök az Isteni félelemben és minden Keresztyénhez illő virtusokban, hogy az Halálnak petsérje nélkül-is a' világnak semmi moska hozzá nem férhetett volna.

De még az Orátoroktól mesterségesen felkeresett vigasztalásoknak kut-fejeit-is mostan fel-nyitogatni ti elöt-tetek nem bátorkodom, hogy azokból meritett vigasztalásokkal el-fojlódott szíveteket még most éleztgeffem; mert noha azok közzül némellyek igen hathatósok: mindazonáltal többire olyan természetűek, hogy ha az új febekre töltetnek, azokat inkább meg-tüzesítik és felgyulasztják, mint sem bé-gyógyítják, annyival-is inkább, ha a' fájdalomnak nagysága miatt meg-háborodott patiens azokat kerülni kívánja,

Quis unquam tam ineptus et insulsus, ut ipso funebri die matris oculos exsiccare tentet?

Félre kelletik annakokáért mostan énnékem ten-nem mind azokat a' vigasztalásoknak kut-fejeit, mellyekkel szoktanak élni minden vigasztaló indulatokkal és kézfületekkel bíró Emberek, jóakarók, barátok, atyafiak és Lelki Tanítók, az ilyen keferőség tengerébe csak nem füllýedező Atyák és Anyák körül, mert nagy reménséggel vagyok az iránt, hogy az ISTEN bölts utainak meg-gondolása, és elméjeket azokra függesztő kegyes Embe-ekkel közöltetni szokott ISTENi Kegyelem akkor nyug-tathattya, és valósággal akkor-is tsendesíti-meg az ilyen bánat miatt fel-háborodott szíveteket, mikor magok in-gyen sem vélnék. De hogy ezen kívánt tsendesésre vezérelhesselek benneteket, szenvedjeteK-el kérlek egy kevésé engemet, míg laZ Emberről annak gyarlóságai-ról, e' világi életről és az *ISTENTől az örökké-valóságra* vagy

vagy balhatatlanságra kézfittetett Léleknek arról a' természet-
ti tulajdonságáról elmélkedem és befelgetek-is egy keveset,
melly ferint ez a' balhatatlan Lélek más és jobb életre e'
gyarló testből mint valami tömlörzből füntelen vágyakodik.

Olly' fok vizontagságokkal és nyomoruságokkal
vagyon körül kerítve az Emberi Élet, hogy ama' min-
den Görögök Philofóphiájának és böltsefségének Kut-feje
az *Homerus* egybe vetvén az Embereknek forsát minden
más egyéb állatoknak forsával, nem általlotta azt erősi-
teni, hogy semmi állat nem volna nyomorultabb mint
az Ember.

ὄυ μὲν γὰρ τί τις ἐστὶν οὐζυρῶτερον ἀνδρὸς
πάντων ὅσα τε γαῖαν ἐπιπνεῖται τε καὶ ἔρπει

ugy hogy annak leg-jobb lenne, hogy vagy nem fületnék,
vagy mentől hamarébb az Életből el-költöznek. A' ter-
mészetnek ama' nagy buvára *Plinius* olyan itélettel vólt,
hogy az Istenek semmi nagyobb és jobb ajándékot nem
adának az Embernek mint az életnek rövidségét, és a-
zomba minden Embernek tehetségében áll, akkor szakaf-
tani ketté a' maga életét a' midön néki tertzik. Amaz
igen elmés de egyfer'smind minden rendbéli Embereket
mérges fulánkokkal érdeklő *Lucianus* nevü Görög Rhetor,
Pythagoras Filofophusról azt mondja; hogy ennek Lel-
ke minden Férfiaknak és Afzony Embereknek, sőt
minden két és négy Lábu állatoknak Testeket meg-lak-
ván, és egyikből a' másikba költözvén, sokkal kedvesebb
életet élt béka korában, mint Király korában. És noha
ezek, rész ferint igen nagyra vetemedett monáfok, rész fe-
rént képtelenek-is; mindazonáltal tsak igaz a' még-is a' mit
mondanak a' Filofophusok: *Nullum animal homine miseri-*
us, mert noha egy felöl igaz az Emberről, hogy annál
a' földön nemesebb teremtetett állat nem találtaik, mind
az.

az Égnek és annak ékességei szemlélésére kézfittetett Teste állására, mind pedig kivált halhatatlanságra teremtett Lelkére nézve, de ugyan ezen okokból esik az, hogy az Ember minden más állatok felett inkább ostromolatik és nagyobb vezettségekkel küzködik, mert mivel az Ember két egy-mástól különböző természetű részekből áll, u. m. Testből és Lélekből, mind ezen két részre nézve számlálhatatlan fok féle nyavallyákkal, mint valami mérgefen ostromló ellenségekkel kelletik viaskodni. Kérdésben fogott ugyan eleiől fogva a' Tudófok között, hogy vallyon a' Testnek-é vagy a' Léleknek nyavallyái terhesebbek és mérgesebbek? de ugyan csak abban meg egyeztenek egyenlő akarattal; hogy a' Léleknek nyavallyáiból fokkal több gonosz és veszedelem fokott következni, mint a' Testnek nyavallyáiból; noha ebben igen különbözik a' Köz népnek értelme, gy-mint, a' ki fokkal nehezebbnek, és kínosabbnak tartja a' vízi betegséget, a' szüntelenül más javát foznjuhozó fös-vénységnél, a' Testnek fekélyeit, a' tilalmas szerelemre gyuladott kívánságnál, a' száraztó-betegséget az irigységnél, a' mérges tályagokat, a' fel-puffatt kevélységnél, és hogy több efféléket el-halgassák, fokkal nagyobb böl-dogságnak tartják, ha szép formával és ékes természettel bir valaki, mintha elméje vagy Lelke akárminémü jeles tudományokkal és virtufokkal rakva és fel-ruházva volna. De nem tsuda ha az ilyen emberek illy' balgatagul itélnek a' jóról és a' gonoszlól, mert ezek elébb betsülik a' testet a' Léleknél. A' régiek a' történetből esett nyavallyákon kívül számláltak, három száz féle nyavallyák neveit, mellyekhez ragadnak és csak nem minden nap ragadnak némü némü esmérerlen és uj nyavallyák, mellyeknek csak neveiket-is alig tanulhatták - ki a' *Medicusok*. De még-is ezen testet ostromolni fokott

nyavallyáknak fámát fokkal meg-haladja a' Lélek nyavallyáinak fámá, és óh vajha csak a' fámával haladna-meg; de óh fájdalom! egyéb tekintetekre nézve-is fokkal fellyül mulja; mert nem csak az, hogy az Embernek nemesebb részét veztegetik-meg, hanem annak felette midőn a' testnek nyavalyái az Embert csak kinezák; akkor a' Léleknek nyavalyái az Embert gonofzá és bóldogtalanná-is tézik. Sőt vagynak olyan testi nyavallyák, a' mellyek minden fájdalom és kin-fzenvedés nélkül vagynak, minémü a' *Medicusoknál* ugy nevezte-tett *Pbtysis*. De ellenben volt-é valaha és van-é ma-is olyan kinos vizi-betegség, olyan égető forró hideg, melly ugy kinozza a' Testet, mint a' pénznek fzerelme, az irigység, gyűlölség, kevélység és az epeftő fzerelem gyötri és kinozza a' Lelket? A' Testi nyavallyák között azok nehezebbek, mellyekben a' kin és fájdalom mellett fertelmesség-is vagyon. De hízem a' Léleknek nyavalyái mind ilyenek, mert nem csak nyugodalmától foftják-meg a' Lelket, hanem arra gyalázatot-is huznak. A' *Medicusok* semmi nyavallyát nem tartanak irtózatofab-nak, mint a' melyben a' fájdalomoknak érzése el-vész, mert fokkal könnyebben meg-gyógyittathatik a' kinos fájdalomokban kiáltozó közvényes, a' ki a' Doctort hivatja, mint vagy a' meg-tébolyodott *pbreneticus* vagy fűntelen alunni kívánó *lethargicus*, kik közzül ez, magát egészségesnek képzeli, ama' pedig a' rajta segiteni kívánó Doctort meg-támadja és hajában akad. Már pedg a' léleknek nyavalyái mind ilyenek többire; mert noha! ezen nyavallyák között-is vagyon valami külömbség, ugyhogy némellyik azok közzül könnyebben orvosoltathatik, mint a' másik, de ugyan csak nem a' mindennapi tapasztalásból láttyuk, és tanuljuk-é? melly nehezen, sőt mondhatom melly ritkán gyógyittathatik-meg a' buja gerjedé-
zésekkel

zésekkel égő Ember, a' fetséklő és tékozló Ember, a' fel-fuvalkodott dölyfös Ember, a' fősvénységgel, gyűlötséggel maga tulajdon ismeretével, hazugsággal, tsalársággal kettős hível és híneséggel gyötrődő Ember, a' kármitsoda buzgósággal prédikáljon bátor a' zegény, és már tsak nem egész unalomban és utálatofságban esett Evangéliumi Szolga, a' ki gyakran, óh nagy vezettség! midőn ezen nyavallyában fetrengő Lelkeknek orvoslásán igyekezik, olyan meg-keményedett köveknek prédikáll, mellyekből soha *Ábrahám* Fiai nem léznek. De a' mi nagyobb és keservefebb, ezen nyavallyákban esett Emberek, többire olyan indulattal és termézzettel birnak, hogy az őket gyógyítani kívánó Orvosok ellen, minden kigondolható módon bofzút állani igyekeznek, a' magok istentelen és vezedelemre ragadó gonofz kívánságokat, tíztesés nével és titulussal hínesíteni iparkodván. Az ilyen embereknél már femmi ártalmasabb vezedelmesebb és utálatosabb nintsen. A' testnek nyavalyáiról a' lélek tézen ítéletet, de a' Lélek nyavallyáiról ezt a' lélek maga nem teheti, minthogy az a' része-is a' Léleknek. (szabad légyen így szóllanom) a' melly ítélni szokott, meg-vagyon veztegetve. Mitsoda orvofsággal lehet azért ahoz az Emberhez közelíteni, mitsoda flastrommal és gyógyító szerekkel lehet valami segedelemmel lenni azon Ember körül, a' ki a' meg - gazdagulásón való telhetetlen kívánságot, nevezi előre való gondviselésnek? az irigységet tíztesés buzgólkodásnak, a' maga tulajdon ismeretét okofságnak? és a' ki a' rágalmazást a' szabadságnak titulussával hínesíti? Ide járul még az-is, hogy noha a' Közvény, az Embernek lábait, és gyakran minden tagait a' kinos fájdalmokkal annyira meg-békózza, hogy alig mozdithattya-meg azokat, de ugyan tsak némelly részei, u. m. zemei és fülei épen és egészségesen

meg-maradnak. De a' Léleknek egy nyavallyálya, az egész lelket meg-veztegeti, és ennek egy betegsége a' vezettségeknek egész feregét huzza magával. Vagynak olyan testi nyavallyák, mellyek a' gyermeket nem ostromolják, hanem csak a' véneket; vagynak olyanok, mellyekkel a' gyermekek bajlódnak; vagynak olyanok, mellyektől a' Férjfiak üresek, és csak az Afzónyi nemzet ostromolják, vagynak olyanok, mellyekkel a' gazdagon és pompáson élő, és mindennap vigan lakó Emberek küzködnek, az alább valók pedig és zégények szabadosok. Némelleyek ebben 's amabban az országban uralkodnak, másban pedig vagy igen ritkán hallattatnak, vagy egészfen is esmérletlenek; de a' léleknek csak eddig említett nyavallyái is, nem kedveznek sem felső sem alsó rendnek, sem Férjfiui sem Afzónyi nemnek; sem Vénnek sem Ifjunak, sem Németnek sem Magyarak, hanem mindenekhez és mindenüvé könnyen bé-férkeznek, és valahol csak helyt lelnek, olyan mély gyökeret is verni igyekeznek, hogy azokat amaz ISTENi erővel biró Fő Kertészen kívül senki is vóltaképen magából ki-nem irthattya és ki-nem szaggathattya.

Quam totus homuncio nil est!

Oh zégény nyavallyás Ember! ki-zabadit-meg téged e' betegségből!

Tsak a' mit eddig is mondék az Emberről és annak nyavallyáiról, jó rendén által láthattya ki-ki, hogy melly nagy fundamentuma légyen azoknak a' Filosofufoknak, a' kik az Embert majd minden állatok felett bóldogtalanabnak állítani mérézfelték, de tzelomra tartozó dolognak látom az Embert világosabban le-irni, mert hogy azt egészfen és vóltaképen le-festhessem, arra magamat épen elégtelennek esmérem, annyival is inkább hogy olly fok féle, és olly külömb-külobb színü festéket

ket, melly az Embernek voltaképpen való le-festésére megkivántatik, nem hogy valamelly patikában kaphatnék, de söt inkább a' természetnek ama' gazdag és három orfágokból álló műhelyében-is fel-nem találhatnék. El-halगतom azért némellyeknek minden jádзи vagy inkább tsu-fondáros le-írásokat, melly fzerint az embert akarták le-írni, emlitem tsak azt a' közönségesen bé-vett definitió-jokat, melly fzerént ugy írják-le az Embert, hogy az okofsággal bíró lélekből, és némü némüi érzékeny eszközkkel bíró testből egybe alkotott állat; de ebből az Definitióból tsak annyira esmérhetem-meg az embert, a' mennyire magát esmérheti-meg a' tükörbe gyakran nézni szokott kék vagy fekete szemü Afzony ember, a' ki tükörében tsak fejérségét vagy píroságát látja fel-tsinosított ábrázatjának, de hajlandóságának, erköltsének, természetének tarkaságát, vagy mit mondok, feketeségét nem láthattya, és így magát a' tükörbe nézván soha meg-sem esmérheti, ugyan-is ezen le-írásból sem azt nem tudom voltaképpen mi a' Lélek, sem azt mi légyen a' test; sem pedig azt mi légyen e' két dologból egybe fzerkeztetett valóság, vagy ha valamit igen homályoson értek-is benne; de azt a' *morális* Embert a' kit igen fzeretnék voltaképpen le-írni és ki tanulni, ezen és ehez hasonló *Definiókból* soha sem én; sem más ki-nem tanulhatott.

De tartok tölle hogy másutt-is ollyan *Definiót* nem találhatok, mellyből az Embert voltaképpen meg-esmérhessem, ugyan-is nyilván való dolog az, hogy azt *Definiálni* vagy le-írni majd lehetetlen, mert a' mit ma mondhatok az Emberről, a' mint ma le-írom az Embernek képét, hólnap éppen nem ollyannak találom, mivel semmi-is a' teremtettt dolgok között ollyan hirtelen változó, és ollyan álhatatlan formáju nem találhatik mint az Ember. Nem az Ember-é vallyon ugyan-is

az az állat, a' melly természeti vagyzületésével magával hozott tulajdonsági szerént számlálhatatlan változások alá-rekeztetett, a' ki most magának olyan jó barátja, hogy fenkit magán kívül nem szeret, sőt nem-is szenvedhet, majd maga magának leg-nagyobb ellensége, a' ki az igazságnak magát kedveltető sugárhoz épen nem vonzódik, a' Jótól zemeit el-fordittya, olyan kívánsággal bíró zívü hogy magával züntelenül küzködik, háborog és ellenkezik, minden tselekedetiben habozó és bizonytalan, és tsak a' rozban állandó, egy szóval olyan le-irhatatlan állat az Ember, hogy fokkal hamarébb meglehet azt mondani mitsodásnak kelletnék nékie lenni, mint azt valósággal meg-határozni ő mi légyen, majd zinte olly' formán, hogy világosabban meg-lehet azt mondani, az ISTEN mi és mitsodás ne légyen, mint azt az ő valóságos természeti valóságát, mellyel öröktől fogva bir, és a' melyben soha örökké femmi változás nem-is lézen, mert az ISTENben fel-találtató véghetetlen és tökéletes virtusok, és az Emberben lévő véghetetlen gyarlóságok miatt lehetetlen mind egyikről mind másfiktől állatóképen és elégségesképen zóllani. Ezen mind két rézről való véghetetlen tulajdonságok azt tselekezik, hogy az ISTEN az Ember előtt éppen meg-foghatatlan titok, az Embert pedig tsak egyedül az ISTEN fejtheti-meg vóltaképen; Lehetne ugyan némü-némüképen ditsekedni az Embernek némely tökéletességeivel, mellyeket vett az ötet formáló bölts és hatalmas Teremtőjének ajándékából; sőt azokon méltán tsudálkozni-is lehetne, minémüek az ő elméjének és okoságának méltósága, a' dolgokat meg-fogható értelmének vagy esméretének mélysege, emlékező elméjének tsudára méltó vólt, és egyébb majd számlálhatatlan, tálentomainak fokasága, de mivel ezen ditrsőséges tehetségeit soha

fem

fem fokra egészben fordítani az ő Teremtőjének, és a természetben ki-mutatott véghetetlen böltsétségének, jó-ságának és hatalmának esméretére; a' maga tulajdon e-redetének vi'sgálására, és örökké valóságra teremtett lelkének jövendőben való állapotjának meg-gondolására, és annak örökké tartó boldogságának, tsendéségének, és ditsőséégének keresésére; mit gondolhatni egyéb felölle, hanem hogy ezen ditsőséges Ajándékokkal való viz'za élésekre nézve, alább való minden egyéb állatok-nál, a' kikkel noha ilyen jeles ajándékok a' Termézet bölts URától nem közöltetnek; de mindazonáltal so-ha-is olyan alá-való, olyan utalatos, olyan f'örnyü és irtóztató tselekedetekre nem is alkalmatosok minémüet az Ember f'okott tselekedni. Mitsoda oka és fun-damentuma lehet tehát az Embernek a' fel-fuvalkodásra? mert akármelley felöl, akármelley óldalán tekintsünk az Emberre, akár nagy méltóságra emeltetett állapotjában, akár mez'zére látó elméjének, böltséégének szépséégében, akár testének ékes formájában, de mindenkor tsak azt lárjuk benne, hogy ő nem egyéb hanem Ember, az az, romlandó halandó állatt, ma termett, hólnap el-tünő férgetske, és ha f'zintén 50, 60. f'áz e'ztendeig fitogathatta vólna-is elmebéli és testbéli ajándékait, és Hivatalá-nak fényességét, mindazonáltal ez az idő az örökké va-lósághoz képest, a' mellyre ő minden bizonnyal kézf'it-tetett az ő Fazakafsától, tsak olyan és tsak annyi, mint az egész földet körül fogó Tengerek vizeihez képest fél tsep méznek milliomi réze, melly a' femmitől nem tá-vol lakik. De lássunk ezen tsuda teremtett állatban, f'zinte azt találám mondani, 's talám helyesebb-is le'z va-la, ezen tsuda bogárban, egymástól f'zemtől-f'zembe ellen-kező tulajdonságokat. Ez igen hatalmas állat, 's igen fokat-is tehet; ez igen erőtlen állat, e' femmit nem tehet.

Fej

Fejtsük-meg ezen ellenkező tulajdonságokat! Az embernek mezze látó elméje füntelen való foglalatosságban, füntelen való munkában, füntelen való gondolkozásban vagon, ennek kezéből igen mesterséges és bámulásra méltó munkák származnak, úgy hogy ennek igen eleven képzelődő elmébéli tudálatos tehetségeinek vezérlését, ha a' munkára termett kezei követik, hitel felett való dolgokat vízen véghez, még olyakat-is, mellyek hogy valaha Embertől származtak volna, csak hogy nem lehetetlen dolognak láttzik egy elsőben; mert ha nem emlitem-is azokat a' tudára méltó és egézfőzen elbámitó mesterséges találmányait, mellyeket e' máj napig és napról-napra újnál-újabbakat, és tudálatofabbakat szemlélünk; látjuk szemléljük vagy nyilván való igaz relatiókból tudjuk, hogy az Ember a' magassan fel dagadott és füntelen háborgó Tengert meg-zabolázza, mint Hollandiában; a' sebes és mély folyó vizeknek rendes folyását meg-gátolván, irtóztató és mezze nyuló hegyek alatt más felé vízi, mint Frantzia Országban; a' kietlen és minden kövektől a' természetől meg-foztatott puftákban rettenetes Várat rak, mint Ásiában; a' természetlen és rengeteg köziklás helyeket termékeny földé tézi, mint hajdon Palestinában, a' Földnek belső részeibe nagy bátorsággal és mesterséggel magát befurja, hogy arranyát annak és ezüftét ki-halázza; a' fel-háborodott és meg-bufult, minden vad Orofánoknál és fene tigrifeknél mérgefesbben ordító Tengerekre nyeret tézen, arra fel-ülvén irtóztató sebességgel nyargalózik, egy főval bátor mesterségeivel minden elementumokat, a' maga hafnára és folgalattára meg hódoltathat. De más felől ha ezen elmés, okos, bátor, erős, hatalmas állatot az Embert meg-tekintyük, ez az okos és bölts ember magát nem esmérí; ez az okos és bölts Ember az igazságnak

ságnak fel-keresésében ingadoz, tántorog, haboz, és bizonytalankodik, sőt azt ha fel-találja is, ha meg-esméri is abban meg-nem maradhat, abban kételkedik, abban meg-nem nyughatik, azt állandóképen nem ismeri, hanem mást egyebet keres, másra egyébre vágyakodik, és ezen Igazságnak árnyékához kapdosván az É'sopus Komondora módjára, az igazságot magát el-vefti, el-ejti, 's a' nélkül marad. Ez az erős és hatalmas állat; magát meg-nem tudja győzni, kívánságait meg-nem tudja zabolázni; a' mi néki védelemes azt el-nem tudja kerülni, a' mi néki háznos azt nem tudja kezénél meg-tartani; Ez az erős és hatalmas állat, a' gonosz és kedverlen dolgot el-nem tudja fzenvedni; a' nyavallyákat el-nem tudja kerülni; Ez az erős és hatalmas állat az Ember; maga magát el-nem tudja fzenvedni, maga magával meg-nem tud ütközni és magán győzedelmeskedni; ez az Ember kevéssel magát soha bé-nem éri, fokkal soha meg-nem elégzik. Mind ezek vallyon nem lehetetlenek-e ezen igen hatalmas és erős Ember előtt? Nevetség-re méltó volna az, valaki azt mérné erőffiteni, hogy ezeket a' dolgokat mellyeket közelebb emliték akármitsoda erős és hatalmas Vitéz, akármitsoda erős és hatalmas, bölts és értelmes Philosophus, Ur vagy ffolga, valaha véghez vihette és meg-tselekedte volna, hízem mind ezek, a' kiket emliték, olyan ingadozó gondolatokkal birnak, hogy mikor valami történhető dologról előre félnek vagy tartanak, ugyan akkor egyfzer'smind magok el-bámulnak belé, hogy valaha arról valami reménységet-is mertenek formálni magokban; mikor pedig valamit reménlenek, elébbeni félelmeknek gyarlóságán magok tsudálkoznak. De tégyük-fel bátor! hogy vóltanak légyen, és ma-is légyenek olly Hérosok, minémüket-is lehetne a' Hiftóriából elé fzámlálni, hogy egy vagy

más indulatain győzedelmeskedtenek, azt bizonyosan lehet mondani, hogy ama' Herculestől meg-győzetett 7. fejü monstrum módjára, egynek le-vágattatásával vagy meg-győzetterésével, más és több támadott helyette. Ha valaki a' testi kívánságot magában meg-győzte, vallyon az helyében nem támad-é ambíció? Ha az ambíciót valaki magából ki-irtya, nem azonnal el-foglalja-é annak helyét a' Főlvénység. Bizony az Embernek egész élete küzködés viaskodás, tsata és ütközet lévén, nem egyebet mutat, hanem azt, hogy az ellenség meg-nem győzetetett, mert a' hol tökéletes győzelem vagyon, azután fűkségesképen a' félelem helyett egész securitásnak, a' fegyverkezés helyett egész békeféségnek és nyugodalomnak kellek lennie, melly tökéletes nyugodalom és tsendefség mivel az Emberben soha ez életben fel-nem találta, fűkségesképen következik, hogy az ő győzedelme a' más és jövendő életben mégyen egész tökéletességre, és így a' tökéletes nyugodalmot és tsendeséget nem ez Életben, hanem a' jövendőben találta-fel. És ez noha ellene mondhatatlan fundamentumon épült igazság, még-is az Ember ez Élethez annyira ragafkodik, hogy midön arról gondolkodik, vagy hogy helyesebben fóljak, midön a' jut ezébe, hogy ezen élettől egyfzer tsak meg-kell válnia, akkor ki-befélhetetlen módon háborog, gyötrődik; és kinoztatik, hollott a' mi még fokkal tsudálatosabb benne, az Életnek sem egyik sem másik idejével, sem egyik sem másik állapotjával meg-nem elégzik, sem egyikben sem másikban magának egész nyugodalmat nem talál. Járjuk-el bátor elméjünkkel az Emberi Életnek akármellyik idejét, edgyik sem olyan, mellynek fok féle alkalmatlanságai ne vólnának, mellyek miatt a' gyermek alig várja, hogy a' gyermekségből ki-kelevén, az ifjuságnak szabad

bad és kedves állapotját elérhesse, ezt alig érhetette-él, már a' meg-élemedett és hivatalokra alkalmas időre vágyik, erre el-jutván az ebben csoportonként reá rohanó bajok és nyughatatlanságok miatt, már a' Vénséget óhajtya, mellyet el-érvén azonnal meg-unatkozik, és viszont mint a' Kigyó rántzos bőrét le-vetkezni és viszont meg-ifjadni, sőt gyermekké lenni kívánkozik. Tsuda dolog! holott nyilván és mindennap tapasztalhatni, hogy az Emberi életnek különböző ideje között olyan antipatia vagyon, hogy a' fel-ferdültek nevetik, sőt tsufolják a' gyermeki életnek mulattságait, a' meg-állapodott idejüek, ittóznak az ifjuságnak bolondságitól, a' vének utálják a' meg-állapodott idejüeknek e' világi titzségeken hivatalokon való fertelmes törekedéseket, és ha valaki a' vén-ségen fellýül való időre juthatna, vagy mondom, ha a' vénség felett volna valami idő vagy aetas, bizonyoson ezen aetasban tsufolná a' Véneknek sok olyan tselekedeteiket, mellyek valósággal nagyobb neveltségre és utálatosságra méltóbbak, mindenik aetasnak fokott tselekedeteinél. Mind ezek tsalhatatlanul arra mutatnak, hogy vagyon az Emberi halhatatlan Lélekben valami olyan titkos kívánság, mellyet óh nagy balgatagság! többire az Emberek vagy nem éreznek, vagy érezni nem kívánnak, vagy a' mi több, és nagyobb álmélkodásra, vagy-is inkább fánakozásra méltó dolog, magokban meg-is fójtani kívánnak, vagyon mondom az Emberi Lélekben valami ollyas titkos kívánság, melly feirént e' világi Életnek minden idejében együtt járó gyarlóságait, vizontagságait, nyughatatlanságait látván, érezvén, sőt fzenvedvénis, nyugodalmsabb és tsendesebb Életre, az az, örökké valóságra vágyódnak.

Ha pedig más felől az Embernek különböző állapotjára vagy Hivatalára figyelmezőnk; itt is azt tapasztal-

taljuk, hogy senki a' maga állapotjában vóltaképen meg-nem nyughatik. *Nemo forte sua contentus vivis, Laudat diversa sequentes*, a' mint már régen meg-jegyzette *Horatius*; A' Katona a' Kalmári állapotot mondja bóldognak, a' Kereskedő ellenben a' Katónájét; a' Prokátor a' fántó-vető Emberét, ez ellenben a' városi Emberét, és mind ezek közönségesen a' Papét, a' Tíftségben lévők a' tíftség nélkül valóké. Egy szóval mivel az Ember, a' maga forsával meg-nem tud elégedni, a' régi Pagány Philosophusok azt itélték az Ember felől, hogy ezen tsuda természetéért nem vólna tsuda ha az Istenek az ő kéréseikre semmit nem figyelmeznének, és semmi kívánságaikat bé nem-is tellyesítenék; mivelhogy akármit adnának-meg néki, soha abban vóltaképen meg-nem nyugozik, sőt némellyek ő közzüllők azt-is költötték, hogy mikor az Istenek e' világ' teremtetését bé-végez-vén, az Embernek az ő tsuda és változó természetét meg-látták, azon nem tsak el-bámultak, hanem magokat meg-sem túrkóztethették, hogy főrnyü nagy katzagáfra ne fakadnának; úgy hogy vóltanak-is közöttök olyan Philosophusok, a' kik azt tanították hogy ezen tsudálatos á'laton az Emberen fűntelen katzagni kellene, noha mások ellenben azt tartották, hogy ezen változó és fűntelen minden tselekedeteiben habozó Emberen inkább fíránkozni és fánakozni kellene, úgy hogy már ma igen kétséges dolog a' Philosophusok előtt, vallyon nevetésre méltóbb-é az Ember vagy fánakozásra?

Ugy tettzik, hogy a' végheretlen böltsefségü Teremtő semmit nagyobb és ki-tetzhetőbb böltsefséggel az Ember körül nem tselekedett, mint azt, hogy annak Életének idejét tsak annyira, és olly röviden fabra, mint a' miképen közönségesen tapasztaljuk. De még-is ez a' nyughatatlan állat az Ember, nem fűntelen panafolkodik-é, hogy némely

Plán-

Plánták, némely élő-fák, némely oklatan-állatok fokkal tovább tartanak, és fokkal tovább élnek nállánál? noha ezen panasz nem minden nemzeteknél közönséges, mert a' mint hiteles bizonyságokból tudjuk, Indiákon vagynak olyan népek, a' kik az elgyengült és el-betegesedett öregeket vagy elevenen-is el-temetik, vagy hogy az Élet rövidségéről ne panaszkodhassanak, magok-is az ilyen véneket életektől erőszakosan meg-fosztják. Így panaszkodnak noha többire az Emberek az Életnek rövidségéről, de lássuk-meg e' tekintetben-is az Ember, mit tselekezik; egy felől panaszkodik hogy rövid az élet, más felől azt maga ezer meg ezer módokon rövidíti, egy felől zugolódik hogy az hirtelen el-enyézik, de más felől azt maga darabolya és maga faggattya. Halgassuk-meg mit mond ez iránt *Seneca*. *Panaszkodunk, úgy-mond, az időnek sebességéről, de még-is magunk nem tudjuk, annak nagyobb részét javunkra fordítani. A' mi életünk többire azzal telik-el, hogy semmit sem tselekezzünk, vagy hogy azt nem tselekezzünk a' mit tselekedniünk kellene, vagy hogy azt tselekezzünk a' mellyeket tselekedni nem kellene, az Életnek rövidségéről való panasz föntelenül meg-vagy on, és még-is úgy tselekezzünk mintha annak seba vége nem lenne.* Ki ki láttya és könnyen észre-veheti mint ellenkezik e' részben-is az Ember, ez az álhatatlan és nyughatatlan állat önnön magával, és a' maga tulajdon kívánságával, mert egy-felől panaszkodik, hogy rövid az élet, de más felől az Élet minden Periodusának minden szakaszának végét alig várja. A' Gyermekek, a' mint fellyebb-is emlitém, alig várja hogy gyermekiségéből ki-kelvén a' légitima aetást, a' mint fokták mondani, elérhesse, hogy így ö-is a' dologhoz hozzá szólhasson, maga hatalmába lehessen, jószágot, pénzt, kintset, gazdagságot 's mindent szerezhessen, Hivatalokra juthasson. A'

pénzét interefre ki-adni szokott u'sorás', azt akarná hogy
 eftendő, tiz tizen-két Héttől állana, hogy akkor interes-
 sével együtt pénzét ládjában rejthesse. A' Prójectáto-
 rok és előre látó Politikufok, a' kik valami dolgot két
 három eftendő mulva meg-történni jövendölgetnek,
 hogy az Ország vagy Fejedelem előtt betsületet kapja-
 nak, azon két három eftendőnek végét nem tsak alig
 várják, hanem a' tulajdon Életekből-is annyi időt örö-
 mest és kézen ki-fakažtanának. Az egy-mástól valami
 történet vagy pactum által távol vettetett szerelmes Fe-
 lek, kiknek bizonyos hetekig holnapokig, vagy eften-
 dökig egy mást látni vagy nem lehet, vagy meg-tilta-
 tott, azon holnapokat és eftendőket a' magok életek fo-
 nalából önként és örömet ki-mettzenék, tsak hogy egy-
 mást azonnal meg-láthassák és szembe juthassanak. Akar-
 melly sebességgel repüljön azért az idő, mindazonáltal
 szeretné az Ember az Életnek többire minden állapotjá-
 ban, hogy még anél is sebesebben folyjon, tsak hogy
 kívánságának tellyesedését láthassa. Még a' leg-nagyobb
 Philosophus-is, még a' maga minden idejét hafnos dol-
 gokra fordítani tudó Politicus Ember-is vólt gyakran és
 vagyon olyan kedvetlen órák es napok között, hogy
 azoknak el-telését felette nehezen, sőt némü-némü zu-
 golódások között várja és ohajtya. *Ecce Homo!* Imé il-
 lyen az Ember vagy ha sebben kívánod *Ecce Hominem*
 Nézzed az Embert mitsodás.

Ingyen se vélje itt senki felöllem, hogy én azon
 vakmerő és balgatag Emberek feregéből való vólnék, a'
 kik kevély itélet-tétellel másokról azt nem átadják mon-
 dani, hogy ez vagy amaz Ember semmire való, és ha-
 frontalan Ember, vagy pedig ellenkezőleg, ez vagy
 amaz Ember, mindenre jó, alkalmas és derék Ember.
 Távol légyen az Én töllem!. Mindazáltal az Emberi
 termé-

termézetet közelebbről meg-visgálván tsak egyetlen-egyről sem lehetet mondani hogy a' minden tekintetekre nézve jó és derék Ember, vagy ellenben rosz és semmire kellő Ember volna, mivelhogy a' virtufok a' hibák és vétkek, nagyobb vagy kisebb mértékben ugy egybe vannak timporálva az Emberben, hogy a' leg-nevezetesebb virtufokkal fénylő Emberekben - is a' virtufokat hasonlő nagyságu hibák fozták meg-homályosítani, és díteleníteni. Az Emberi természetnek ezen álhatatlanságára vagy hirtelen változni szokott minémüségére egy igen jeles és gyönyörüséges példát találok, egy Görög Auctorban Xenophonban, mellyet itten elé-adni mint egy kéntelenítettet. Azt írja tudnillik ezen mind igen nagy Filofophus, mind pedig nagy Hadi vezér, hogy midön *Cyrus* a' Persák hatalmas Királya, egy nagy ütközetben győzedelmes lévén fokakat el-fogott volna, taláztatott a' foglyok között egy válastott és ritka szépségü Uri Afzöny, *Panthea*, *Abradetesnek* a' Sufiána Királyának Felesége, a' kit a' Király *Cyrus*, nem akarván magának tartani, bizta vala gondviseelésére egy Médus Nemes Ifjunak, a' ki a' Király előtt egykor azt erősitette vala, hogy egy Afzönynek akármelley szép formája, és ékes tekintete az Emberséges és derék vitézt soha el-nem fordíthattya, a' maga Hivatalának, és kötelelségének folytatása mellöl, ha egyfzer azt magában híven véghez vinni el-fánta, és tökéllerte. Azonban az Ifju Médus Nemes vitéz, alig vette keze és örizete alá ezen szép formájú Afzönyt es Királynét, hogy azt annyira meg-fzerette, hogy minden mesterségével az Afzönyt meg-nyerni, vagy mint a' Magyarok föllanak, lábáról le-ejteni, igyekeznék, de semmire sem mehetvén, dühöfségében magával épen nem bir vala. A' dolog *Cyrusnak* fülébe menvén, a' ki az Ifju Médus Cavallért gyermekségétől fog-

va igen szerette, magához hivatván az Ifjút szép tsendesen és nyájason szemére vetette az ő hibáját, és ezébejuttatta, mit mondott volna e' dolgról, egy közönséges helyen. Erre *Araspest*, az eleven fájdalom, bánat és légyen által-járván, keserves könyvezés és írás között, a' Királynak így felele: Meg-engeded-e Király, hogy igazat szóljak! Vemlátomást érzem és nyilván tapasztalom, hogy bennem két lélek lakozik. Uj Philosophia ez! A' szerelem, az a' Nagy Sophista tanított engemet ezen Philosophiára; És bizonyára ha bennem csak egy lélek-vólna, nem lehetne ez a' lélek én bennem jó-is gonof-is, azon egy lélek nem követné én bennem egyf'er'smind a' jót-is a' gonof't-is; azon egy lélek nem akarna egyf'er'smind én bennem valami bizonyos dolgot, és ugyan azon dologtól nem irtóznék. Ez a' dolog nyilván bizonyítja hogy bennem két lélek vagyon, mikor a' jó lélek véfen erőt, akkor a' jót tselekezik, mikor a' rof lélek véfen erőt, ez tilalmas rut és vétkes dolgokat tselekezik. Most azért hogy Felséged segítségemre jött, a' jó lélek leve bennem hatalmasabbá, erősebbé és gyözedelmese:

Nem hiszem ugyan, hogy fenki ti közzületek, ezen Medus Urfitól bevett Pphilosophiának subscribáljon, és azt igaz philosophiának lenni álmadozza; mindazonáltal azt meg-kell vallanotok, hogy azon egy lélekben olly különböző indulatok, olly egymással küzködő és fűntelen versengő tulajdonságok lakoznak, mintha két különböző *agendi, movendi et volendi principium*, mintha két egymással birkozó lélek lakoznék azon egy Emberben. Alig olvashatunk mind a' régi mind az Ujjabb Hérosok históriájában egyet valakit közötrök, a' kikben p' dát arra ne találánk, a' mit most *Araspest* Médufról elé bezzéllenk.

De vallyon ilyen vólt-é eleitől fogva, a' régi időkben, és a' régen el-enyézet *Saeculumok*ban-is az Ember? Könnyü ugyan ezen kérdésre a' felelet; mert az Ember minden időben, midenkör tsak ember vólt, és mind a' világ végéig-is tsak Ember-is léfzen, mindazonáltal mivel a' mindeneket vagy meg-eméztő vagy változtató idők és *Saeculumok* nem kevés változást okoztanak a' Nap alatt lévő dolgokban, fűkségesképen azt kell állítanunk, hogy az Emberben-is, ezen tsudára méltó módon, magától midenkör különböző állapotban is a' *Saeculumok* forgásával nem kitsin változás efütt. *Változik az idő, minket-is változtat,* és a' mit ez előtt finte 2-ezer efüttendőkkel *Horatius* Poëta az időről mondott vala, ma-is igazán lehet azt ö rolla mondani: *Damnosa quid non imminuit dies? Aetas parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturus progeniem vitiosiore.*

Régi Öseinknél gonoszbak fűlünk,

Nállunknál gonoszbak léfnek maradékink.

Az eddig el-folyt időknek és *Saeculumoknak* Históriajába kellene itten bé-erefzkednem, ha meg-akarnám mutogatni igazságát ezen mondásnak, de mivel az olyan véghetetlen fövevényyel tellyes labyrinthus, hogy abból soha ki-nem gázolhatnék; provocalok mind azokra a' világot és az Embert meg-esmérni kívánó és egyenes ítéletett tenni akaró, és tudó minden rendbéli és nemzetbéli Böltsékre, valakik e' dologról való figyelmetes elmélkedésre föktatták magokat, mert bizonyosnak tartom, hogy velem együtt e' tekintetben egyező értelem-ben vannak. De mivel mostan sem a' Históriaknak temérdek tengerére ki-fállanom nem lehet, sem ezen említett böltséket elé nem föllithatom 's elötökben nem állithatom, sem életre nem hozhatom, hogy mellettem fölfölhassanak, járjuk-el tsak futó fzemekkel a' közelebb-el

P'
mult

mult *Saeculumokat*, és egyben vetvén ezen mi folyó *Saeculumunkal*, nyilván ki-tettzik annak igazsága a' mit mostan elé-hozék. Ki-tettzik tudnillik melly remek, és más *Saeculumokhoz* hasonlitathatatlan légyen ezen mi *Saeculumunk*. Várjátok jól tudom Sz. H! mit tudok én mondani rofzát ezen *Saeculumról*, várják kiváltképen azok, a' kik ezen mostan folyó *Saeculumot*, tsinos, modos, okos, meg fríszelt, meg-pallérozott, vagy a' mint más nyelven-is szeretitek állani, raffinirozott *Saeculumnak* tartjátok, és kiváltképen a' kik jól tudjátok, hogy a' második, harmadik; negyedik, ötödik, hatodik, hetedik *Saeculumok*, melly fene, melly vérengező, melly üldöző, melly puftito, melly öldöklő *Saeculumok* voltak, a' kik tudjátok, a' tizedik mely nagy tudatlanság fetéttségével el-borítottatott, a' tizen-egyedik, mely otromba és faragatlan, a' tizenkettődik melly babonás, a' tizenhatodik melly fanaticum *Saeculumok* valának. Meg-vallom én ugyan egy-felől, hogy ti veletek edgyütt én-is ezen *Saeculumot* tsinos, okos, meg-fríszült, és raffinirozott *Saeculumnak* nevezhetem, tsak egy-más és még töllem nem említett titulufsára nézve irtoztatofabb minden *Saeculumoknál*. Mert ugyan-is ha én ti veletek abban meg-egyezek, hogy e' tsinos, módos, meg fríszült és pallérozott *Saeculum*, ti-is meg-egyezhettek velem abban, hogy ez vallástalan és hihetetlen *Saeculum*. Meg-ne irtozzatok töllem ti igaz Istent-félők, a' kik az ISTENT, ki-nyujtott és ki-világositott Szent akarattyának áldott régulája férínt igazán esmérítetek, igazán szerítetek, igazán félítetek, és tisztelítetek, mert örömeft róllatok nevezném ezen *Saeculumot*, ha fokkal kevesebben nem volnátok amazoknál, a' kiktől nem én, hanem nagy böltességü Férjfiak ezen *Saeculumot* Vallástalannak és hihetetlennek nevezni kén-telenítettetek; azon kívül-is magatok jól tudjátok ama' mondást

mondáft *a potiore fit denominatio*. Jól tudom ugyan, hogy minden *Saeculum*ban, akármelley terméketlen lett légyen az, vóltanak mindazonáltal mindenikben olyan igaz virtusokkal fénylő Emberek, a' kik a' magok idejekben élt Emberek felett magokat az ISTENi bölts vezérlésből és fegedelemnél privilégizálták, de ezeknek igen kevés fám-ból álló kitsiny Serege, meg-gátolhattya-é meg-tartóztathattya-é az iftentelenségnek, eztelenségnek és a' betsületes okofságnak, külső tsalárd finével bé-mázolt vallás-talanságnak magáról minden igaz ISTENi-félelmet és kegyefséget el-ragadni akaró sebes és naponként nevedezni kezdett árviz patakját? Nyiffuk-fel tsak egy kevésbé a régi időknek jedző-tábláit, járjuk-el a' régieknek minden aetaffait, azokban éppen nem láttyuk, a' mit ma látunk: *Terra malos homines nunc educat*, ma tudnillik az igaz ISTENi és a' mennyből a' vakoknak világosítvá-fókra adatott, küldetett és ki-jelentetett böltsétség, tsufuságra kezd fordittatni, a' Profétáknak, Apostoloknak, és ama' Fő Tanító Mesternek leg-tisztább, leg-fentebb, leg-ártatlanabb igyekezetei roftra magyaráztatnak, tsufóltatnak, és így az igaz Kegyefség nem üldöztetik ugyan, mert tsinos a' *Saeculum*, hanem az elmésen sértegető és tsinoson tsufolkodó nyelvek, és a' mesterséggel módofsággal hunyorgató, és tsalárd kedvesféggel vigyorgó femek, basiliskusi tekinteteitől a' közfiklák hafadé-kiba, és fetétes jaratlan helyekre rejtezni, kénferittetik. Mikor vólt az az idő? az a' *Saeculum*? mellyben az illyen bujálkodó, és tsufolkodó fabadoskodással fel-dagadott Ember, tsupán tsak a' maga mulattságára, és a' hozzá hasonló dohottos téftából gyurt Embereknek nevettségére, vagy kedvek találására a' közönséges ISTENi tíftelet körül, az igaz és Örökké való ISTENc fentül imádoéktól véghez vitetni fokott rend-tartáfokat,

günyolva nevése, gögösön bestelenitse, sőt még zabó-
látlan nyelvvel káromolja-is. Nem tudjátok -é Sz H!
nem hallottátok-é eddig? vagy nem vézitek-é észre, hogy
ezen dühös vezétség a' mi *Saeculumunknak* jutott,
hogy az Emberi nemzeten könyörölni keretö, és velle
jól tenni igyekező Felséges ISTENSég, nem a' maga
fzolgáiban immár, nem az ö ditsöséges Országát terjez-
teni kívánó Apostolaiban, hanem a' maga Szentséges fe-
mélyében, az ö Sanctuáriumának, az ö tölle gyűjtött Se-
regének közepette ostromoltásék. Ki hitte volna vala-
ha, hogy az Ezer-hét-fáz Eftendökkel ez előtt fel-állit-
tatott, és az idötöl fogva ezer meg ezer bizonyságok-
kal meg-eröfittetett és mozdulhatatlan fundamentumok-
ra építettett Kereftényi és Apostoli Sz. Vallás ellen
támadjanak, még pedig ugyan azon Vallásban fületettek
közül olyan, huáz, harmintz, negyven eftendös, és ma-
goknak erös lelkek nevezetét vett Finakok, a' kik vala-
mi külsö érzékenységeket tsiklandoztató philosophiából
olyan fämtelenségre fakadnak, hogy a' magok tulajdon
füléikkel, Tanítóival, baráttyaival, rókonival, sőt ha
lehetne az egész néppel el-akarnák hitetni, hogy ök az
ISTENröl való dolgokban, egy szóval a' Vallás dolgá-
ban felette rútúl és gyalázatoson tévelygenek, és vala-
mit a' Kereftényén vallásban tanultanak, hisznek és valla-
nak, merö azon tsábitó tudomány, és tsupa impostura
vólna. Bizony ha ez előtt két három fáz eftendökkel
e' mi tsinos és meg friffült *Saeculumunkról*, valaki ezen
vezétséget előre mondotta vólna, el-hittem magam-
mal hogy az, az akkori idöben, meg-tébolyodott Em-
bernek vagy *Cerritus visionariusnak* tartatott vólna, de
öh fájdalom! *O tempora o mores!* ezen soha nem re-
ménlett balgatag istentelenségét e' fzmorú, vagy mondom
e' tsinos *Saeculumnak*, láttya halja és tapasztalja minden
valaki

valaki e' *Saeculum* Históriajában nem jövevény, halhattya tudnillik és hiteles bizonság-tévökből olvashattya, hogy a' töllünk nem olly igen távul lévő, söt a' mi keservefebb, Kerefztyén nevet viselő orfágokban igen fokafodni kezdettek, nem tsak az ollyan Philosophusok és Politicusok, a' kik az ISTENnek ki-jelentett és a' gyarló Ember böldogságára ki-adott Akarattya fzerint böltselkedni e' tsinos *Saeculumban* fégyenlik, hanem még ollyan minden értelem, tudomány nélkül való Emberek-is, a' kik még tsak a' Catechismusnak elementumit sem tudják, még-is hogy böltselkedni, és a' Kegyelemnek Osolájában féldséget és alázatofságot tanult Emberekkel egy értelemben lenni ne láttassanak, vakmerő és eze-ezett bátorsággal erőfitik, hogy az Idvezitőnek Évangyélioma, tsupa Emberi találmány, és annak hirdetői a' magok haznokat kereső tsárd Ámitók. Ezen vezettségnak eredetétől fogva mindazonáltal ugy tapasztaltarott, hogy a' Kerefztyényi ditsőséges vallásnak ezen szabados nyelvel motkszolódó, és káromló Fiai, mind egyről egyig, vagy egy vagy más titkon lappangó fertelmes vétkekben lélekeznek, és mivel láttyák, hogy a' Kerefztyén vallás, nem tsak a' kü'sö gonof tselekedeteket tiltya, hanem a' fívekben lappangó titkos vétkeket-is fezegeti, és annak tisztaságát-is kívánnya, erre nézve ez ellen támadnak, hogy ha azt valahogy meg-hamisíthatnák, a' külső betsület fíne alatt annál bátrabban követhesék, meg-vefztegette-tett fíveknek, és belső titkos indulatainak sugarlásait, melly irtóztató veftetség, minthogy ezen *Saeculumnak* nyavallyája, félő, hogy minden más Orfágokra-is el-ne harapozzék, és félő hogy azt, az Erdély Orfágot körül fogó magos hegyek meg-nem gátolhattya, Mit mondék? talám - - - már-is - - - kezdettek ezen magas hegyek alatonodni.

De légyen bátor, hogy ezen *Saeculum* nem neveztetetik vallástalan *Saeculumnak*, és légyen bátor hogy ezen Embereknek száma nem olyan nagy, hogy ezekről ez a' *Saeculum*, caracterizáltathassék. és légyen bátor, hogy ez a' *Saeculum* tsinos meg frífsült, és pallérozott *Saeculum* légyen! Mi következik ebből? Az-é, hogy ez a' *Saeculum* jobb az el-multaknál? Semmiképen nem, tsak képzelődés ez a' mái Emberben, hogy ez a' pallérozott *Saeculum*, jobbá és ártatlanabbakká tette volna az Embereket, mert valamelly politicus és Philosophus a' Hístoríákat, és az időknek forgásait tudja, jól látja azt, hogy ez a' mái tsinos *Saeculum* utat kézfít, valami nem várt és még eddig soha-is elé nem fordult vezett idők-re. A' *Seneca* ideje pallérozottabb *Saeculumnak* tartotta magát az *Augustus* idejénél, de még-is az ő ideje elől-járó postája vala az utánna következett vak és meg-veztegettetett időknek. Mikor valami dolog elmés mester-séggel sok részre hasogattatik, és el-apróltatik, el-kell annak vezni, mikor valami dolog igen vékonyra palléroztatik, és fenettetik, hamar el-kell annak romlani sőt hamar semmivé-is kell annak lenni. Soha a' feréttség nagyobnak nem tettzik, mint a' szépen világló tüzi mesterség után. Tsinos ugyan, okos, módos, elmés és pallérozott a' mostani *Saeculum*. Egymásra ugyan ma nem rohan az Ember vaktában, és fene állat módjára, mert a' bölts Törvény-tévőknek és Fejedelmeknek, az igaz Philosophiából meritett Törvényei ettől meg-tartoztat-hattják a' mái *Saeculumot*, és meg-is frífselték annyira, hogy vaktába nem mér sok tilalmas dolgot meg-tselekedni, de a' fívet meg-jobbitották-é? a' belső gonof indulatokat meg-zabolázták-é? ha tsinos, módos, bizony tsinoson-is gyűlöl, tsinoson rágalmaz, tsinoson fertelmeskedik, tsinoson lop, tsinoson tolvajkodik, tsinoson olálkodik,

kodik, tsinofon gyilkoskodik, tsinoson tsalárdkodik, egy szóval minden gonofságot, istentelenséget tsinofon és fain elmésséggel ki-gondolt uton módon vízen véghez, és valamint a' ro'sdából ki-tisztított fegyver élefebben vág, és hamarébb ejti a' halálos sebet, ugy ez a' tsinos Ember-is mind Teremtő jól-tévő ISTENét, kézfebben sértegeti, mind Felebaráttját, mérgefebben, és veszedelmefebben érdekli. Tsinos a' *Saeculum*, mert ma nem illik a' Férfinak Feleségét, az Alkzonnynak az ő Férfjét mikor meg-hal íratni, mi dolog ez! rutább mint ha meg-hólt kedves madarán, vagy ölben tartani fokott, füntelen ápolgatott, s' a' maga szájából enni s' innya foktatott Bononiai kis kutyáján íránkozni. Ha a' mái tsinos és pallérozot világban valaki felöl egy bálban, egy conversatióban, egy kedves és mulattságos gefelfaftban meg-tudnák, hogy ez vagy amaz, az Isten Házát gyakorolya, és Kereftyéni szent, de nem a' módihoz szabott vallásnak Törvénye szerint tselekezik, vagy annál-is inkább hogy meg-efett hibáin, és ISTEN törvénye ellen tett bünein, vagy nyilván a' Templomban vagy titkon-is belső kamarájában kesereg és bánkodik, azt nem tsak hogy ki-nevetnék, meg-tsufolnák, hanem mint a' moditól el-pártolt és pallérozott hitét meg-zegett Embert Conversatiójokra méltatlannak tartván, bizonyofon magok közül ki-rekeftének! *Ecce Hominem! Ecce Saeculum!* Nézd az Embert! lásd a' Saeculumot.

Bóldog ISTEN mikor és ki-szabadítja-meg az Embert ezen veszettségből?

Sokat tzivodtanak eleitől fogva a' Tudos Theofok és Philosophusok az iránt, honnan vagyon az Embernek ilyen természetű veszettsége, honnan ragadott a' lélekre az a' gonofra való hajlandóság? és mimódon, mitsoda mesterséggel lehetne ezen külömben igen nagy és

és nemes ajándékokkal ékeskedhető lelket, ezen mocs-
kos vezettségből egészen ki-gyógyítani és meg-tisztítani?
de mivel mind amannak igaz Kut-fejére, mind ennek
meg-gyógyítására, csak egyedül az igaz Keresztyéni Val-
lás vezérel, mellyet a' Theologusok olyan meg-bontha-
tatlan erősségekkel meg-mutagattak, mellyek semmi el-
méfen kézült machinákkal-is meg nem gyengítettethetnek,
ezen nyavallyának meg-gyógyittatása iránt való tudako-
zódókat, a' Teologusokhoz kellek igazitanom, azon
kivül-is nem az én dolgom mostan, és nem-is tzelomra
tartozik, hogy azokra ki-erefkedjem. Mindazonáltal
hogy a' rof és fánakozáshoz nem értő orvóshoz ne hason-
littassam, majd egy két szóval emlékezetet fogok tenni
azokról a' remediumokról, mellyekkel, csak esmérje-meg
a' patiens a' maga nyavallyáját, ha élni kíván, bizonyo-
són ezen vezedelmes paroximufokat el-kerülheti, vagy
leg-alább sebes és eméztő tüzet meg-tsendesítheti, ha
fintén egészen el-nem ölthatná-is. De minekelötte
arra jutnék, fükségesképen kell fállanom arról a' közön-
séges orvóságról, mellyet a' világi böltsek csak nem Pa-
naceának tartanak, ezen eddig elé-fámlált Emberi nya-
vallyák ellen, ugymint a' gyermekek nevelésékről az
Educatoról, és annak hafnairól, mellyet némelleyek ol-
lyan hathatós orvóságnak tartanak, hogy ha illendő
gondossággal, forgalmatossággal és hívséggel aplicaltatik,
az Ember minden rof hajlandóságiból ki-fabadíthatatik.
Nem tagadom ugyan a' jó Educationak igen fok hafna-
it e' közönséges vezettségben, de olyan praetendált
erejét, a' mint némelleyek ditsekednek, soha még eddig
az ideig senki sem tapasztalta, és soha nem-is fogja ta-
pasztalni. Nem mondok semmi paradoxumot, mert min-
den, valaki igazán tud, és kíván gondolkodni ezen ne-
héz dolognak természetéről, velem e' dologba egy érte-
lemben.

lemben vagyon. Meg-vallom mondom, hogy a' jó és bölts nevelésnek igen sok haznai vagynak.

Ha valaki egy szép mivelt kertben mégyen, nem tapasztalja-e nyilván, melly nagy külömbség vagyon, az abban szép mesterséggel ültetett, nagy gondofsággal öntözgettetett, és okos kézzel tisztogatott plánták és virágok között, és a' mezökön ferte félyyel tsak magától minden Emberi mesterséges kéz nélkül termett és nevedett fák és virágok között? Nem fűkség énnékem itt főt faporitanom, a' plánták és az Emberek között való hasonlatofságnak elé-bezéllésével, mert ha azt mondanám-is, hogy az Ember nem egyéb, hanem tsak fű, virág és plánta, semmit sem hibáznék véllé, sőt a' Naturalis Historiát vizsgálóknak, vagy még a' mi több, a' Szent Iróknak stílufsával élnék, hanem tsak azt mondom, hogy a' mit a' jó és okos Kertész tselekezik az ő kertében lévő virágokkal és plántákkal, azt tselekedheti a' bölts és okos nevelő a' gyermekekkel, és hogy a' fzorgalmatos és hívséges mivélés nélkül, mindenik tsak hogy nem vadon nő-fel, vagy minden tisztogatás, nedvesítés, öntözés nélkül maradván, soha kedves gyümölt-söket nem terem. Melly sok derék elmék nem maradnak a' porban, mellyek körül ezen okos kéz által való mivélés véghez nem vitetett? Melly szép tálentumokat nem fójtanak-meg a' mellettek meg-hagyott burjánok és töviffek? Melly sok ékes plánták nem fzaradnak-el, és semmivé léfznek, ha jó földbe nem ültettetnek? Ezen plánták és az Emberek között való hasonlatofságot némelly Termézet-vizsgálók annyira-is terjesztik, hogy azt méréfzik állítani, hogy az embereknek elméjekben-is, mikor e' világra fűlettetnek, vólna valami *vegetabile principium*. A' tsets-fzopó gyermekekben, a' mag egy darab ideig mint egy el-rejtve és bé-temerve vagyon, mind addig míg valami értelmes leveletskék kezdik magokat

ki mutatni, mellyek a' meg-indult fók; majd azután a' virágok adják-ki magokat igen kedves és különböző finnekkel, és vidám képzelődésekkel tellyes jelekkel. Annakutánna azoknak gyümöltse jelentgeti magát, melly elsöben zöldes, éretlen, keferü, és kedvetlen izü, és addig le-fem fedegegettetik, míg a' gondos körülötte való vigyázás által egész ki-nem adja magát, a' jeles okoskodásban, és a' dologról való helyes ítélet-tételben. Majd az után, az egész meg-érésre jutván, az léleknek tápláltatására egész eledelt szolgáltatnak. Söt némelleyek ezt a' dolgot annyira-is vizik, hogy a' külömb-külobféle természetü, állásu, és formájú virágoknak, plántáknak, és fáknak leveleiben, le-vólna titkos és szép mester-séggel rajzolva a' külömböző nemzeteknek természeti hajlandósága, ugy-mint némelley fáknak tsillámló és gyenge leveleiben az Olaszok természete; némelleyeknek füntelen ingó és lengedező leveleiben, a' Frantziáké; némelleyeknek füntelen zöldellő szépségekben; a' régi Görögöké és Rómaiaké, a' Myrtusban a' Spanyoloké, a' merö Tölgyfákban az Anglusoké, némelleyeknek fúrós és töviffes leveleiben a' Németheké és Hollandusoké, némellynek ugy-mint a' tsalyánnak leveleiben a' Lengyelké, Oroszoké 's a' t. Ezen tapasztalás ugyan egy elsöben, jádzi elmétöl fázmazotnak lártzik, de ha vóltaképen és jól meg-fontolva vézfük-fel, ezen dolgot meg-vetni és meg-utálni alig lehet, mert ha nyliván való hasonlatofság vagyon a' plánták és az Emberek között, azt is ki-lehet hozni, hogy azoknak gyümöltstelensége, jó izü kedves és fü-zeres gyümöltsei, és a' nemzeteknek tselekedetei között-is lehet nem kevés külömbséget és hasonlatofságot tenni és találni, tsak hogy azt erre vagy amarra a' nemzetre határozni, értetlenség vólna, mert ugyan-is mellyik nemzetet nem tsiklándoztatná, ha annak tsele-

tselekedeteit minden Ember a' narants, és más fü-ze-res gyümölcsoeknek jó és kedves izéhez hasonlitaná? Ellenben mellyik nemzet szeretné ha ő mindenkor, és mindenektől a' terméketlen, vagy vad és keferü gyümölcso-eket termő fakkal vettetnék egybe. Noha az ilyen nemzetet könnyebb ki-lehetne találni, mint amazt.

De hogy a' dologtól ne távozzam: a' bölts és szorgalmatos jó nevelés felette igen sokat hafnál az Emberben, ugy-hogy lehet azt hasonlítani nem tsak a' vigyázó és szorgalmatos Kertészséghez, hanem *Aristoteleffel* együtt a' Kö-faragó mesterséges faragásához-is, a' ki azt mondja, hogy a' faragott kép el-van rejtve, és lappang mint-egy a' Kö-Bányákban lévő darab mafsákban, és hogy a' kö-faragó az, a' ki azon darab mafsából ki-vagdálja és műzerivel mesterségesen ki-faragja azt a' mi nem a' képhez való. A' képeknek egész figurája a' köben vagyon, és a' faragó az, a'ki azt ki-keresi. Így a' jó nevelés-is mesterségesen ki-keresi az Elmének tálentomait, mellyek soha ki-nem mutatták volna magokat, a' jó, bölts, és mesterséges nevelésnek segedelme nélkül. Tehát a' jó nevelés az Emberi elmére nézve éppen az, a' mi a' kö-faragónak mestersége a' Kö, márvány, vagy fa darabjára és mafsájára nézve, és valamiképen hogy ezen darabokban tsak kezdete lévén a' kö-faragó munkájának, ugy hogy alig láttzik-ki valami Emberi formája, másokban pedig véghez ment a' faragónak minden munkája, és szép kép vált belölle; ugy az Ember vagy gyermek nevelésében-is, ha a' nevelés tsak kezdetében vagyon, és vagy félbe maradott, vagy a' nevelőnek értetlensége miatt, nem jól esett a' munka, innen az embereknek zükségesképen különbözöknek kellettük lenni, némelleyek rútúl, otrombán, tsonkán, hijánoson maradnak, némelleyek pedig minden rézeire nézve proportionáliter szépen ki-mutattyák

Emberi képet, noha igen felette ritka az olyan kép; vagy talám nintsen is, mellyen egy *Pbidiásnak*, vagy egy *Praxitelesnek* keze valamit ne igazíthatna, és ne jobbitatna.

Ilyen háznos lévén a' Gyermekek jó nevelése, eleitől fogva annak módjáról felette sokat irtanak a' Tudósok, de soha arról annyit nem irtanak, és az iránt nem gondoskodtanak, mint a' mostani időben; de mint egyéb dologban: ugy ezen nagy momentumu dologban-is meg nem egyezhettek; A' régi Rómaiak mint *Svetonius* írja, azt tartották, hogy a' Szüléknek magoknak kellene a' gyermekeiket nevelni és tanítani: mert a' magok szemek alatt inkább és könnyebben kézzitethetnek a' virtusra, a' mint tselekedett-is *Marçus Cató*, a' ki a' mint *Plutarchus* írja, épen nem akarta hogy magán kívül senki-is az ő gyermekét tanítsa, noha az ő házi tselédei között vólt egy *Chilon* nevü tudós Ember; a' ki az előtt sok gyermekeket tanított. Ellenben a' Görögök azt állították, hogy a' gyermekeket a' Scholákban kellek küldeni, hogy ott közönséges helyen taníttassanak és formáltassanak, mert ottan hamarébb meg-ésmérik a' világot, és az egy-más között való *aemulatioval* hamarébb elé mehetnek a' Tudományokban. Eire nézve éppen fűkségtelennek látom, hogy ezen kérdésnek vi'sgálásában semmi időt töltsék, annyival-is inkább, hogy mi nálunk a' Szüléknek állapota és conditioja azt épen nem engedí, hogy nállok és kezek alatt neveltesse az gyermekek. De ez nem az én gondom, és tzelomra-is nem tartozik, mint, hogy, és hol kellésék a' gyermekeket jól nevelni, hanem csak az, hogy a' jó nevelés igen háznos, minden Respublikában, és az által sok roz gyomláthatarik-ki a' gyengéknek elméjékből, és sokan az által a' virtusnak uttyára bé-vezettethetnek.

Annyi-

Annyira fűkségefnek tartották a' régi Lacedaemonbéliek, a' gyermekek neveltetésekre való vigyázást, hogy azokat hét eftendő korokban Szüléi kezek alól ki-vévén, a' Respublica közönséges költségével neveltették, és tanították, bizonyos Véneket rendelvén melléjük, a' kik hajlandóságokat ki-tanulván, azok fzerént kéfzitenék, vagy a' Tudományokra vagy Katonaságra, vagy egyéb Hazabéli foglalatokra, semmit nem figyelmezvén nagy vagy alacson Szüléktől való fázalmazásokra. Mellyből oftán a' következett, hogy a' Lacedaemonbéliek az egész Görög országban leg-elsőbbek, a' világon pedig leg-hirefőbbekké lettenek a' Haza igazgatására, és a' militáris disciplina meg-tartására kivántató Mesterségeekben és Tudományokban való alkalmas vóltokra nézve.

A' jó nevelésnek ezen igen hafznos vóltáról való nemes gondolattját egy *Perikles* nevü hires Görög Orátornak épen el-nem mellözhetem, a' ki midön az Áthénébélieknek a' Samiusokkal való hadakozásokban el-hullott ifjuság felett órált vólna, ezt mondotta: *Hogy a' Respublicának ezen hadakozásban esett kára hasonló lenne ahoz a' kárhoz, mellyet az Eftendő vallana, ha az fokott idejében elé forduló Tavaszát el-vefztené.* Az a' kár, mellyet a' Gyermekeknek rofz nevelése miatt vall az egész Haza, épen illyen kár, mert a' rofz nevelés miatt a' következendő aetas mint egy meg-fzegényedik, és meg-fosztatik attól a' hafznos foglaltól, mellyet azon ifjak ha jól neveltettek vala a' Hazának bizonyoson tehettenek vólna.

Igaz dolog ugyan, hogy vannak nagy tudományú, és a' jó nevelés mesterségében fok próbát-is tett Emberek; kik között egy hires Spanyol Doctor *Huárt Fános* meg-érdemli hogy ki-neveztesék, a' kik azt erőfitik, hogy csak egyedül a' jó természet segitheti az Ifjakat

kat a' mesterségekben és tudományokban való gyarapodásra, és ezen természeti szerentsés, boldog, ez vagy amaz mesterségre, ez vagy amaz tudományra való hajlandóság nélkül, akármitsoda bölts Mester hijában mesterkedik, ha minden erejét arra fordítja-is, mert soha femmire fem mégyen. Ezen dolognak meg-mutatására egy igen szép példát-is hoz elé melly ez: Ama nagy méltóságu Férfiu, és hires Orátor *Cicero*, az ő Fiját *Marcast*, a' kit minden tisztefséges tudományokra kézfitegni és nevelni kíván vala, hogy ötet ezekben annál jobban perficialhatná, Áthénébe küldött, az holott leg-hiresebb Academia vala abban az időben, és a' holott a' leg-nemesebb Tudományoknak mint egy fezke vala, bizta vala pedig ottan az akkori leg-hiresebb Philosophusnak *Cratippus*nak keze, vezérlése, és tanítása alá, és mintha nem lettek volna ottan elégséges könyvek ezen kívánt végnek el-érésére, maga-is *Cicero* irt egy könyvet, hogy az ő Fija annál jobban és könnyebben a' Tudományokra el-kézfittethesék, de mind ez femmit nem használá, és fem az Eloquentianak régulái, fem a' Philosophiának praeceptumi, fem a' Tanítóknak szorgalmatos munkálkodású, fem pedig minden nemzetekből Áthénásba egybe gyült és meg-palléroztatott Tudományu Emberekkel való tárfalkodása az ifjunak természeti ostobaságát, és erköltsbéli durvaságát femmiképen meg-nem gyözheték, és jóvá nem formálhaták. Erre való nézve az említett Spanyol tudós Doctor azt tanátsolja, hogy az Ország Elöl-járóinak alkalmas Embereket kellene válaftani, a' kik meg-vi'sgálván minden gyermeknek természeti hajlandóságát, arra a' hivatalra, mesterségre; vagy tudományra fánának és rendelnék, mellyek a' gyermek természeti ajándékival inkább meg-egyeznek. Jó! de végbe vihetetlen tanáts!

Épen

Épen ide tartozik az is, a' mit *Plato* befél *Socrates*ről, *Socrates* (ugy-mond *Plato*) a' ki egy bába Afzónynak Fia vala, ezt szokta vala mondani az ő barátinak; Hogy valamiképen az ő bába Anya; noha a' bába mesterséghez igen jól tudna, még is bába mesterségét meg-nem tudná mutatni olyan Afzóny Emberen, a' ki soha meg-nem terhesedett; ugy ő maga-is, ugy-mint *Socrates* semmi tudományt és böltsétséget olyan elméből ki-nem fatsarhat, és semmi mesterséggel ki-nem fajtolhat, melybe a' természet semmi jó magot nem vetett, és semmi tudomány gyökeret nem plántált. Erre való nézve, a' mint ugyan *Plato* mondja, *Socrates* olyan módon tanította Tanítványait, hogy füintelen tsak Kérdéseket tenne elejkebe, hogy azon kérdések által venné-ki gondolatait az ő Tanítványi Elméjeknek, mellyeknek magát Bába Doctorának lenni mondotta.

A' mint annakokáért egy felöl nyilván való dolog az, hogy természeti ajándékok, és ez, vagy amaz mesterségekre, ez vagy amaz Tudományokra való hajlandóság nélkül femmire nem mégyen akármitsoda bölts, mesterséges, és szorgalmatos, Atyai, Tanítói és Praeceptorai kéz-is a' gyermekek nevelésében, ugy más felöl a' fellyebb említett Kertézi és Kö-faragó Munkásoknak példájokból bizonyos az, hogy a' jó nevelés, a' szorgalmatos és hívséges nevelés igen sokat tézen a' gyermekekben. De feleljen-meg nékem akárki, hol vagyon az az Atya, hol vagyon az a' Tanító, a'ki ez nagy mesterséghez vagy tökéletesen értene, vagy egész hívséggel véghez vinné? Semmiről bizony inkább el-nem lehet mondani, mint erről, hogy az az Apa, az a' Tanító: *Rara avis in terris* igen ritka madár ezen a' földön. Hol vannak azok a' bölts Szülék, a' kik a' dolognak momentumához képest tudnának vagy akarnának - is gondolkodni? mert tsak

csak azzal, hogy gyermekeiket iskolába küldik, Praeceptort fogadnak, azzal alkalomra mennek, mit kíván tanitásaért, és ök-is mit akarnak adni, azzal még kötelességeket véghez nem vitték. Ama híres *Telemakusnak* Auctora *Fenelon* egy tökéletes Embert akarván formálni az Ifju *Telemakus* Hertzegből; nem talált az Emberi nemzetben alkalmas Tanitót és vezért, hanem *Minervát* a' böltsefsegnek Isten-Azfényát öltöztette Emberi formában, a' ki a' *Mentor* neve alatt tanította és nevelje az Ifju Hertzeget; Az Atyák és az Anyák közzül pedig némellyek ifju Tanitót, *novitius* Deákat keresnek, azt gondolván hogy fokáig lehet mellette Gyermekeinek, vagy más felől azért-is, hogy azt könnyebben ki-elégithetik, és azzal könnyebben bánhatnak, holott az igaz Tanitónak nem annyira ifjunak, mint tanultnak és böltznek, nem óltsónak, hanem illendő gravitással bíró okos és a' világi dolgokban-is jártas költesnek, nem annyira a' *Logici* *Syllogificatioboz* értő, mint a' szívnek indulataiba belátó, azt meg-orvosolni igyekező és tudó meg-ért Embernek kell lenni, egy szóval olyannak, a' kiben a' négy Évangélistákat tizmerező Állatoknak tulajdonságai egyszerűsmind fel-találtafsanak, t. i. az *Emberi* felidség, hogy a' keze alá bizott gyermekeknek erőtlenségihez magát tudja alkalmaztatni, és azoknak hibáit igaz felidséggel kívánnya jobbitani, Az *Ököri* erő, hogy ezen terhes munkát el-tudja birni, tünni szenvedni és hordozni; *Orofilányi* bátorság, hogy azokban való vétkeknek ki-faggatásához bátran nyuljon, és végre *Saskefelyi* magas repülés, hogy gondolatival fel-emelkedvén tanitványját magas gondolatokra foktassa, az az, a' földiekről ottan ottan el-vonván a' Lelki és Mennyei dolgokról való elmélkedésekre is fel-emelje. Egy szóval olyannak kell annak lenni, a' ki nem csak az elmét ki-pallérozni, és az igaz tudomá-

mányokkal meg-ékesíteni, hanem egyfzer'smind a' fívet-
is minden virtufra formálni, és azt minden nével neve-
zendő virtufokkal tudja és értse ki-ftaférozni. De bizony
ez-is igen ritka madár a' földön.

De minthogy épen nem az én dolgom ez, nem-is
zándékom, a' mint feljebb-is protestáltam, hogy e' nagy
Munkában az Atyáknak és Anyáknak, a' Tanítóknak
és Préceptoroknak kötelefségeket, vagy azokban való
zámlálhatatlan fogyatkozásokat elé-hordjam, elég az mostan
énnékem, hogy az Emberi fok fogyatkozás, gyarlóság,
erőtlenység és gonofra való nagy hajlandóság, még eddig
elé soha a' nevelés által ki-nem irtatott az Emberekből,
és ez által soha-is egézfzen ki-nem gyomláztatik.

Feljebb tett ígéretem fzerént annakokáért ki-mondom
én azt a' rémédiumot, vagy azt az utat, melly által
az Ember a' természeti vezettségéből annyira ki épülhet,
hogy az ISTENnek a' Kezdetben belé-nyomott, de a'
gonofzságtól nagyon meg homályosított fzenséges ké-
pe ujjabban ki-tettzik benne, és egy olyan teremtet ál-
lattá változik, melly minden földi teremtet állatok fe-
lett való méltósággal méltán ditsekedhetik, ugy-mint a'
mellyek a' böltséfséggel és okofsággal fénylő lélektől
meg-fosztattak, ő pedig a' földi bajos, és unalmas élet
után örökké tartó és ditsőséges Élettel ajándékoztatik-
meg.

Nem egyéb pedig ez az ut, hanem a' mint ma-
gatok-is tsalhatatlanul tudhatjátok, az igaz Vallás és az
igaz Kegyefség, amannak igaz fzeretete ennek fzo-
rgalmatos gyakorlása. Ez az, a' mi az Embert böltsé, böl-
doggá, álhatatofsá, tífzefségre méltóvá tézi. Híjába ke-
refi ezt az állapotot az Ember másutt. Nem találhatni
fel ezt, sem e' világ nagygyainak pompás palotáiban,
sem a' Tudófok tanuló házaikban, sem más helyyeken
R a' föld

a' föld kerekiségében az Kereftyének oskoláján kívül. Találhatunk ugyan a' Philosophufoknál, sőt a' régi pogányok között-is igen szép morális Törvényeket, de azok olyan ferte-fejjel vagynak el-hányva, hogy azokból fo-ha egy olyan bizonyos Systemat nem lehet formálni, melly az Embernek minden tselekedeteiben olyan finor-mérték lehetne, melly az Embernek tökéletességre, és boldogságra törekedő halhatatlan lelkét meg-tsendefithet-né és egészen meg-nyugtathatná. Mert ugyan-is mitsoda jutalmat ígérnek azok? Ez rövid életnek javait-é? Hízem ezt önnön magok fűntelen való félelemmel, bizonytalansággal tellyesnek találták. A' jövendő életnek boldogságát-é? Hízem ez iránt is fűntelen való kétel-kedéssel, kétszégeskedéssel, küzködtenek. Ha jövendő Életet képzeltenek-is, arról ugy álmadoztanak, hogy a' tellyes volna testi és tsiklándoztató gyönyörőségekkel, mint ma a' *Mahomed* követői - is vélekednek. Ha azon Philosophufok javallották-is az Embereknek, hogy indulatait és kívánságait verkezzék-le, és mondjanak-le az ideig tartó dolgokhoz való ragazkodásról; de mitsoda jót ígertenek azon testi gyönyörőségek helyyet, melyekből le-akarták őket verkeztetni? Semmit nem egyebet valami okralan Stoikusi érzéketlenségnél, vagy valami külső fines és tsalárd betsülettel való ditsekedésnél. Az igaz virtusnak eredetére jutottak-é? A' fívet kíván-rák-é, és tudták-é annak sebeit gyógyítani? De a' Kereftyén Vallás, és annak finor mértéke, a' jól-tévo és könyörülő ISTENnek ki-jelentetett fent akarattyában való Törvényének mind annál végheterlenül tovább mé-gyen. Meg-van ebben valamit az Embernek kell tsele-kedni, meg-van ebben miről gondolkodjék? hová tzélo-zon? mitsoda virtusokban gyakorolja magát? hogy hal-hatatlan lelkének tökéletességre és boldogságra vágyódó kíván-

kivánsága, és reménysége bé-teltyesedjék, az ő számára kézfittetett jövendő bódog Életben. Ha ez tölle e' világot némü-némü tekintetben el-tíltya, arra tze-loz, hogy ez által halhatatlan lelkét ditsőségesebb és állandó bódog állapotnak kivánságára fordítsa, ha azt parantsolja, hogy mondjon-le e' jelen való világról, azzal arra tze-loz, hogy még itt kóftoltsaffa-meg a' jövendő Életnek édesfégét.

Oh ditsőséges Menyből szállott Tudomány! Oh örökké való bódogságra vezető egyenes ut! Melly bódog vólna az Emberi nemzet, ha ezt követné! Képzeltetek kérlek Sz. H! egy olyan orfágot, mellynek minden lakoffi az ISTENnek ezen ditsőséges Törvényeit, a' Kerefityén Vallásnak minden reguláit egyaránt és azoktól való el-távozás nélkül követnék! nem merő paraditsom lenne-é ez az Orfág, mellyből az irigység és a' gyüöltség, az utálatos és fertelmes bujaság, az álnokság és a' tsalárdság, a' lopás, ragadozás, gyilkosság, és egy szóval minden gonofság örökös fám-ki-vetésben küldetvén, azok helyett a' fzeretet, egyefség, kegyefség, és minden nével nevezhető virtufok, egy máffal egybe ölelkeve, és vigadozva mulatoznának! El-jő még valaha, mikor a' véghetetlen böltsefségü ISTENnek tettik, az a' ditsőséges Orfág, mellyet az igaz Hívek minden-nap ohajtanak mondván: *Föjjön-el a' te Orfágod.*

De félben szakasztom e' ditsőséges dologról való elmélkedést, mert fiernem kellett ezen Befédemnek egyik nevezetes tzeljáról való elmélkedésre. Azt mondtam vala tudnillik fellyebb, hogy a' halhatatlanságra kézfittetett Léleknek vagyon egy olyan tulajdonsága, melly fzerént e' gyarló Testből mint valami Tömlötzből jobb Életre vágyakodik.

Látták a' régi Pogányok-is, tapasztalták a' *Ma-bummedánusok*-is, a' léleknek ezen tulajdonságát, és azért költöttek-is ez Élet után valami olyan gyönyörűséges helyeket, mellyekben mind örökké való vigaságban képzeltek és képzelik az oda által költözött lelküket, de ezen ő mulató helyekről való beféddel az időt veztegetni éppen nem akarom, hanem csak kívánom követni, a' mit itten magamnak tzelul fel-tettem.

E' tzelomra pedig fundamentumul vetem a' léleknek halhatatlanságát, mellyre az ISTENTől minden bizonnal teremtetett, és a' melly ellene mondhatatlan erősségekkel annyira meg-is bizonyított, hogy ezek ellen senki más ellene nem-is mondhat, nem-is mond, hanem vagy a' testi böltsefségtől fel-dagadott Kevéllyek, hogy másoktól magokat meg-külömböztetsék, vagy valami titkos és fívekben lappangó gonofságban ufkáló Emberek, a' kik nem örömeft halják a' jövendő Életről való tudományt; annak büntetésétől hitel felett való módon rettegván, a' büntető poklot tagadják, mert attól igen irtóznak, arra magokat érdemefeknek lenni itélvén, az örvendező paraditsomat pedig azért, mert irigylik másoktól a' böldogságot.

Hogy mindazonáltal ezen fundamentom, a' melyre építeni akarok, annál erőfőbb légyen, elé-adom, de csak igen summáson és 3. *Classifokra* fzerítva azon erősségeket, mellyekkel e' léleknek halhatatlansága nyilván való bizonyásra hozattatott a' Tudófoktól.

Az első Erősség véterett a' léleknek minden matériától üres természetéből, melly fzerént a' lélek semmi erővel el-nem rontathatik, rézekre nem ofzolhat, és így halhatatlannak kell lenni.

A' második véterett a' léleknek belső érzékenységeiből és vágyódásából, az az, abból a' fzereretéből
mely

melly ézerént a' maga lételet erőffen ézereti, a' maga femmire való lététől erőffen irtózik, a' maga halhatatlanságát rementi, melly reménységgel nagyon táplálja - is magát, érezvén magában mindenkor valami különös belső örömet, mikor a' virtust gyakorolja, ellenben pedig nagyon nyughatatlankodik, mihelyt valami tilalmas és rut vétet tselekedett.

A' Harmadik erőtség vétetett ama' Fő tökéletes és fő Valóságnak az ISTENnek természetéből, a' kinek igazsága, jósága, böltségsége és igaz mondósága mind a'ria vezérel, hogy a' lélek örökke tartó és halhatatlan légyen.

Ezek felett nem kitsiny erőtség az-is a' léleknek halhatatlanságára, hogy az züntelen elébb elébb mégyen a' tökéletességben, noha azt soha vóltaképen el-nem érheti. Ki képzeldhetné azt, hogy a' lélek, a' ki annyi és fok tökéletességekre alkalmas, 's a' virtusban és az esméretben véghetetlenül tovább tovább mehet, 's még-is tsak hamar azután-hogy teremtetett, femmivé légyen? Ezen ő alkalmas vólt és fok féle dolgok esméretére való *capacitása* minden bizonyos tzél és vég nélkül a-dattatott-é nékie, és nintsen-é annak femmi házna? Egy oktalan állat bizonyos gráditsára el-jut a' tökéletességnek, mellynél töbre soha nem mehet. Tsak kevés idő, kevés Eztendők alatt minden *qualitásokra* el-juthat, a' mellyekre tsak alkalmas, és ha fel-tézszük, hogy fok száz ezer eztendövel tovább élhetne mint a' mint élhet, még-is ezen oktalan-állat akkor-is tsak a' lenne az ő *quallitásira* nézve mint ma. Ha már az Emberi lélek-is így határozottatott vólna-meg az ő esméretében, hogy femmiképen ő-is bizonyos eztendőkön túl tovább tovább nem mehetne, gondolhatná inkább valaki, hogy ő-is lassan lassan meg-foktathatnék minden perfectiótól, és egy-

fer csak femmivé lenne. De hihető-é? hogy egy gondolkodó, egy okoskodó valóság, a' ki minden-nap ujjabb ujjabb esmerettségre juthat, és a' ki egy tökéletességről másra emelkedik, kiváltképen a' ki mindennap az ő Teremtőjének ujjabb ujjabb munkáját szemléli és véghetetlen böltsétségének, jóságának, és határ nélkül való hatalmának ujjabb ujjabb jeleit tsudálja; föületése vagy támadása után csak hamar el-enyézfzen, még pedig akkor, mikor értekeződésének kezdetében vagyon?

Az embernek, ha természeti állapotjáról gondolkodunk, úgy tetszik, mintha ő csak azért küldetett volna a' világra, hogy a' maga nemét szaporítsa és propagálja. Ennek ha successora föületik, ő maga azonnal elvonnya magát és helyét maradékának hadja, és a' mint *Horatius* mondja, a' világi jokkal való élése néki nem örökös, egyik maradékát a' másik váltya-fel, mint láttyuk a' vízben, hogy egy hab után más hab vagy más víz hömpölyödik elé

*Sic quia perpetuus nulli datur usus, et haeres
Haeredem alterius, velut unda supervenit undam.*

e' tekintetre nézve, nem mondaná senki, hogy ő az életnek javaival való élésre föületett volna, hanem csak arra, hogy azon Életét máffal közölje, és másnak adja által. E' nem tsuda az oktalan állatokra nézve, a' kik a' mi hasznunkra teremtettek, és a' kik a' magok életüket hamar bé-vegezhetik. A' fellyem-bogár, minekutánna nyugvó hajlékát vagy koporsóját meg-kötötte, pillangóvá változik, tójáfait meg-tolja, és meg-hal. De az Ember, ez a' nemes állat, azon esmeretnek grádusát soha el-nem érte, mellyre vágyódott; arra ideje nem volt, hogy minden indulatain gyözedelmeskedhesse; hogy

zívét és lélekét a' virtusban meg - erősíthessé, és hogy természetének tökéletességére el-juthasson, imé immár a' játék néző helyről eltűnik. A' végzetetlen böltsességű Teremtő, formálhatott ilyen szép teremtett alkotmányt, ilyen alávaló tzéllal? Gyönyörködhetik - é ilyen értelmes állatot teremteni ilyen rövid időre? Adna - é ilyen szép talentumokat csak a' végre, hogy azokat el-ássa, és öntött volna - é belé olyan nagy dolgokra való kívánságot? csak a' végre, hogy azokat lehetetlen légyen bé-tellyesíteni. Hogy tanálhatnók - fel az Embernek formáltatásában azt a' tsudára méltó böltséfséget, melly minden munkáiban tündöklék, ha e' világi élet nem valami más. Életre kézfítő oskola volna; és ha nem hiszük azt, hogy ezen okos teremtett állatoknak minden egy - más után hirtelenséggel következendő maradékai ez világi Életben csak első kezdetét vészik az ő lételeknek, és majd által plántáltarnak boldogabb helyekre, hogy ottan ditsőséges és vég nélkül való életet éljenek? és az ISTENnek tsudálatos dolgairól való eszméretben tovább tovább nevedjenek, és örökkön örökké azokban örvendezzenek.

Alig nyujthat a' vallás kedvesebb, és minden e' világi történeteken való győzedelemre alkalmasabb dolgot, mint; hogy a' halhatatlan lélek örökké elébb - elébb mégyen az ISTEN dolgainak és tsudára méltó Munkáinak eszméretében; Mi egyez - meg inkább a' halhatatlan léleknek azon természet szerént való vágyódásával, mint az, mikor a' lélek képzeli, hogy ő föntelen ujjabb ujjabb erővel nevededik, az Eszméretben, Virtusban, és ditsőségsben. Mit mondok? Nem kedves dolog lézen - é az ISTEN szemei előtt - is az, hogy ezen okos teremtett állatot szemléli, minden - nap tovább tovább ékesedni, és ditsőséges hasonlatosságához inkább inkább közelíteni? Ama di-

ditsőséges *Kérubimok*, kik az ISTENT fűntelen szemlélik, jól tudják hogy eljő valaha az az idő mellyben az Emberi lélek olyan tökéletes lézen az esméretben mint önnön magok, és noha ök - is az esméretben fűntelen nevednek, de még-is valaha meg-esik az, hogy az Ember-is a' ditsőségnek arra a' grádsára jut, a' mellyben ök vagynak. Ezen örvendetes örökké valóságnak, melynek el-érésére való kívánság, természet szerént bé-óltatott a' lélekbe, tsak tsupa neve-is eléggé bizonyítja, hogy az arra kézfittetett, az örökké élő és hatalmas Teremtőtől, hogy azzal éljen az Ember-is, a' ki olyan okos lélekkel ruháztatott-fel, mellynek tehetségei véghetetlenül nevedhetnek, és a' melly tehetségekkel jól vagy gonofzul való éléssel, magát az Ember vagy örökös bóldogtalanságba, vagy örökös bóldog állapotba ejti. Lárták ezt ha nem bizonyos és tántorgás nélkül való reménységgel-is a' régi pogányoknak bóltsei, a' kik közzül elég, és szabad - is, légyen emlitenem *Plátót*, a' ki ezen halhatatlanságról igen ditsőségesen okoskodott. Nem álhatom-meg itten hogy ne emlitem ama' hires *Catót-is*, a' ki hogy a' gyözedelmes *Julius Caesarnak* kezében ne esék, magát minekelötte erőszakos halállal meg ölte volna, a' *Plató* írásaiból a' lélek halhatatlanságáról így beféllett: Jól vagyon *Plató!* ugy kell annak lenni. Másképen honnan fármaznék az Emberben, ez a' kedves reménység, ez a' vágyakodó kívánság, és a' halhatatlanságnak ez a' fűntelen való várása? Honnan fármaznék ez a' belső félelem, az a' titkos irtózás a' semmiségre való vízfű-esés iránt? Honnan van, hogy a' lélek retteg, mikor a' maga el-romlásáról gondolkodik? Nem más bizony nem más; hanem az ISTEN tézen ezzel bennünk bizonyágot, hogy van jövendő Élet, vagyon olyan örökké-valóság, melynek vége soha sem lézen. Oh melly kedves

ves gondolat ez, de egyfesz'smind irtóztató gondolat-is! Ha vagyon valami leg-felsőbb hatalom, (és ezt az egész természetet minden munkáiban fel-főval kiáltja) szükség hogy az kedvelje a' virtúst, és hogy valakit a' fzeret, bóldog-is légyen. De mikor és mitsoda helyen lézen ez? Látom hogy ez a' világ *Caesar'* kedvéért teremtetett. El-fáradtam ezen gondolatimban. (Ekkor kezébe vézi *Cato* a' ki vont fegyverét) Szükség, hogy ezen fegyver azoknak végét szakázza. Így már kétferezesen va gyok fel-fegyverkezve. A' halál és az élet, a' Méreg és annak orvofsága forognak előttem. Ezen fegyver egy fempillantásban végét szakázza életemnek; De ez a' lélek; mellyel okoskodom azt mondja, hogy ő soha meg-nem hal, Ez a' lélek bizonyos lévén a' maga léte iránt neveti a' fegyvert, A' Tsillagok el-veztik fényefségeket, maga a' nap-is annak idejében meg-homályosodik, sőt a' Természeti-is az Eftendőknek terhe alatt meg-görbed; De te! Én lelkem! halhatatlan ifjuságban mind örökké ékeskedel, és sem az Elementumoknak egy másba való ütközetei, sem a' Testnek közönséges hajótörése, néked semmit nem árthatnak. Ide tézem ezen igen gyönyörőséges gondolatokat Deák Verseken - is, minthogy azoknak szépsége azt meg-érdemli:

*Sic! sic se habere rem necesse prorsus est
Ratione vincis, do lubens manus Plato!
Quid enim dedisset, quae dedit frustra nihil,
Aeternitatis insitam cupidinem
Natura? quorsum haec dulcis expectatio;
Vitaeque non explenda melioris sitis?
Quid vult sibi aliud iste redeundi in nihil
Horror, sub imis quemque agens praecordiis?
Cur territa in se refugit anima, cur tremis*

Attonita quoties morte ne pereat timet?
 Particula nempe est cuique nascenti indita
 Divinior, quae corpus incolens agit;
 Hominique succinit; Tua est aeternitas:
 Aeternitas, O! lubricum nimis aspici,
 Mixtumque dulci gaudium formidine.
 Quae demigrabitur alia hinc in Corpora?
 Quae terra mox incognita? Quis orbis novus
 Manet incolendus? Quanta erit mutatio?
 Haec intuenti spatia mihi quaqua patent
 Immensa; sed valiginosa nox premit,
 Nec luce clara vult videri singula.
 Figendus hic pes, certa sunt haec hactenus,
 Si quod gubernet Numen humanum genus,
 At, quod gubernet, esse clamant omnia.
 Virtute non gaudere certe non potest,
 Nec esse non beati; qua gaudet, potest.
 Sed qua beata sede? quove in tempore?
 Haec quanta quanta terra, tota est Caesaris.
 Quid dubius haeret animus usque adeo? brevi
 Hic nodum hic omnem expediet. Arma en induor

(Eni manum admovens.)

In utramque partem facta, quaeque vim inferant,
 Et quae propulsent! Dextera intentat necem
 Vitam sinistra. Vulnus haec dabit manus,
 Altera medelam vulneris: Hic ad exitum
 Deducet, ictu simplici, haec vetant mori.
 Secura ridet anima mucronis minas,
 Ensesque strictos interire nescia,
 Extinguet aetas sidera diuturnior,
 Aetate langvens ipse sol, obscurius
 Emitteret orbi consenescenti jubar.
 Natura et ipsa sentiet quondam vices
 Aetatis, annis ipsa deficiet gravis.

At tibi

*At tibi juvenus, at tibi immortalitas,
Tibi parva Divum est vita. Periment mutuis
Elementa sese et interribunt ictibus;
Tu permanebis sola semper integra,
Tu Cuncta rerum quassa, cuncta naufraga
Fam portu in ipso tuta contemplabere,
Compage rupta, corruent in se invicem
Orbesque fractis ingerentur orbibus,
Illaesa tu sedebis extra fragmina.*

Ditsőséges gondolatok ugyan ezek, és ha egy felől mutattyák-is a' jövendő örök életről való reménységet, és az abba az örök életbe jutathatásra való kívánságot fényben bizonyítják-is, de ha az igazat meg akarom vallani, nem látok ezen reménységben, nem látok ezen kívánságban egyebet; hanem a' reménységnek állortzája alatt valami kétségsben esést, mert tsupán csak maga az okosság nem ferezhet a' költöző léleknek semmi tsendes nyugodalmat, ha egyfőrsmind bizonyoson-is nem tudja, ki költözése után mivé lézen, és hová megyen, és ha egy felől a' maga lételet megtartani törekedő és tökéletességeit nevelni vágyakodó lélek reméni-is valami jövendő életet, de a' Kerefityén Vallásnak segedelme nélkül, csak bizonytalankodik, csak hánykolódik, és *Aristóteleffel* edgyütt kéntelen mint egy ilyen főkra fokadni: *Quo vadam nescio? Ens Entium miserere mei!* hová megyek nem tudom? fő valóság! könyörülj én rajtam. És így csak a' Kerefityén Vallásnak világánál járókban taláztatik-fel egész mértékben ezen halhatatlan léleknek a' jövendő örök életre való jutásnak kívánsága. Igaz dolog ugyan hogy ezen Emberekben-is, mind a' Termézet, mind a' józan okosság, mind pedig még a' vallás-is bizonyos tekintetben, azt sugarolják mint egy a' léleknek, hogy

S 2

e' je-

e' jelen való Életet fzeresék , és ahhoz ragafzkodjanak-is; de ugyan ezen principiumok egyfzer'smind olyan okokat-is adnak elé, mellyek az innen való el-költözésre a' lelket ottan ottan ferkengetik-is; Ne láttasék ez a' dolog, fenki elöt egy mással fzemtöl-fembe ellenkezni, mert ha ezen okok egyfzer jól meg-fontoltatnak, éppen *convincens*, meg-gyözö okoknak taláztatnak, és ha ez iránt az Emberek némellykor kétségeskednek-is, az Elmének keskeny határa az oka.

Azért fzereti az Ember természetfzerént ezt az Életet, mert a' maga létét láttatik félteni, fél hogy gondolatinak egybe kötött lántzai el-fakadnak, fél hogy a' világofságból fetéttségbe, munkásfágból dologtalanságba, söt vannak némellykor olyan fzezpillantásfok-is, tudnillik fzorongattatásfai és hihetetlenségei között, hogy attól fél, ne hogy a' létefből femmiségre jusson. Ha meg-nézi ugyan-is az Ember, a' halál után az Emberi Testet, ha annak el-rotadását és porrá válását, meg-tekinti; fel-borzad és meg-irtózik mint egy, midön láttya hogy a' testi gyönyörüségeknék ez a' fezfke 's'ezen fzeép mühelye el-bomlott, azt gondolja, hogy már az Ember egézfzen oda lett. Ha mindazonáltal az Ember a' dolgot fontoson meg-gondolja, ha meg-vi'sgálja fzorgalmatoson, és fzoroffan figyelmez a' maga hafnának, kívánságának és félelmének rzéljára, nyilván ki-tettzik hogy ez nem a' természet fza. Mert ha tsak vak és ostoba tudatlan, fzántfándékkal nem akar lenni, nem hiheti-el, hogy a' Test az a' mi gondol, a' test az a' mi érez, a' test az a' mi okoskodik; ha önként való tévellyéfböl azt nem kívánnya tartani, hogy az egézf Ember tsak valami machina; mellynek belsö alkotásából állana mind a' lélek, mind ez élet, éppen nem nézheti a' halált valami bontó, törö és rontó Valóságnak, hanem tsak olyan nem tudom minek, melly miatt a' vérnek

vérnek folyása a' Testben meg-fűnik, a' lélektét - vétel el-mulik, egyéb mozgások meg-állapodnak, de azt éppen nem teheti hogy a' rézekből nem álló léleknek Munkáit, egyben gyűjtött gondolatait, okofságát, bőltsétségét, értelmét, kívánságait el-ronthassa, el-bonthassa, és semmivé tégye. Nohát ha e' részben semmit nem félhet az Ember, nem is láthat semmit egyebet az halálban csak valami tsupa el-költözést. Ez az *ÉN Magam*, a' mit igen szeretünk, ez az *ÉN Magam*, mellynek el-veftéfe irtóztat bünnünket (Figyelmezzünk jól reá) *Ez az ÉN Magam* mondom, nem ez a' Test, nem ez a' Vér, nem ezek a' Tsontok, nem ezek az inak, nem ezek a' külső Figuránkban való, és ki-láttzó vonogatások; mert mind ez, nem egyéb, hanem csak köntös, vagy valami lakó és mulató Ház, valami vendég-fogadó szállás; Ez a' mi *Magunk*, vagy ez az *ÉN magam*, bizony nem egyéb, hanem a' mi gondolkodik, okoskodik, előre-lát, és a' ki magát esmérí 's tudja, mitsoda, kitsoda. És mivelhogy ez, a' Testnek el-bomlásai alá nem temettethetik, véle együtt a' Koporsóban nem zárattatik, ebből következik, hogy az halál éppen nem olyan a' mint közönségesen azt képzeljük, sőt el-mérem azt mondani, hogy kevés külömbség van abban, hogy nékem vagy néked Testéből valami kitsiny részetske ki-esik, egy vagy két haj fál, fejemről 's fejedről le-esik, és abban, hogy a' lélektől a' Test egészen meg-válik.

Másunnan töldott gondolatok annakokáért azok, melyeket mi ragasztottunk a' Halálhoz, mintha a' valami Tündér, valami tsuda, ragadozó, és faldokló állat volna: Ezen rettegések éppen olyan gyermeki félelmek, a' minémüek között szoktunk lenni egész életünkben, Nintsenek ezen rettegések a' Termévtől, nem másunnan származnak azok, hanem csak tsupa praediciumból.

De tovább mégyek, és azt mondom; hogy ha a' Termézettől magától tanátsot kérdünk, maga az int, és hívogat bennünket az el-költözésre, és maga mutatya, hogy valósággal a' jobb minékünk. Mert ugyan-is minden nagyítás nélkül, mi valósággal a' mi Életünk? Nem ezer meg ezer nyavallyáknak, erőtlenségeknek, nyomoruságoknak, unalmoknak, és keferüségeknek egybe tsoportozott gombolyogja-é? Mit nyér az Ember véllé, ha tovább élne-is, mint a' mennyit él? Hízem a' mit e' világnak fényes piattzán ma szemlélünk, hólnap-is vallyon nem azt látnók-é, vagy ha van-is abban némellykor valami változás, vallyon a' tegnapi előtti decoratioja nem febb volt-é a' tegnapiánál, a' tegnapi a' máinál, és így a' holnapi még olyan se lehet mint a' máj? Miért kívánczik hát hólnap-is olyan dolgot látni a' mit tegnap, tegnap előtt már látott, és miért ne vágyódnék inkább látni a' jövendő Életnek decoratioit, mellyet soha-is unalommal nem fog látni? Mit szeret az Ember annyira e' világi Életben? Talám a' terhet és a' naponként inkább nevedő bajt szereti hordozni? De mit mondok! nem a' Terhet szereti az Ember, nem a' bajt, hanem Tíztes hivatalát, hanem kintsét, józágát, és gazdagságát, vagy testi gyönyörüségeit. Tíztes hivatalát? hízem a' tellyes gondokkal, nyughatatlansággal, és fűntelen való rebegéssel, ennek felette azzal tsak irigyeit, gyűlölöit, rágalmazóit szaparította. Kintsét és gazdagságát? Hízem ez tsak gyötrődés, és ha azzal élni nem tud, vagy nem akar, nem egyéb hanem a' léleknek kinnya és olyan kinzó szerzéma, *mellynél kinosabbat Falaris sem talál*; sőt ha vóltaképen az el-zárt kintsről gondolkodunk, mind-egy, az akár kö, akár arany légyen. Testi gyönyörüségeit? hízem e' gyalázatot; utállatóságot, kinos gyötrelmeket, tickos és vefedelmes

nya-

nyavallyákat fokott fűlni. Az ilyen állapot természet férent, nem kedves, nem szeretetre méltó, és valakik ehez ragafzkodnak, vagy nyilván való hihetetlenségből tselekezik, nem gondolván semmit a' jövődő Élettel, vagy ha azt hízik-is, de rettegnek, hogy az, ő nékiek ilyen el-tévelyedésekért kínos és örökké tartó gyötrellemmel tellyes lézen. A' Termézet annakokáért az ilyen élettől való meg-válást, és attól való el-fakadásnak kívánságát helyben hadja és javalja, a' józan okofság pedig, azt még annál-is inkább neveli és öregbiti az Emberben. Lásuk-meg tehát miképen tselekezi ezt a' józan okofság?

Azt tselekedte a' véghetetlen tökéletességű UR ISTEN, hogy az Embernek itt a' Földön való lakása méltó légyen az ő Felsege Méltóságához. Ez a' világ egy olyan, ISTEN tsuda dolgaival bé-tölt theatrum, mellyeket a' leg-méllyebben böltselkedő, és elmélkedő Ember-is foha ki-nem merithetett. Ostoba elméjü és háladatlan szívü Ember az, a' ki meg-nem esméri és meg-nem valja, hogy az ő fűletésének első szempillantásától fogva, életének utolsó pertzentéséig az ISTEN meg-nem fűnt velle jól tenni, és jóságának sok fínü jeleit velle közleni. Azon szempillantásban azért, mellyben e' roppant világnak fel-ékefittetett ábrázatja az Ember feme elöl el-tűnik, a' mellyben a' halál a' superlátot feme eleibe huzza; a' józan okofság, melly az ISTENnek az Emberrel egéf életében közlött jó téteményét eleibe rakja ő néki, nem azt diktálja-é, hogy lehetetlen, hogy ez a' jól tévő ISTEN egyfzeribe oda hadja az Embert, és hogy fűntelen tartott jó téteményei után az Embert az örökké való fetéttségnek rettegéseibe belé vesse és hanyat-homlok belé tafittsa. Ilyen tselekedete ISTENnek, ellenkeznék, nem tsak addig az óráig való tulajdon tapasztalásával az Embernek, hanem ellenkeznék főképen azzal a' belső érzékenységgel,

gel, azzal a' kívánsággal és reménsséggel, mellyet magától vett az ISTENTől, és a' melly reménsséget, kívánságot, az ISTEN tökéletességeinek sérelme nélkül, tellyességgel nem-is lehet tsalárndnak vagy tündérefnek gondolni.

Ezen dolognak meg-gondolásából következik elsőben, hogy az Halál a' mi lételünket el-nem rontya, hanem tsak azt a' két különböző természetü részünket szakasztja vagy választja el, mellyből egybe szerkeztettünk, másodszor, hogy ezen el-válás az értelemmel ékeskedő teremtett-állatnak nagy hasznára szolgál, a' ki minekutánna meg-esmérte, szerette és imádta az ő jól-tévő ISTENét, egész bizodalommal hadja-el már e' világot, és ezen ő nálla le-tett drága kintset, a' lelket, az ő ISTENének kezébe jó kedvel ajánlja.

Hogy pedig végtére a' Vallás is, egy olyan kutfő légyen, melly az el-költözésre való kívánságot az Emberben gerjeszse és nevelje, azt fükségtelen lenne hofszafon mutogatni, mert a' Vallásnak egyik meg-különböztető bélyege, és egy nagy ereje ennek abban áll. Itt-is igen tágas és kies mező nyilék-fel előmbe, de erre most ki-nem térhetek; hanem emlitem a' Keresztýén Vallásnak tsak azt az ígérétét, mellyel biztat, hogy a' hívő Ember, az Halál után a' KRISTUSSal együtt léfzen. Ugy tetfzik, hogy nem-is kívántatik ennél több arra, hogy az Embert egész kívánsággal bé-töltse ezen örvendetes órára való el-jutásra.

Két dolgot fokott inkább az Ember sajnállani, mikor ez Életből ki-kell költözni, u. m. azt a' kedves atyafiságos kötelet, melly meg-fakad az halál által, és azt a' jófágot, melytől meg-válik. De az Emberi nemzet Idvezítője mind ezt véghetetlenül ki-pótolja és fellyül mulja. Mik azok a' kedves és nyájas kötelek e' firalom völgyében? A' vérségnek és barátságnak kötelei-é?

De

De az ISTEN Fiával; a' mi Fejünkkel, a' kinek hivekül tagjai vagyunk, nem fzarosabb atyafiságunk és barátságunk vagyoni é, mint azokkal a' gyarló és kevés ideig tartó földi Emberekkel. Nem a' mi testünköl való Test, nem a' mi tsontainkból való tsont-é, nem a' mi Völegényünk-é ez a' mi érettünk Testben öltözött ISTENnek egy fülött Fia, a' ki véghetetlenül nagyobb fzeretetét közlörte mi velünk mint az egész világon lévő atyafiaknak és barátoknak ferege. Az a' keserves butsu vétel, mellyel a' haldoklók az ö körülörte lévő és fírankozó atyafiságtól butsut véznek, egyfzer'smind ezekbe juttatja nékiek, hogy ha ezen kedves atyafiságot el-hadják, ahöz mennek, a' ki az ö ábrázattyának kedvesfégével és gyönyörüségeinek kövérségével meg-elégíti, söt bé-is tölti öket.

Vagy talám a' mi javainkra, jófágainkra, tífzes hivatalainkra nézve ragafzkodunk az Élethez? De az A-Háznak ezen hatalmas és gazdag Királya, nem véghetetlenül ki-potolja-é odafel, azt a' mit itt alatt el-hagyunk? nem ö egyedül öfzogatója-é a' Királyi, Fejedelmi Székeknek, páltzáknak, és a' ki befélhetetlen örömnék. Ha egy fzegény és fok féle bajokkal küfzködö Ember az ö nyugodalmas, kunyhóját fokföx nem tserélnéfel a' Fejedelmi fényes palotákkal, azon nem lehet tsudálkozni, mert van olyan józan elme benne, hogy meg-tudja gondolni, hogy ezeknek fényefsége a' töredékeny üveghez hafonló, és az-is hirtelen oda lehet; de az olyan Ember, a' ki már egész életében próbálta, és tapafztalta, melly igen mulandók a' világnak minden javai, és még-is törödjek azon és busuljon, hogy azokat a' halhatatlanságnak koronájával tseréli-fel, az épen balgatagság, és tsak azokon eshetik-meg, a' kik hitetlen és gonof életekkel minden jussokat el-vefztették ezen ditsös

T

séges

séges nyereséghez való praetensiójoknak, és a' kiknek fűkségesképen rettegni kell az ö utolsó órájoktól.

Igen helyesen tartatik ez az élet bujdosásnak, ez a' Föld, firalom völgyének, és keserves fámkivítés helyének, itt tsak bujdosó minden Ember, itt mint valami fázaz és víz nélkül való pufuta, fámkivítésnek helyén jár, és bódorog minden hívő Ember, a' ki Mennyei Polgárnak méltán neveztetik az Apostoltól. Hát nem kívánkozhatik-e minden Ember el-költözni e' firalomnak völgyéből? nem kell-e vágyódni a' Mennyei Polgárnak, a' hívő Embernek, a' maga tulajdon Hazájába? nem kell-e óhajtva várni azt a' salvus conductust, azt a' szabadságot, mellyel e' Hazába való bé-költözödére engedelem adattatik? Egy szóval minden Keresztyén Ember nagy és kitsiny, öreg és ifju, gazdag és szegény, Ur és Szolga nem kívánkoznék e' kies és bódog helyekre, nem kell-e ottan ottan fájában forgatni: *Kivánok e' gyarló Testből el-költözni, kívánok és vágyódom a' Krisztussal lenni, mert a' mindeneknél jobb.*

De ideje immár hogy befédemet fordítsam Te reád Ifju Nemes Mennyei Polgár, B. BÄNFFI LÁSZLO Urfi! fómoru elmélkedésemnek közelebről való tzéljára: Te halhatatlanságra teremtetett Nemes Lélek, mert midön tégedet füllitlak, nem el-alutt Testedet értem, hanem ditsőségre által viterett Lelkedet, a' te Nemes Lelked tudnillik az a' *TE*, a' kit méltán meg-füllithatok, minthogy az el-nem alutt, hanem él és ditsőséges halhatatlanságra már bé-jutott. Nem kívánf-e fómra figyelmezni Szerelmes Tanítványom? a' ki kilentz eztendeig fómra figyelmetesen halgattál, intéseimre, tanításaimra, tanátslásaimra engedelmes, nyájas, kedves hajlandósággal vóttál. De mit tselekezem! nem kívánhatom azt te tölled, hogy fómra többé figyelmezz, a' ki immár olyan

lyan Tanítóra akadtál, a' kinek te hozzád nyújtott egy
szava, életet ad életedhez, és ditsőséges bődög örömet
halhatatlanságodhoz. Mitsodások ezen mi fetéttéssel
körül kerítettett és homályos felhőkkel bé-borított Os-
koláink, ahoz a' Mennyei Tudománynak fényességével
meg-világosított Académiához képest, mellynek Tagjai
közé ilyen ifju korodban bé-avattattál, hogy ott az
Élő ISTENnek e' világ igazgatásában való böltsefségét
közelebből szemlélhesd, és azt a' ditsőséges Politziát
ki-tanulhassad, mellynek réguláival az ott lakó Mennyei
Polgároknak szép Vároffa gyönyörűséges rendel igazgatta-
tik. Ide kívánkoznál-e vizsza a' mi Oskoláinkba? hiszem
itt, *Thessaliam nox omnis habet*, e' mi háboruságos Váro-
fainkba-e? hiszem! *hic sunt quidquid discordia iussit*, oda
jutottál te immár az hová mi mindnyájan vagyakodunk,
bé-érkeztél már abba a' bődög Hazába, a' mellybe ki-
vánkoztál, mihelyt e' földi Hajlékoknak romlandóságokat
ki-tanultad.

De nem fáraztok én fenkit-is ezen dologról való
és minden e' világot jól esmérő Embernek önként magát
elé-adó és fogyhatatlan el-mélkedésségekkel, mert velem e-
gyütt mindnyájan jól tudjátok, a' halhatatlanságra teremte-
tett Leleknek azt a' vágyódását, melly szerént a' tö-
kélletességre való el-jutásra igyekeznek, melly tökéletessé-
get mivel e' földi Életben fenki el-nem érhet, kinek-
kinek meg-fordul az ezében, hogy ugy kellefsék e' világi
életét folytatni, hogy ö-is azon bődög Hazába való bé-
meneteltől ki-ne zárattassék, és annak ki-bezélhetetlen
javaival való éléstől, el-ne rekesztassék.

Szóllok azért, végezetre ezen halhatatlanságra bé-
érkezett Mennyei Polgárnak Báró Ifjabb Lofontzi BÁNF-
FI LÁSZLO Urfinak e' világi Életre lett fármazásáról,
hamar el-folyt Életéről, és e' szemetes földről lett el-

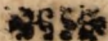
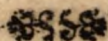
költözéséről. Származott tudnillik ezen mostani Szomoruságunknak Matériája, a' fényes Méltóságú BÁNFFI Uri Familiából, mellynek mezőre időkre ki-terjedett Eredete régibb, szélesen ki-ágazott Nemzettsége bővebb lévén, mint sem e' keskeny lineák közzé szoríttathatók, állók csak Édes Szüleiéről. Vala ugyan-is édes Attya Méltós. Liber Baró Lofontzi BÁNFFI SÁNDOR Ur, édes Anyja pedig Méltós. Libera Barónissa M. Gy. Monostori KEMÉNY ÁGNES Asszony ö Nagyságok, a' kiktől született vala ezen folyó *Saeculumnak* 65-dik Eftendejében *Majusnak* 19-dik napján; kit-is, a' tsetsemőségből ki-kelvén, csak hamar maga mellé kívána venni ama' felid természetű és ritka böltseségű Nagy Atya, Néhai Méltós. L. Baró Lofontzi BÁNFFI FERENTZ Ur, életében a' Nemes Krafná Vármegyének igazságban gyönyörködő Fő-Iszpannya, a' Kolosvári Refor. Collegiumnak bölts Inspector Curátora, a' ki különös Atyai szeretettel viseltetvén ezen kised Unokájához, mind addig maga mellett tartotta és bölts formáló Atyai Kezével ékefitgette, mig maga az örökké valóságra által-állíttatott; az után csak hamar az édes Atyai nevelő kéz-alá vízszá vitetvén, és már annyira nevelkedvén, hogy a' tanulásra alkalmas volna, bé-hozaték ide a' Kolo'svári Refor. Collegiumba, és itt közelebb az én gondviselem alá-bizattaték. Az holott naponként inkább-inkább fel-gerjedvén az alsóbb Classifokban taníttatni szokott szükséges dolgoknak tanulására, azokat ditséretesen és szép elő-menetellel el-járta, és az Eftendönként elé-forduló közönséges Examenekben mindenkor igen szép jeleit mutatta forgalmatos Tanulásának. Majd azokból ki-kelvén, és a' feljebb való Scientiákra elébb vitetvén, naponként annyira néki édesedett azoknak szeretetére, hogy nyilván való módon ki tettzenék, mennyire mehet a' nemes Elme rövid idő alatt-is még

a'

a' mellyebb értelmű Tudományokban-is, midőn azokat vól-
taképen meg-kedvellette, és azok körül való munkára
magát egészen el-tökéllette. A' Logicában és Metaphi-
fikában, mitsoda elő-menetelt vett légyen, nyilván ki-
tettzett a' közönséges helyen esett disputatiókban való
kézségéből, melly szerént az elméjében ki-gondolt dolgokat
igen szépen rendbe füzte és ki-adni tudta. Emlithe-
tem a' többi között a' Természeti dolgok körül foglalato-
skodó Phificához való nagy vonzódását, és azokban va-
ló gyönyörködését, melly igen nagy jele vala annak,
hogy a' Philosophiának ezen gyönyöröséges rézében
mennyire fogna menni. Gyakran nagy bánakozással
mondotta előttem, hogy melly kiváltképen való kárára
vólna a' mi Tanulóinknak, erre meg-kivántató Instru-
mentumok iránt való fogyatkozása, sőt e' tekintetben
olyan előttem gyakran ki jelentett bánakozással - is vólt,
hogy annak idejében e' fogyatkozását Collegiumunknak
ki-fogná pótolni. Kiváltképen való kedvét tapasztaltam
ezek felett a' Históriakhöz, Geografiához, úgy hogy egy
jeles új Geographiát Németh nyelvből Magyarra-is kez-
dett vala fordítani, olly' bánakozással, hogy azt a' közön-
ségesebb házonra, és főképen ifjabb Tanulóinknak fá-
mokra ki-is nyomtattassa, sőt ebben való kézületének
szép bizonsága vala az, hogy erre maga másokat-is tani-
tani nem általlotta. A' Naturális Históriahoz, a' Statisti-
cához minémű nagy kedve lett légyen, elég bizonyság
arra, hogy kevés hólnapokkal ez előtt, az arról való
nevezetesebb máj Auctorokat ki-jegyezgetvén, rendelést
tett vala, hogy azokat a' külső Országokról maga fámá-
ra meg-hozatná. Melly gyönyöröségesen okoskodik vala,
gyakran, a' természeti dolgoknak három Országokra osz-
tatni szokott Testeknek, egy-mástól való külömbsegeik-
ről, hasonlatosságaírók, természeteiről, eredeteiről, neve-

kedésekről, és ezek között való tsudára és álmétkodásra méltó grádációkról, mellyekből a' Teremtőnek, nagy böltségsége, jósága, és mindenható ereje ditsőségesen mindenütt ki-tündöklik. Melly szépen disputál vala igen gyakran a' Theologiából, az ISTENnek a' halandó és bü-nös Ember körül való tsudálatos és imádásra méltó tse-lekedeteiről, az Embernek ezen bölts Teremtőhöz, és kegyelmes Gondvifelő Attyához való kötelelségeiről, az Embernek eredetiről, tsudálatos mesterséggel lett alkottatásáról, életéről, annak rövid vagy hosszú vóltáról, főképen a' Léleknek halhatatlanságáról, és halhatatlan-ságra való természeti vágyódásáról, és a' maga perfectióján való törekedéséről, mellyet mivelhogy e' világi rövid Életben soha a' Lélek el-nem érhet, abból maga-is nyilvánágoson ki-hozta, hogy tehát szükségesképen hal-hatatlannak kell annak lennie, és olyan állapotra juttat-ni, mellyben ujjabb ujjabb esméretekre kell jutni, és a' bölts Teremtőnek közelebről való szemléléséből, mind a' Termézetben, mind a' Kegeyemben való Munkáit jobban jobban ki tanulván, azokból fámazott ki-bezél-he-tetlen örömmel bé-fog tellyesedni. Egy szóval az egész Do-gmatica és Moralis Theologiában lévő articulufokról igen gyakran kérdezösködván, olly kellemetesen discúrált, hogy nagy örömmel, és mondhatom ditsekedéssel, előre esmér-tém, söt bizonyoson jövendölgettem felöle, hogy ha az UR ISTEN ez Életben, és ilyen gondolataiban meg-tartya és meg-eröfíti, tehát jövendöben mind a' Hazá-nak, mind pedig az Ekklé'siának egy hafnos és ékes Tagja fogna lenni. Hogy ezen elé-fámlált felsőbb Tu-dományoknak tanulásától maradott üres órái éppen min-den hafzon nélkül valók ne lennének, mint-egy mulat-tságnak kedvéért kértém vala, hogy válaftana magának a' régi Római Auctorok közzül kettöt, hármat, mel-lyek

lyek néki inkább tettzenének. Választá mint egy Manu-
 alis könyvül *Terentiuft*, *Plautuft*, *Horatiuft* és *Virgiliuft*,
 mellyeknek forgalmatos olvasása, nem csak azt tselekedte,
 hogy tizta Deák nyelven szépen föllana és írna, hanem
 jó gustusa-is jobban meg-öregbedék benne. Nem nagy
 ékességére vagy az Embernek a' Tudomány, ha er-
 költseivel is azt meg-nem ékesíti. Ezek mivel hamarabb
 ki-mutatták magokat, mint a' tudomány, és inkább szem
 eleibe tűnnek, már e' tekintetekre nézve-is igen kedves
 és szeretetre méltó vala, mert mind azok a' szép Erköl-
 tsök, valamellyek ez aetásban kívántatnak, és azt kelle-
 metessé tézik, egész mértékben meg-vóltanak benne, jó-
 zan, mértékletes, vidám, jó kedvü, felid, alázatos,
 nyájas, barátságos, fánakozó, mindenkkel magát kedvelte-
 tő vala. Mellykellemetes virtusokat, mindnyájan, a' kik
 esmérték tapasztalták benne, és egy aránt szerették-is.
 Én pedig a' ki közelebről esmértem és kilentz eztendők
 el-forgása alatt nállam és velem létében minden indulat-
 tait egész tehetségem szerént formálni és minden jóra ké-
 szíteni, tellyes fivel igyekezem vala, azt igazsággal
 mondhatom felölle, hogy engemet soha azon idő alatt
 semmiben meg-nem bántott, meg-nem-fomorított, sőt min-
 den maga vifeletével úgy kívánta magát véllem kedvel-
 tetni, hogy a' magam tulajdon Gyermekemtől-is több en-
 gedelmességet, nagyobb tizteletet nem várhattam és
 nem kívánhattam volna, melly engemet illető dolgot,
 talám egyetlen dolog-is vala itten emlitenem, de ezen
 nemes Characterét, és szép erköltseit nyilván bizonyító
 jeles maga viselése, nem neveli-é mindazokat a' ditséres-
 tes qualitássait, mellyeket mindenk benne tapasztalta-
 nak? Mit nem remélhet maga felöl az a' Tanuló, a'
 ki a' Tudományt, Virtuft, keresve-keresi, szereti és az
 őket azokra vezérő Tanítókat-is illendöképen tiszteli, és
 betsül-

betsülli, én bizony meg-vallom, hogy ezen hozzám való indulattya, igen nagyon gerjeztett engemet-is arra, hogy én is vizont ötet igaz fivel ferezsem, és minden törekedéssel, a' Tudományokban, a' tizta Erkölcökben, és a' Kereftyéni virtusokban való elő-menetelet munkálódjam. Várom és bizonyoson reménlem-is vala, hogy ezen Collégiumunknak mostani válaftott ékefsége, csak hamar innen ki-kelvén, a' Respublicának egy hasonló válaftott kedves és hafnos Tagja lézen, sőt azt nem csak Én, hanem mindazok valakik közelebről esmérték, kivált pedig Édes Szüléi örömmel és édes Atyai 's Anyai Éiveket vigafsággal el-tölt reménységgel reménlik vala. De óh Emberhez ragasztott világi és emberi reménségünknek a' fíklamó jéghez hasonló mulandósága! óh Emberhez kapsolt bizodal munknak tündérsége! Oh ISTENnek tsudára méltó és az Emberi értelmet meg-haladó böltsefsége! Más tzelja vala a' Mindenhatónak ezen jeles ifju iránt, csak meg-akarta Édes Szüléinek, Uri Attyafiainak mutatni, mit lehetne várni egy jól nevelt ifjuból, és mikor ezt ki-mutatta volna, akkor az ő kérdésre nem vehető böltsefségének, és töllünk Emberektől el-rejtett Szentséges akarattyanak okaiból, ki-vévé ezen ékefen fel-nevekedett ifju tzedrus-fát e' fázaz Kértből, és a' Mennyei Paraditsomnak ékes fái közzé által plántálá. Ki-vévé ezen mi Oskolánkából, és ama' ditsöfséges Académiába bé-avatá, a' midön a' mult 1782. Eftendő utolsó hónapjának 20-dik napján Életének 18-dik Eftendejében, tizen-három napokig tartott himlőbéli terhes nyavallyája által, magához mint Életnek és Halálnak szabados Ura ki-fólitá! Oh örökké való Urnak hatalmas Keze! mit tselekvél? De halgasson minden Test az Ur előtt! Halgasson minden nyelv, mikor az Ur fíóll! Meg-kell a' halandó Embernek némulni, nem szabad fenkinék e' szabados

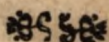
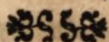
dos Urtól kérdeni: Miért tselekezed ezt vagy amazt? Azt tudjuk minden Keresztyének, hogy az UR ISTEN, mindent nem csak böltsen, hanem fentül-is tselekezik, ha fentén által-nem láthattyuk-is tselekedeteinek okait, és valamely Keresztyén azt tudja, a' bizony nem-is nyitja-meg egyéb-re fáját, hanem arra a' buzgó és töredelmes szívvel való Könyörgésre, hogy az a' Mindenható Kéz, a' Ki ötet ilyen vagy amollyan keferüséggel illette, ragaszon gyógyító flastromot-is szívének emberi gondolat fzerént meg-gyógyithatatlan febére.

Jaj! jaj! melly nagy ujjabb keferüségbe merülék, midön arra juték, hogy titeket a' bánatnak özönétöl csak nem el-borittatott Szüléket nevetek fzerint kellett meg-fóllitanom, Ti vagytok tudnillik Méltós. L. B. Lofontzi BÁNFFI SÁNDOR Ur, és Méltós. L. B. Magyar Gyerő Monostori KEMÉNY ÁGNES Afzony, azok az egy felöl böldog Szülék a' kiknek ilyen virtufokkal ékes egyetlen-egy örököstöket le-íráom most közelebb, de más felöl Ti vagytok azok a' bánatos Szülék, a' kiknek Házatokból, és édes Atyai 's Anyai takargató öletekböl ki-repült egyetlen-egy Örököstök B. BÁNFI LÁSZLO Urfi. Bizony mikor ezen nagy bánat tengerében füllyedezőleg hányattatni látlak benneteket, és még-is én magamnak-is mondanom kellettik tinéktek, hogy el-repült, el-mult, el-költözött a' Ti Szerelmes egyetlen-egy fiatok, 's az én igen kedves Tanítványom, bizony mondom, magam-is a' keferüség miatt tántorgok, rezketek, és fóllani-is álig tudok, nem hogy valamivel vigasztalni tudnálak benneteket. Énnékem-is kell-e ezen fomoru dolgot mondogatnom? a' ki azt reménlem 's azon munkálódom vala, hogy Collégiumunkból való ki-kelesével, én magam fogom elötökbe állítani ezen ti kedves Fiatokat, ilyen

U

fók-

főkkal: Imé itt van ezen Kertézségem alá bizott tzedrus-fa tsemete, a' ki már egész tzedrus-fává fel-nevekedett, Imé itt van ezen faragó kezünk alá adott Massá, mellyből immár ilyen ékes, nem csak márványból, hanem aranyból ki-faragott képeket szép elmebéli ajándékkal és virtussáival ezer gráditsokkal meghaladott Férjfiu formálatott. Oh keserves bánat, óh nehéz köteletség! De mivel e' nem tették a' Mindenhatónak, hogy ezt tselekedjem, én is annyira meg-némulok, hogy titeket is vigasztalni éppen alkalmatlan vagyok. De ha az én tulajdon bánatom nem gátolna-is engemet meg ezen Oratori köteletségemben, honnan végyem a' vigasztalást, mellyet akármitsoda mesterséggel bíró Orátornak most igen bajoson lehetne találni, vagy ha találna-is igen tapogatva kellene, azt a' ti megháborodott szívetekbe öntögetni. Honnan venném mondom a' vigasztalást? a' Históriakból-é? Tudom hogy azok nem elégséges vigasztalások mostan. A' Fabulákból-é? Tsak említeni-is alig merem, ama' Görög Orzági édes Anyát, a' Ki midőn igen szerelmes két Fiaiért és azoknak boldogságáért esedezett vala az Isteneknek, hogy ő nem tudja maga mi vólna jobb az ő Gyermekének, hanem bizza az Istenekre, hogy azok, tudván mi nékiek a' leg-jobb, azt adnák-meg. Mi leve a' dologból? Azon könyörgése alatt mind a' Két gyermeke meghala, és midőn mint-egy zúgolódnék az Anya, az Istenek ellen, ilyen feleletet veve: Az Istenek semmit, jobbat nem adhatnak az Embernek, mint azt, mikor a' zürzavaros életből ötlet ifju korában ki ragadják. Tudom, mondom, hogy ezzel és ezekhez hasonlók, semmi Orator meg-nem vigasztalhat benneteket. A' Szent Irásokból keressém-é a' vigasztalásoknak Kut-fejeit? Ah! ott bizony elég bövséggel

gel vagyok, de hiszem azokat magatok-is jól tudjátok.
Mit tselekedjem azért? Halgatók e' nagy bánatban,
de tinétek-is azt javallom, hogy halgassátok, és várjátok
a' Jéhova ISTENnek vigasztalását. Ha halgattok! el-
jö bizonyly az URnak vigasztalása, el-jö a' szabadság.
Én azért ilyen Szomorú állásra hívott, de ilyen hal-
gatóra jutott Orator, nem azt a' mit kellene,
hanem a' mit lehet mondanom - - -

EL-MONDÁM.

Inscriptio Lapidis, ad summum sepulcri posita.

D. O. M. S.

QUICUNQUE.

LOCA. HAEC. TENEBRICOZA. SUBIS.

ADSTUPE. ET. ADLACRUMA.

HIC. ENIM. ACERBO. FUNERE. EXTINGTUS.
QUIESCIT.

EXIMIUS. ADOLESCENS.

LADISLAUS. BANFFI

L. B. DE. LOSONTZ.

NON. PLUS. GENERE.

QUAM. INGENIO. FORMA. MORUM. SVAVITATE.

ILLUSTRIS. ET. CONSPICUUS.

SPES. PATRIAE. GENTIS. DECUS. ET.
INCOMPARABILE.

PARENTUM. DELICIUM.

NATUS. A. D. MDCCLXV. MENSE. MAJO.

OBIIT. A. D. MDCCLXXXII. MENSE. DEC.

FILIO. UNICO. ET. VISCERIBUS. IPSIS. CARIORI.
PARENTES.

ALEXANDER. L. B. BANFFI. DE. LOS.

ET.

AGNETHES. L. B. KEMÉNY. DE. M. GY. MON.

MOESTI. LUCTUQUE. CONFECTI.

POSS.